

KAPINA KESÄTEATTERIN KATSOMOSSA

**SUOMEN KUVALEHDEN PÄÄKIRJOITUKSISSA
TUOTETTU POLITIIKKA-KONSEPTIO 1990-LUVULLA**

**Teppo Ruottinen
Jyväskylän yliopisto
Yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Valtio-opin pro gradu -työ
27. 9. 2000**

Tiivistelmä

Jyväskylän yliopisto

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Valtio-opin pro gradu -tutkimus

KAPINA KESÄTEATTERIN KATSOMOSSA – SUOMEN KUVALEHDEN PÄÄKIRJOITUKSISSA TUOTETTU POLITIIKKA-KONSEPTIO 1990- LUVULLA

86 sivua

Asiasanat: Poliittika-konseptio, pelitila, kansanvalta, retoriikka, politiikan käsitteet

27. 9. 2000 Teppo Ruottinen

Tutkimuksen aiheena oli Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukainen poliittika-konseptio 1990-luvulla. Keskeinen tutkimuskysymys oli se, mitä Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa on ymmärretty poliittiseksi 1990-luvun aikana Suomessa. Tämän pääkysymyksen ohella tutkimus analysoi lehden poliittika-konseptiosta esiin luettavia käsityksiä poliittisuuden rajauksista, ehdollistuksista ja poliittisen osallistumisen muodoista. Näiden tutkimuskysymysten kautta voidaan tulkita Suomen Kuvalehden omaa poliittikkaa yhteiskunnallisten valtasuhteiden uusintamisen näkökulmasta.

Tutkimusotteena käytetään tekstintulkintaa retorisisesta perspektiivistä ja luentatapaa, jossa tarkastellaan Suomen Kuvalehden politikointia argumentoinnin, ehdollistamisen ja implisiittisten rajausten näkökulmasta. Tutkimusotteeseen on sisällytetty tulkinta poliittisuudesta mahdollisena aspektina erilaisissa teksteissä. Tutkimuksen aineisto on rajattu koskemaan ajallisesti 1990-lukua ja materiaali on jäsennelty nominalistisella otteella eli tekstien kirjoittajan poliittikaksi merkitsemät tekstit on nostettu tulkinnan kohteeksi.

Tutkimuksen keskeinen tulos on Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukainen käsitys poliittikasta koneena, jonka tuottamat tulokset ovat suurimmassa arvossa, poliittisen vapauden kustannuksella. Ennakoimattomuuden ja uusien pelinavausten vastustaminen ja kansalaisten poliittisen osallistumisen rajoittaminen ovat lehden poliittika-konseption välitön seuraus. Vaikka Suomen Kuvalehden poliittika-ideaali on ilman häiriöfunktioita toimiva kone, 'reaalisessa' maailmassa poliittika näyttäytyy kuitenkin lehdelle moniongelmaisena pelinä, jonka ennakoimattomuuden ja monimuotoisuuden harmonisoiminen ja konemaistaminen olisi lehden näkökulmasta toivottavaa. Suomen Kuvalehden poliittika-ideaali vastaa monilta keskeisiltä osiltaan Max Weberin byrokratian ideaalityyppiä, joka näyttäytyy Weberille lähinnä politiikan ei-toivotuimpana mallina.

Tutkimusten ensisijaisten tulosten ohella voidaan tehdä johtopäätöksiä käsitteiden luonteesta. Suomen Kuvalehden käyttämien käsitteiden nominalistinen tarkastelu antaa kuvan, jossa lehti kannattaa esimerkiksi kansalaisten poliittista aktiivisuutta, mutta retorisisesta perspektiivistä tarkasteltuna asian voidaan vahvistaa olevan juuri päinvastoin. Niin lehden käyttämät käsitteet, kuin koko lehti-käsitekin, voidaan tulkita suhteellisiksi ja muutoksille alttiiksi.

SISÄLLYS

	TIIVISTELMÄ.....	2
	JOHDANTO.....	6
1.	RETORINEN LÄHESTYMISTAPATUTKIMUS- KYSYMYKSEEN.....	10
1.1.	TUTKIMUSKYSYMYKSEN RAJAUS.....	11
1.2.	TEKSTI POLIITTISENA TEKONA.....	12
1.3.	PÄÄKIRJOITUS POLITIIKAN MEDIUMINA.....	17
1.4.	LEHDEN LINJA.....	18
1.5.	SUOMEN KUVALEHDEN AGENDA 1990-LUVULLA.....	21
1.6.	SUOMEN KUVALEHDEN PÄÄKIRJOITUSTEN YLEISÖKONSTRUKTIO.....	27
1.7.	ENNAKOIMATTOMUUDEN VASTUSTUS JOHTOTÄHTENÄ.....	28
2.	PÄÄKIRJOITUSTEN POLIITTISET ESISOPIMUKSET.....	30
2.1.	TALOUDELLISEN KASVUN RETORIikka.....	31
2.2.	YMPÄRISTÖRETORIikka.....	33
2.3.	REALISMI JA VÄLTTÄMÄTTÖMYYSRETORIikka YHTEISINÄ NIMITTÄJINÄ.....	35
3.	POLITIikkaA LUONNEHTIVAT KÄSITTEET.....	40
3.1.	SANOISTA TEKoihin – TEKEMINEN POLITIIKAN ELEMENTTINÄ.....	42
3.2.	KONSENSUKSESTA KONFLIKTIIN.....	44
3.3.	KONSENSUKSEN LÄHTEET.....	47

4.	POLITIIKAN TOIMIJAT.....	53
4.1.	POLIITTINEN TOIMIJUUS POLITIIKAN ERITYISSEKTORIIN JA TULOKSIIN SUHTEUTETTUNA.....	53
4.2.	KÄSITYS REAALIPOLIITIKOSTA VASTUUNKANTAJANA.....	55
4.3.	POLIITTINEN PELURI REAALIPOLIITIKON VASTAKOHTANA.....	56
4.4.	KANSA JA KANSALAINEN POLIITTISENA TOIMIJANA.....	57
4.5.	POLIITTISEN TOIMIJUUDEN HARMAA VYÖHYKE.....	59
5.	POLITIIKKAKONSEPTIO TOIMIJOIDEN RAJAAMISESSA.....	60
5.1.	POLITIIKAN PELIKENTTÄ.....	60
5.2.	JULKINEN POLITIIKAN PELITILANA.....	61
5.3.	IRTIOTTOJA JULKISUUDEN SFÄÄRISTÄ.....	65
5.4.	KOLLEKTIIVISUUS JA KONSENSUS SUHTEESSA POLITIIKAN RAJAKÄSITYKSIIN.....	66
6.	KÄSITTEELLINEN ORTODOKSIA PELINAVAUKSIEN KAHLEENA.....	68

7.	SUOMEN KUVALEHDEN POLITIIKKAKONSEPTION MERKITYSTEN ANALYSOINTI.....	70
7.1.	MITEN POLITIIKKAAN VOIDAAN OSALLISTUA? SUOMEN KUVALEHDEN ITSEYMMÄRRYKSEN MUKAINEN TULKINTA POLIITTISEN OSALLISTUMISEN ILMENEMISMUODOISTA.....	72
7.2.	POLITIIKAN SUBJEKTIT.....	73
7.3.	POLITIIKAN ARVOTTAMINEN.....	74
7.4.	SUOMEN KUVALEHDEN POLITIKOINNIN MERKITYS.....	75
	EPILOGI.....	78
	LÄHTEET.....	80
	KIRJALLISUUS.....	81
	LIITE.....	84

Johdanto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on analysoida Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiota 1990-luvulla. Tässä tutkimuksessa keskitytään lehden itseymmärryksen mukaiseen politiikkäkäsitykseen, sen sisäisiin elementteihin ja mahdollisiin käsitteellisiin muutoksiin politiikan ymmärtämistavassa. Tutkimus keskittyy nimenomaan suomalaisen politiikan olemukseen Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä. Tutkimuksen kantava rakenne noudattelee Suomen 1990-luvun historiaa, jonka tyypillisiä piirteitä aluksi hahmotellaan. 1990-lukua voisi luonnehtia esimerkiksi liikkeen retoriikan aikakaudeksi. Liike-retoriikalla tarkoitan laajassa mielessä muutosta ihannoivaa, pysyvyyttä ja hitautta väheksyvää lähestymistapaa mihin tahansa ilmiöön.

1990-luvun kirjoitettu ja puhuttu historia sisältää runsain mitoin juuri liikettä ihannoivaa ainesta. Yksilöllisyyden voimakas ihannointi, nykyihmisen prototyyppiin tuotetut käsitykset liikkeestä työelämässä, kotona ja vapaa-aikana sekä koko yhteiskunnan staattisen olemassaolon ja luonteen kyseenalaistaminen ja alistaminen yksilöiden itsensä toteuttamiselle kuvaavat hyvin 1990-luvun historiaa. Liike-retoriikan osuvin kuvaus voisi olla lyhyt toteamus: kaikki pitää saada liikkeeseen. Toisaalta täytyy todeta, että hyvin helposti liikkeen ideaan määritetään kuitenkin tiukka sisältö, joka saattaa olla hyvinkin ristiriitainen 'alkuperäisen' ajatuksen kanssa: liike saakin liikkua ainoastaan yhteen, ennalta määrättyyn suuntaan. Liike-retoriikan tosiasiallisia poliittisia valintoja ei siten tulisikaan automaattisesti rinnastaa vapauden ja yksilöllisyyden yleisiin tulkintatapoihin, vaan nekin tulisi pyrkiä lukemaan yhtenä politikoinnin tasona. (Vrt. Ash 1999.)

Kautta historian Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa on pyritty hahmottelemaan kulloistakin ajan henkeä ja yritetty paketoita sitä siten, että tiettyjä erityispiirteitä olisi nostettavissa esiin. Lähes koko lehden olemassaoloajan pääkirjoituksissa on pidetty liikettä keskeisenä tavoitteena ja kulloisenkin ajankohdan ominaispiirteenä. 1950-luvulla paheksuttiin samoin sanakääntein "menneisyyteen kuuluvia ilmiöitä" ja vaadittiin luutuneiden asenteiden ja toimintatapojen saattamista liikkeeseen. Laajassa mielessä 1990-luvun historiassa ei Suomen Kuvalehden tulkinnoissa ole siten mitään uutta: ainoastaan liikkeeseen saatettavat substanssit ovat hieman erilaiset kuin aikaisemmin.

On kuitenkin syytä tarkastella mahdollisen liike-retoriikan paikallistumista; jos useasti konservatiiviseksi luonnehditun lehden tulkitaan suhtautuvan muutosvastarintaan kielteisesti, täytyy pohtia, millä politikoinnin alueella mahdollinen muutos on tapahtunut. Onko kysymys arvojen muuttumisesta, vai puolustetaanko esimerkiksi konservatiivisia arvoja muutoksen keinoin? Mitkä ovat ne poliittiset esisopimukset, joiden varassa Suomen Kuvalehti tekstejään kirjoittaa, ja millaiseksi lehti kuvittelee yleisönsä? Näihin kysymyksiin etsitään vastauksia tutkimuksen alkuvaiheessa. Siinä käsitellään Suomen Kuvalehden yleisökäsityksiä ja Suomen 1990-luvun historiaa.

Jo tässä vaiheessa tulee korostaa, että tämäkin tutkimus tekee väkivaltaa kohteenaan olevalle aineistolle: ne valinnat, joilla aineisto on luokiteltu, olisi voitu tehdä toisinkin, jolloin tutkimuksen tulokset olisivat toisenlaisia. Jos tutkimus olisi perustunut pääkirjoitusmateriaalin sijaan esimerkiksi kolumneihin, sekä tutkimuksen konteksti että koko tutkimuskin olisivat muuttaneet muotoaan. Pääkirjoituksen olemus ja merkitys poliittisena tekona onkin otettava huomioon ja suhteutettava tutkimuksessa kysymykseen siitä, mikä 'lehti' oikein on. Tässä näkyy, että tutkimusta ja politiikkaa on vaikea erottaa toisistaan. Voidaanko ylipäätänsä perustellusti puhua yhdestä lehdestä vai olisiko pikemminkin puhuttava esimerkiksi pääkirjoituspuolueesta, joka kamppailee kolumnistipuolueen kanssa? Tulisiko lehti mieltää subjektin sijasta politikoinnin areenaksi? Näihin kysymyksiin pyrin vastaamaan tekstin, politiikan ja poliittisen teon luonnetta käsittelevässä luvussa.

Tutkimukseni aineisto on koottu Suomen Kuvalehden pääkirjoituksista 1990-luvulla. Tulkinallisen aineiston valinnan kriteeri on puhtaan nominalistinen: politiikkaa on se, mitä lehti politiikaksi kutsuu. Aineiston valinnassa ja luokittelussa ei siten ole yritetty lukea esiin esimerkiksi politiikkaa pääkirjoituksista, vaan politologinen tulkinta tulee mukaan vasta jo valitun aineiston käsittelyssä. Pääkirjoituksiakaan ei näin ollen voi pitää lähtökohtaisesti valmiina aineistona, vaan ne voivat sisältää lukemattomia aineistoja tutkimuksen kysymyksenasettelun ja muiden valintojen mukaan. Miten nominalismi sitten toimii tutkimuksen aineiston luokittelussa? Tutkimus ei koskaan tee oikeutta aineistolle. Tutkimuksen aineiston tulee kuitenkin olla selvästi olemassa, jotta tutkimuksellisia tulkintoja voidaan arvioida kriittisesti. Ensimmäinen valinta aineiston rajauksessa on pitäytyminen pelkkiin pääkirjoituksiin. Toinen, huomattavasti vaikeampi tehtävä on erottaa pääkirjoitusten sisältä ne osat, joiden pohjalta itse tutkimus tehdään. Tässä vaiheessa nominalismi takaa tietyn objektiivisuuden: tutkijan omat poliittiset valinnat eivät juurikaan vaikuta aineiston valintaan, vaan mukaan seuloituu kaikki se materiaali, joka sisältää määritelmiä politiikasta. Kirjoittajan nimeämisen politiikka jäsentää aineistoa. Miten nominalismi

ja objektiivisuus sitten liittyvät toisiinsa? Nominalismissa "vastuu" on tekstien kirjoittajalla. Tämä tarkoittaa sitä, että kirjoittaja on merkinnyt haluamansa ilmiöt poliittiseksi. Tässä vaiheessa tutkija pidättäytyy lukemaan tekstejä kriittikittömästi, eli ei yritä esimerkiksi ymmärtää tekstiä paremmin kuin kirjoittaja. Tähän asetelmaan liittyy myös keskeisesti tutkimuksen väkivaltaisuus: jos kirjoittaja tietoisesti 'väärinymmärtää' poliittisuuden, hän joutuu kuitenkin maksamaan siitä täyden hinnan, eli esimerkiksi kirjoittajan politikointi 'otetaan tosissaan', tahallaan. Tällaisissa tilanteissa on selvää että nominalismi on mielivaltaa aineistoa kohtaan. Tämän lisäksi nominalismin käyttö on politiikkaa, sillä vaikka vastuu poliittiseksi merkitsemisestä on kirjoittajalla, niin se mihin nominalismi kohdennetaan, riippuu tutkijasta. Kohdentaminen ja valinta voidaan nähdä poliittisena operaationa. Nominalismin ideaan sisältyy näin ollen ajatus siitä, että tekstin syntymisen monivaiheinen prosessi sisältää lukuisia muuttujia ja koko prosessin 'oikeinymmärtämiseen' ei ehkä ole mahdollisuuksia. Nominalismi kuitenkin tuottaa tietystä näkökulmasta objektiivisen ja luokitellun aineiston, jonka tulkinnassa äsken esittämäni toimintatavat tulee kääntää ylösalaisin. Aineistosta tulisi pystyä lukemaan esiin myös mahdollisia kirjoittajan kirjoitetun tahdon 'vastaisia' implisiittisiä kysymyksenasetteluja, pohtimaan näiden valintojen ehdollistuksia eli toisin sanoen ymmärtämään tekstiä syvällisemmin kuin pelkän passiivisen luokittelun ja vastaanottamisen tasolla. (Palonen 1988 a, 32–33.)

Tutkimuksen konteksti on vaikea kysymys. Aineistoa tulisi lukea ja analysoida siinä ympäristössä, missä se on kirjoitettu, jotta sitä kohtaan tehtävä väkivalta olisi mahdollisimman pientä. Tämän toteutuminen on hyvin ongelmallista. Jos esimerkiksi yritämme miettiä 1990-lukua Suomessa, joudumme hyvin nopeasti toteamaan, että tulkinnat ajan hengestä vaihtelevat ja itse peruskäsitteekin, joilla operoidaan, saavat hyvinkin toisistaan poikkeavia tulkintoja riippuen tilanteista ja tulkitsijoista. Joillekin 1990-luvun suuri peruskertomus voi olla taloudellisen kasvun siivittäjä edistyskertomus siitä, kuinka pieni syrjäinen maa kansainvälistyy ja liberalisoituu. Toisille 1990-luku edustaa taloudellisen turvallisuuden heikkenemistä, kasvavia ympäristö-ongelmia ja itsenäisyyden menettämistä oligargiselle ylikansalliselle vallalle. Joku kolmas poimii kontekstinsa palasia hyvinkin poikkeuksellisella tavalla. Eikä kontekstia voida nimetä yksinomaan agendalle nostettujen ilmiöidenkään perusteella, sillä ne, jotka eivät allekirjoita näitä valintoja, muodostanevat vieläkin moninaisempia tulkintoja 1990-luvusta.

Tutkimuksen konteksti täytyy kuitenkin liittää Suomen Kuvalehden "pääkirjoituspuolueen" omaan tulkintaan 1990-luvusta, jotta aineisto voidaan saattaa lähemmäs ymmärrettävää muotoa. Kontekstia en pyri tuomaan henkilökohtaiselle

tasolle saakka. Silloin 'oikean' tulkinnan saavuttamiseksi pitäisi esimerkiksi haastatella pääkirjoitusten tuottajia, jotta heidän henkilökohtaisen kokemusmaailmansa kirjo voisi toimia tekstien tulkinnan kontekstina. Pääkirjoitusten kirjoittajat luokittelenkin tylysti pääkirjoituspuolueeseen, jolle hahmottelen oman tulkintahorisontin Suomen 1990-luvun tapahtumiin. Pääkirjoituspuolueen sisäisiin eroavuuksiin ja mahdollisiin ristiriitaisiin tulkintoihin en puutu. Tällainen valinta on tutkimuksessa aiheellinen, sillä tutkimukseni käsittelee Suomen Kuvalehteä, ei esimerkiksi yhden toimittajan poliittista argumentaatiota.

1. Retorinen lähestymistapa tutkimuskysymykseen

Retoriikan käyttö politologisissa tutkimuksissa on lisääntynyt viime vuosien kuluessa nopeasti. Voidaan perustellusti puhua jopa retoriikan uudesta tulemisesta (Palonen & Summa 1996, 7–17). Politologisen tutkimuksen ohella myös muut tieteenalat, esimerkiksi kielitiede, ovat ottaneet joitakin retoriikan tarjoamia perspektiivejä käyttöönsä. Miten retorinen lähestymistapa tulisi ymmärtää politologisissa tutkimuksissa? Mielestäni keskeisin retorisen lähestymistavan tarjoama idea politologisille tutkimuksille on kielen mahdollisen poliittisen potentiaalin paljastaminen. Tämä ajatus sisältää käsityksen kielen monikerroksisuudesta ja muuttuvuudesta. Poliitiikan eri ilmiöiden lukeminen esiin kielestä ja niiden jäsentäminen on keskeistä retorisesti painottuneessa tutkimuksessa. Retoriikkaa tavalla tai toisella käsitteleviä tutkimuksia on julkaistu aina antiikin ajoista saakka. Kaikissa tutkimuksissa on kuitenkin oma erityinen painotuksensa, johon tutkimuksessa on keskitytty. Näin ollen retoriikka käsitteenä tulisikin ymmärtää lähinnä kielen poliittisuuden yhdeksi kattokäsitteeksi, jonka alle mahtuu lukuisia erilaisia painotuksia ja mielenkiinnon kohteita. Retoriikan metodista puhuminen ei näin ollen ole tarkoituksenmukaista. (Esim. Palonen & Summa 1996, 9–14.)

Tutkimuskysymyksen tarkasteluun käytän muutamia retoriikan alaan suuntautuneita teorioita. Yksi keskeisimmistä teoreetikoista tutkimuskysymyksen kannalta on belgialaissyntyinen Chaïm Perelman, filosofian professori, joka varsinaiselta koulutukseltaan on oikeustieteilijä. Hänen retoriikkaa käsitteleviä tutkimuksiaan on kuitenkin varsin tuloksellisesti sovellettu yhä moninaisemmille tieteenaloille. Perelmanin tulkintoja poliittisen argumentaation muodoista, "poliittisista esisopimuksista" sekä puheen ja tekstien yleisökonstruktioiden hahmottamisesta käytän tutkimukseni lähtökohtina. Tutkimukseni kannalta keskeisin Perelmanin teos on vuonna 1982 julkaistu *L'empire rhétorique*, ja sen englanninkielinen painos *The Realm of Rhetoric*. Se muodostaa teoreettisen lähteen, jonka tulkintoja käytän tutkimukseni niissä osioissa, joissa edellä mainitut kielen poliittisuuden muodot korostuvat. (Perelman 1982.)

Perelmanin ohella käytän aineiston analyysissä myös muiden politologiseen tutkimukseen mahdollisesti soveltuvien teoreetikkojen ideoita. Max Weberin tulkinta politiikan olemuksesta 'mahdottoman taitona' soveltuu hyvin tulkinnan esimerkki-

tapaukseksi tutkimuksessani. Koska tutkimukseni aihe, yksittäisen lehden politiikkakonseptio tietyssä aikana, sisältää lukuisia puolia retoriikan eri painopisteiden alueella, ei teoreettisen otteen tule sitoutua yhteen lähestymistapaan. Tällöin korostuu pyrkimys yhdistää erilaista politologisessa tutkimuksessa käytettyä materiaalia. Argumentaatiomallien lisäksi esimerkiksi Kyösti Pekosen teos *Symbolinen modernissa politiikassa* tarjoaa mielenkiintoisia ideoita kielen, symbolisen järjestelmän, mahdollisesta poliittisesta potentiaalista. (Weber 1994, 358–363; Pekonen 1991.)

1.1. Tutkimuskysymyksen rajaus

Keskeisin mielenkiintoni kohde tässä tutkimuksessa on se, mitä Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa on ymmärretty poliittiseksi 1990-luvulla Suomessa ja millainen politiikalle tuotettu tila ja toimintaympäristö ovat. Tämän pääkysymyksen lähituntumassa etsin vastauksia myös seuraavanlaisiin kysymyksiin: millaisia ehdollistuksia tai poliittisia esisopimuksia tietyt politiikkatulkinnot edellyttävät ja mitä seurauksia erilaisilla pääkirjoituksissa tehdyillä poliittisilla siirroilla on? Näitä kysymyksiä tarkasteltaessa päähypoteesini on Suomen Kuvalehden politiikan vastainen politikointi. Kun puhutaan politiikan vastaisuudesta, täytyy samalla luonnehtia, mitä politiikalla ymmärretään. Poliittisuus ei ole tulkinnoissani automaattisesti sidoksissa "äänestämisen" tai politiikan sektorin käsitteisiin, mutta on myös toki täysin mahdollista, että esimerkiksi eduskunta politisoituu. Poliitikka saattaa politisoitua. Poliittisuus näyttäytyykin tulkinnoissani mahdollisena ulottuvuutena. Tutkimukseni tulkinnallisissa operaatioissa poliittisuus näyttäytyy pelivaran ja konfliktin välittömässä läheisyydessä. Pelivaran supistuminen ja supistaminen, ottamatta kantaa kuinka 'mahdollista' tällainen yleensä on, tulkitaan politiikan vastaisiksi perusoperaatioiksi. (Esim. Palonen 1988 b, 49–52.)

Tutkimusmateriaali käsittää kaikki 1990-luvulla julkaistut pääkirjoitukset Suomen Kuvalehdessä. Tämä tarkoittaa hieman yli viittäsataa pääkirjoitusta, jotka olen käynyt läpi politiikka-määritelmiä etsien. Lopullisen aineiston muodostavat ne 54 pääkirjoitusta, jotka täyttivät valinnan kriteerit, eli kirjoittaja on nimennyt ne politiikaksi. Jos lopullista aineiston määrää verrataan julkaistujen pääkirjoitusten määrään, aineisto on supistunut voimakkaasti. Kuten jo johdanto-osiossa on todettu, aineiston valinta tulee ymmärtää ja hyväksyä jo lähtökohtaisesti poliittiseksi toimenpiteeksi. Aineiston valinnassa on nimenomaan kysymys valinnasta, ja tutkimuksen tulokset ovat keskeisesti riippuvaisia juuri noista valinnoista.

Yksi keskeinen tutkimusta suuntaava valintatilanne aineiston suhteen on varsinaisen tulkinnan alaisuuteen joutuvan materiaalin poimiminen muun tekstin joukosta. Tällöin joudutaan pohtimaan kysymyksiä esimerkiksi siitä, mitä politiikan ilmenemismuotoa halutaan tarkastella. Vaihtoehtoja on pienessäkin materiaalissa luonnollisesti huomattava, ellei peräti loputon, määrä. Tässä tapauksessa on valittu Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukainen politiikkakonstruktio. Se tarkoittaa sitä, että esimerkiksi politiikkaa, jota lehti ei vaikkapa "ymmärrä" politiikaksi, ei hyväksytä analysoinnin kohteeksi. Lähestymistapa aineiston luokittelussa onkin puhtaasti nominalistinen: mukaan hyväksytään vain politiikaksi merkityt tekstit. Nominalismi aineiston luokittelussa on perusteltua, mutta tulkinnassa vastuutonta. Nominalismin avulla aineiston luokittelun politiikka vähenee ja vastuu seuloutuvan materiaalin laadusta palautuu ainakin osittain tekstin kirjoittajalle.

Tutkimuksen historiallinen ajankohta on 1990-luku. Materiaali kattaa kaikki vuodet ja kaikki pääkirjoitukset, jotka on julkaistu tuona ajanjaksona. Varsinaisen tulkinnallisen operaation onnistumisen yhtenä edellytyksenä on pyrkimys ymmärtää aineistoa edes jossakin määrin 'oikein'. Jotta tätä päämäärää voitaisiin lähestyä, tulee aineiston konteksti pyrkiä ottamaan mahdollisimman huolellisesti huomioon. Tässä tekstien luonnollisen ympäristön hahmottamisessa olen käyttänyt arvioinnin apuna myös muuta Suomen Kuvalehdessä julkaistua materiaalia. Lähinnä pyrkimyksenä on palauttaa tulkinnallisissa operaatioissa mieliin ne ympäristöt ja tilanteet, joissa tekstit ovat syntyneet. Näin ollen esimerkiksi ne pääkirjoitukset, jotka eivät päässeet politiikka-määritelmien puuttumisen vuoksi varsinaisen aineiston joukkoon, on huomioitu tekstien konteksteja hahmoteltaessa. Lisäksi tutkimuksen kontekstia arvioidaan yleisen 1990-luvun kirjoitetun historian horisontissa.

1.2. Teksti poliittisena tekona

Sanojen ja tekojen jaottelu toisistaan erillisiksi ja vastakkaisiksi on hyvin perinteinen ja sovinainen tapa ajatella. Tämä jaottelu nousee esiin niin klassikoiksi nimettyjen politologioiden kuin varsinaisemmin poliitikoiksi miellettyjen nykypäivän ihmisten ajattelussa. Takavuosien Kansallisen Kokoomuksen vaalimainos "Ei sanoja vaan tekoja" on hyvin tyypillinen esimerkki asiasta.

Ennen syventymistä pääkirjoitusten mahdolliseen poliittiseen merkitykseen, tarkastelen lyhyesti tekstin, politiikan ja teon tulkintoja ja merkityksiä.

Lähtökohtaisesti teksti muodostuu joukosta symboleja, joilla kullakin on oma tietty merkityssisältönsä. Tämä merkitys ei ole itsestään selvä eikä muuttumaton, vaan merkitys muotoutuu tekstin kontekstin ja itse tapahtuman yksilöllisten ominaisuuksien kautta. Tekstin ja yleisemmin symbolien merkityssisältöjen muotoutumisen analysoinnissa yksi keskeinen vaikuttaja on ollut englantilainen J. L. Austin. Hänen ehkä tunnetuin teoksensa, vuonna 1962 julkaistu *How to do things with words*, käsittelee kielen merkitystä tekona sekä erilaisten merkityssisältöjen syntymekanismeja. Keskeisin havainto Austinin tutkimuksessa oli kielen välittämän merkityksen tilannesidonnaisuus ja totuusarvon suhteellisuus. Toisin sanoen kielen avulla tehdään tekoja, mutta teon tekeminen on prosessi ja se edellyttää toteutuakseen muutakin kuin tietyn symbolijärjestelmän teknistä osaamista. Austin kirjoittaa asiasta seuraavasti:

"First and most obviously, many 'statements' were shown to be, as Kant perhaps first argued systematically, strictly nonsense, despite an unexceptionable grammatical form: and the continual discovery of fresh types of nonsense, unsystematic though their classification and mysterious though their explanation is too often allowed to remain, has done on the whole nothing but good." (Austin 1962, 2.)

Austin korostaa lauseiden totuusarvon suhteellisuutta. Huolimatta kunkin lausuman mahdollisesta kieliopillisesta oikeaoppisuudesta, niiden välittämä viesti saattaa olla käsittämätön. Jos lauseiden totuudellisuutta ei Austinin mielestä ole mielekäästä edes pohtia, mihin puhunnassa sitten kannattaa kiinnittää huomiota?

"It has come to be seen that many specially perplexing words embedded in apparently descriptive statements do not serve to indicate some specially odd additional feature in the reality reported, but to indicate (not to report) the circumstances in which the statement is made or reservations to which it is subject or the way in which it is to be taken and the like." (Austin 1962, 3.)

Lausumien totuudellisuuden pohtimisen sijasta niistä voidaan Austinin mukaan lukea esiin esimerkiksi olosuhteita, joissa lauseet ovat syntyneet, ja niitä tulkintamalleja, joilla lauseita tulisi ymmärtää. Tällainen ajattelutapa korostaa kunkin lauseen tai puhunnan historiallisuutta ja kontekstisidonnaisuutta: jotta puhunutta voitaisiin tulkita enemmän oikein, sen konteksti, subjekti, yleisö jne. tulisi tunnistaa. Austin erottelee puheen sisällön neljään erilaiseen osaan: ilmauksen lokuutioon eli propositionaaliseen sisältöön, illokuutioon eli merkitysten esittämisen tapaan, perlokuutioon eli merkityksen vaikutukseen ja puheeseen fyysisenä toimintana.

Näistä jaotteluista lokuution ja propositionaalisen sisällön analysointi korostuu poliittista asetelmaa tulkittaessa. (Austin 1962, 94–108.)

Propositionaalisuuden suhde poliittisiin esisopimuksiin ja tämän asetelman hyväksyminen poliittisesti relevantiksi on hyvin keskeistä tulkinnassa. Aikaisemmin käsitelty Perelmanin tulkinta argumentaation edellytyksistä, yhteisistä kielellisistä lähtökohdista, sekä Austinin käsitys puheesta tekona sekä puheen propositionaalisesta sisällöstä nivoutuvat kiinteästi yhteen. Tulkintani mukaan usein poliittisesti relevantit siirrot voidaan parhaiten toteuttaa juuri kielellisten tekojen propositionaalisella tasolla sekä poliittisissa esisopimuksissa. Esimerkkinä tällaisesta siirrosta toimii seuraava katkelma Suomen Kuvalehden (SK) pääkirjoituksesta vuodelta 1996:

"Vanhat vastakkainasettelut ja entiset lääkkeet eivät enää pure. Ainoastaan nopea sopeutuminen murrokseen turvaa yhteiskunnan tasapainon –" (SK 24. 5. 1996.)

Tekstin syntyhetkellä Suomen kansantalous oli alkanut elpyä vuosikymmenen alkuvuosien laman jäljiltä. Käytännön merkit laman väistymisestä olivat korkotason nopea laskeminen sekä vientiteollisuuden tuotteiden nopeasti kasvanut kysyntä ulkomailla. Vienti siis niin sanotusti veti ja korot olivat alhaalla, mutta politiikan sektorille mielletty työllisyyden hoito oli huonossa tilassa. Työttömyyden oli toivottu hellittävän perinteisesti vientiteollisuuden kasvavien voittojen myötä, mutta 1990-luvun puolessa välissä yhteys viennin ja työllisyyden välillä näytti katkenneen: työttömyyttä oli paljon talouskasvun kiihtymisestä huolimatta. Tässä tilanteessa Suomen Kuvalehti päätti vaatia politiikan roolin pienentämistä ja "mukautumista".

Mitkä ovat sitten tässä esimerkissä tekstin propositionaaliset oletusarvot ja poliittiset esisopimukset? Keskeisin tilannesidonnainen merkitys on tulkinta siitä, että "yhteiskunnan tulisi olla tasapainossa". Tämä merkitys, joka voidaan lukea ainoastaan tekstin taustalta, on hyvin voimakas poliittinen kannanotto. Pohtimatta Suomen Kuvalehden perinteisten tulkintojen mukaista sijoittumista poliittiselle oikeisto–vasemmisto-akselille tai tämän merkitystä esimerkiksi tulonjakopolitiikan ja yhteiskunnan tasapainon välisiin suhteisiin, poliittisena kannanottona voidaan Austinin jaottelujen tuella pitää seuraavaa: 1. lokuutio: yhteiskunta *ei ole* tasapainossa, mikä on huono asia. 2. illokuutio: SK *toteaa*, että näin on ja tilanteen muuttamisesta vallitsee yksimielisyys. Mahdollinen poliittinen kiista paikannetaan siten niihin mekanismeihin, joilla yhteiskunnan tasapaino turvataan, ei esimerkiksi siihen, tulisiko ylipäättänsä yhteiskunnan tasapainoa yrittää jotenkin turvata. Illokuution poliittinen merkitys on juuri mahdollisen poliittisen konfliktin

poissulkemisessa: jos jotain ei tarvitse argumentoida, siinä ei ole konfliktia. 3. perlokuutio: kenenkään ei tule harkita vanhojen lääkkeiden käyttämistä eli *politikointi ei auta*. (Austin 1962; Perelman 1982.)

Aineiston tulkinnassa ja itse tutkimuksessa suhtaudun tekstiin nimenomaan tekona. Sanalla luodaan ilmiöitä ja asioita, pyritään vaikuttamaan mahdolliseen poliittiseen vastustajaan – eli sanalla sanoen toimitaan. Chaïm Perelman kuvaa puheen, tässä tapauksessa tarkemmin argumentoinnin luonnetta seuraavasti:

"Argumentation is intended to act upon an audience, to modify an audience's convictions or dispositions through discourse, and it tries to gain a meeting of minds instead of imposing its will through constraint or conditioning." (Perelman 1982, 11.)

Keskeistä Perelmanin ajattelussa on puhujan ja yleisön välinen suhde. Yleisöllä ja puhujalla täytyy Perelmanin mukaan olla yhteisiä kielellisiä lähtökohtia, jotka kumpikin osapuoli hyväksyy, jotta argumentaatiolla olisi mahdollista vaikuttaa yleisöön. Tarkemmin yhteisen kielellisen lähtökohdan olemassaolon vaatimuksesta Perelman sanoo seuraavaa:

"The aim of argumentation is not to deduce consequences from given premises; it is rather to elicit or increase the adherence of the members of an audience to theses that are presented for their consent. Such adherence never comes out of the air; it presupposes a meeting of minds between speaker and audience." (Perelman 1982, 9–10.)

"Mielten kohtaaminen" voidaan ymmärtää perustavaksi argumentaation lähtökohdaksi, jotta puhuja ei puhuisi yleisönsä 'ohi'. Tämä ei tarkoita ainoastaan saman symbolijärjestelmän teknistä hallintaa, vaan kysymyksessä on lisäksi yhteinen kokemus ympäröivästä todellisuudesta. Vaikka puhujan ja auditorion välillä vallitseekin konflikti jostakin spesifistä kysymyksestä, joka edellyttää argumentointia, tuon spesifin kysymyksen käsittelyn ja mahdollisen uudelleenmäärittelyn reunaehtojen tulee olla Perelmanin mukaan yhteisesti hyväksytyjä, jotta argumentaatiolla voitaisiin ylipäättänsä vaikuttaa yleisöön. Tällaiset lähtökohdat voidaan yleensä lukea esiin puhuntojen poliittisista esisopimuksista.

Kyösti Pekonen tarkastelee symbolien, kielen ja politiikan yhtymäkohtia seuraavasti:

"Tilanteiden muuntuminen ja muuttaminen merkityksiksi on symbolisen näkökulmasta tärkein poliittinen prosessi – – poliittisen kulttuurin tarkasteluperspektiivinä ei ole substantiivi poliittinen (yhteiskunnan poliittinen sektori tai alue) vaan adjektiivi poliittinen ja verbi politisoida ja politisoitua. Kyse on harkittujen kannanmäärittelyjen poliittisuudesta, politisoimisesta ja politisoitumisesta." (Pekonen 1991, 18.)

Merkitysten tuottamisen korostaminen perustuu ajatukseen symbolien mahdollisesta poliittisesta potentiaalista. Kielellisten tekojen, ilmiöiden ja tilanteiden uudelleenmäärittelyn ja luomisen kautta poliittisuus näyttäytyy useilla eri tavoilla. Tilanteita voidaan politisoida tai ne voivat politisoitua, mutta asiantilan jatkuvuudesta ei ole takeita. Poliittinen relevanttius on sidoksissa tarkastelunäkökulmaan ja tilanteen erityisluonteeseen, historialliseen hetkeen ja mahdollisen konfliktin osapuoliin. Aikaisemmin poliittiseksi merkitty ilmiö saattaa tilanteiden muuttumisen tai merkitysten uudelleenmäärittelyn kautta muuttua epäpoliittiseksi. Kysymys onkin lähinnä siitä, missä mielessä ja mistä näkökulmasta tarkasteltuna ilmiöiden poliittisuus voidaan lukea esiin.

Tutkimukseni tulkinnalliseksi lähtökohdaksi otan kielen mahdollisen poliittisen potentiaalin, symbolien käytön ilmiöiden merkityksellistämässä sekä yleisesti tekstin mahdollisena poliittisena tekona. Miten tekstin poliittisuus tulisi ymmärtää? Kysymys liittyy kiinteästi poliittisuuden erilaisiin tulkintamalleihin, joiden ympärille lähes kaikki politologiset tutkimukset nivoutuvat. Suomalaisessa perinteessä poliittisuus on usein liitetty julkisuuden ja valtion käsitteisiin, hallitsemisen ja vallankäytön ilmiöihin sekä kollektiivisten asioiden hoitamiseen. Ajan myötä poliittisuuden tulkintahorisontti on muuttunut yhä useammin perinteisen sektorimalliajattelun sijasta eri ilmiöiden mahdolliseen konfliktisälttöön ja "toisin valitsemisen" korostamiseen. (Esim. Palonen & Summa 1996, 13.)

Tutkimukseni tulkinnallinen politiikka-lähtökohta on käsitys ilmiöiden mahdollisesta poliittisesta relevanttiudesta: asioiden olemus tehdään ja tulkitaan, sitä ei ole valmiina. Tämä siirto tehdään tekstin avulla, se suunnataan tietylle yleisölle, ja teon poliittisuus on mahdollinen, joskaan ei välttämätön. Poliittisuus syntyy konfliktin tai sen riskin ympärille, ja tekstin poliittisuus voi syntyä politisoinnin tai muun tulkinnallisen muutoksen aikaansaamana. (Vrt. Palonen 1988 a.)

Suomalaisessa perinteessä politiikka on yleensä sijoitettu kansallisvaltiolliseen tulkintahorisonttiin, jossa sitä on luettu muutamien indikaattorien välityksellä. Poliitiikan määrittelyyn on tulkintani mukaan liittynyt tiettyä varovaisuutta, ja

politiikan 'paikasta' ja sen mahdollisesta konfliktipotentiaalista on usein oltu huolestuneita. Poliittisen pelitilan rajua laajenemista sinne 'minne se ei kuulu', on pidetty vaarallisena tendenssinä. Yhteisyyden ja kollektiivisuuden korostaminen on kuulunut keskeisenä osana suomalaiseen politiikkatulkintaan. Poliitiikka on perinteisesti mielletty julkiseksi, omalle erityisalueelleen kuuluvaksi ilmiöksi, joka näyttäytyy suurelle yleisölle lähinnä vaalien, valtion budjettien ja hallitusneuvottelujen seurannan kautta. Vaikka perinteinen tulkintamalli antaa politiikasta varsin harmittoman ja rauhanomaisen kuvan, politiikan sisäinen konfliktisuus voidaan lukea esiin juuri politiikan kahlehtimistendenssin kautta.

1.3. Pääkirjoitus politiikan mediumina

Suomen Kuvalehden 1990-luvulla käsittelemät teemat noudattelevat hyvin pitkälti muiden laajalevikkisten ja ns. laatulehtien valintoja. Voidaan puhua virallisen Suomen äänenkannattajasta, jonka poliittiset valinnat agendalle nostettavista asioista ovat varsin sovinnaisia. Toki voidaan todeta, että lehden sisällä voidaan myös politikoida erilaisilla sisällöllisillä valinnoilla, jolloin erilaisten juttutyyppeiden avulla voidaan käsitellä myös kiistanalaisempia kysymyksiä. On esimerkiksi eri asia, käsitelläänkö teemoja pääkirjoituksessa vai muualla ja onko artikkeli lehden toimittajan vai ulkopuolisen tuottama.

Pääkirjoitusta voidaan pitää lehden yleistä linjaa paaluttavana tekstinä, jolloin sen merkitys nousee muita suuremmaksi. Voimakkaat kannanotot ja poliittiset siirrot tehdään kuitenkin usein pääkirjoituksissa. Tästä voisi olla esimerkkinä Helsingin Sanomien kannanotto Suomen EU-jäsenyyden puolesta. Voimakkaita kannanmäärittelyjä pääkirjoituksissa on kuitenkin varsin harvoin. Pääkirjoitusten varovaisuuden voisi tulkita kertovan jotain kannanmäärittelyn poliittisesta ongelmallisuudesta. Koska pääkirjoituksia on totuttu tulkitsemaan "virallisina" teksteinä ja lehden linjan edustajina, niiden tuottamisessa on ehkä tavallista huolellisemmin pyritty arvioimaan tekstin poliittista merkitystä.

Vaikka esimerkiksi juuri Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa vaaditaan poliitikkoja "ottamaan lopullinen kanta" asioihin, lehti itse toimii harvoin vaatimustensa mukaisesti (esim. SK 18. 12. 1992). Tämän voi tulkita kertovan lopullisen kannanottamisen ongelmallisuudesta, sen jonkinasteisesta tiedostamisesta, että poliittisesti ei ole useinkaan mielekästä sitoutua lopullisesti johonkin tiettyyn kantaan, sillä tilanteiden muuttuminen ja muuttaminen sekä merkitysten

uudelleenarviointi voivat heikentää sitoutuneen pelaajan pelimahdollisuuksia. (Esim. Paloheimo & Wiberg 1997, 334.) Pääkirjoitusten erityisluonne tarjoaa kuitenkin mielenkiintoisen ja haasteellisen aineiston tutkimukselle, sillä pääkirjoituksen järeys pakottaa usein lukijan kiinnittämään huomion tekstin retoriikan syvempään tarkasteluun, jolloin ensivaikutelma mitäänsanomattomuudesta ja kantaottamattomuudesta yleensä karisee.

Pohdittaessa pääkirjoituksen roolia lehden politikoinnin areenana joudutaan palaamaan kysymykseen koko lehden olemuksesta. Mikä lehti tai sen pääkirjoitus oikein on? Onko mielekästä ylipäättänsä ajatella lehteä yhtenä toimijana, vai tulisiko lehti ymmärtää ennemminkin politiikan mahdolliseksi areenaksi, jolla erilaiset toimijat operoivat? Vaihtuvat päätoimittajat ja koko lehden henkilöstöpolitiikka vaikuttanevat lehden olemukseen, jolloin käsitteet kuten lehden linja näyttävät aivan uudessa valossa.

1.4. Lehden linja

Kysymys lehden linjasta on hyvin mielenkiintoinen. Peruslähtökohtana tutkimuksessa lehden linjan suhteen on hypoteesi, että 1990-luvulla julkaistut Suomen Kuvalehden pääkirjoitukset ovat tulkinnoiltaan ja valinnoiltaan yhdenmukaisempia kuin esimerkiksi kokoelma satunnaisesti koottuja artikkeleja. Suomen Kuvalehteä on usein luonnehdittu oikeistolais-konservatiiviseksi lehdeksi (ks. Juntunen 1996). Lisäksi Suomen Kuvalehden olemukseen on liittynyt tulkintoja esimerkiksi suomalaisuuden puolustajuudesta ja kansan asialla olemisesta (Häggman 1996, 31). Täytyy todeta, että vaikka Suomen Kuvalehden pääkirjoitukset muodostanevat yhdenmukaisemman linjan kuin sattumanvaraisesti kootut tekstit, tulee lehden subjektiivuuden suhtautua erittäin epäilevästi. Jos lehteä luonnehditaan vaikkapa konservatiiviseksi, herää välittömästi lukuisia kysymyksiä sen suhteen, mitä 'konservatismi' oikein on, mistä näkökulmasta ja millaisessa spesifissä historiallisessa tilanteessa tuo väittämä konservatiivisuudesta voidaan mahdollisesti allekirjoittaa. Ei ole ollenkaan yhdentekevää, onko muutosvastarinta, jota sanakirjamääritelmässä perinteisesti pidetään yhtenä konservatismiin määreenä, lähtökohta vai esimerkiksi väline. Onko Suomen Kuvalehti siis oikeistolainen ja konservatiivinen lehti? Jos lehden tulkintojen kontekstiksi hyväksytään jonkinasteinen liikkeen retoriikka reaalimaailman "toiminnan" tasolla, mutta konservatismi arvojen suhteen, tuntuu hankalalta yhdistää ajatusta oikeisto-konservatismiin. Toisaalta jos lähtökohdaksi otetaan liike ja uudistaminen, erilaisia

tekstejä voidaan suhteuttaa sen mukaan, kuka vaatii muutosta kiivaasti ja kuka maltillisesti. Valaisen lokeroitipolitiikoinnin suhteellisuutta muutaman esimerkin avulla.

1900-luvun alkupuolella kustannustalot Otava ja WSOY olivat havigelleet itselleen uudentyypistä lehteä. Suunnitelmissa oli kehittää viihteellisempi, kuvia runsaammin sisältävä lehti, jonka tarkoituksena oli 'keveyden' ja viihdyttävyyden vuoksi myydä hyvin. Otava alkoi vuonna 1916 julkaista Suomen Kuvalehteä, joka runsaan kuvituksensa ja viihteellisyytensä, näin arveltiin, ansiosta saavutti suuren suosion kansan keskuudessa. Oliko Suomen Kuvalehti tuolloin konservatiivinen lehti? Lehden alkuajan imago ei juuri konservatiiviselta vaikuta, lähinnä mieleen tulee moderni 'roskalehti'. (Häggman 1996)

Ilmari Turja, Suomen Kuvalehden päätoimittaja vuosina 1936–1951, kirjoitti vuonna 1973 ajastaan Kansan Kuvalehden päätoimittajana, ennen siirtymistään Suomen Kuvalehteen, seuraavasti:

"– – En vielääkään tiedä, mitkä taustavoimat ryhtyivät toimimaan, mutta samana vuonna tämä kukoistava lehti lakkautettiin ja minut 'myytiin' muun kaluston mukana Suomen Kuvalehteen, epäkansalliseen lehteen. Sitä vastaanhan me olimme Porvoossa taistelleet – –" (Turja 1978, 16–17, Häggmannin teoksessa 1996, 28.)

Turja luonnehti tuolloin Suomen Kuvalehteä "epäkansalliseksi". Myöhemmin Turja kirjoitti:

"– – Vuonna 1936 Viherjuuri menetti kukoistavan lehtensä, ja minut pantiin toimittamaan Suomen Kuvalehteä. Tein siitä silmänräpäyksessä suomalaisen taistelulehden. Yliopiston suomalaistaminen oli kesken ja varsinkin meillä juristeilla oli sen suomalaistamiseen aihetta – –" (Turja 1973, 116–117, Häggmannin teoksessa 1996, 31.)

"Epäkansallisesta" lehdestä tehtiin Turjan tulkinnan mukaan "suomalainen taistelulehti". Nationalismi ja erityisesti suomalaisuuden korostaminen ruotsalaisuuden kustannuksella luonnehti siis Suomen Kuvalehden 'linjaa'. Seuraava merkittävämpi katkos lehden linjassa ajoittuu sotavuosiin. Kai Häggman kirjoittaa Suomen Kuvalehden roolista sodan aikana seuraavasti:

"Sotien aikana Kuvalehti omaksui puolivirallisen, kansallisen mielipidejohtajan roolin. Monissa perheissä lehteä tilattiin kaksin kappalein, toinen lehti kotiin ja toinen

rintamalle. Levikki kohosi huippuunsa ylittäen 200.000 kappaleen rajan. Lehti oli tehtävästään varsin tietoinen, lukijoita kehoitettiin useaan otteeseen säilyttämään sotavuosien historialliset Kuvalehden numerot. Turjan lehti ymmärsi asemansa osana kotirintamaa. Lehden tehtävänä oli rauhoittaa mielialoja, rohkaista lukijoita masentuneina hetkinä ja ennen kaikkea yhdistää kansaa." (Häggman 1996, 34.)

Nyt lehdestä oli tullut kansallinen lehti. Vai oliko? Vaikka Suomen Kuvalehden tulkittiin olevan nationalismin ja suomalaisen propagandan äänitorvena, tulee kuitenkin muistaa, että puheet "kansan asialla olemisesta" sisältävät tiettyjä ehdollistuksia. Jos ajatellaan vaikkapa ensimmäisiä aseistakieltäytyjiä, niin 'kansalaisuuden' käsite voidaan nähdä suhteellisena, samoin kuin koko lehden olemus 'suomalaisuuden' suhteen. Suomalaiset rintamakarkurit tai kauniimmin, aseistakieltäytyjät, ammuttiin. Oliko lehti tuolloin heidän asialla, vai eivätkö he kuuluneetkaan 'suomalaisiin'? Jos nämä muutamat poikkeukset ja ehdollistukset sivuutetaan tai hyväksytään linjan vahvistaviksi poikkeuksiksi, Suomen Kuvalehden historia oli kulkenut modernin viihdelehden roolista nationalistiseksi, suomalaiskansallisen propagandan tuottajan asemaan. Turjan päätoimittajakaudella lehti alkoi yhä kärkevämmin ottaa kantaa yhteiskunnallisiin epäkohtiin, mikä seurauksena päätoimittaja Turja sai myöhemmin lähteä lehdestä. Tuon aikaista Suomen Kuvalehteä ei nähdäkseni voi pitää sen enempää konservatiivisena kuin oikeistolaisenakaan. Hyökkäsihän se kiivaasti esimerkiksi ruotsalaista pääomaa vastaan ja asettui puolustamaan yksittäisen kansalaisen oikeutta poliittiseen vaikuttamiseen. (Ks. Häggman 1996, 40—45.)

Lähtökohtaisesti suhtaudun tutkimuksessani hyvin kriittisesti ajatukseen siitä, että lehteä tulkittaisiin politiikan subjektina. Kun ajatus lehden varmasta subjektiudesta hylätään, suhteellistuu myös käsitys lehden linjasta. Voiko politiikan mediumilla olla linjaa? Kysymys on hyvin samansuuntainen jos pohdittaisiin, että voiko eduskunta-instituutiolla olla linjaa.

Joudutaan myös pohtimaan luokittelun mielekkyyttä suhteessa tavoitteisiin ja toimintaan. Jos esimerkiksi kaksi erilaista toimijaa päätyy samaan lopputulokseen, mutta toisistaan täysin erilaisista lähtökohdista, voidaanko heidät luokitella samaan kategoriaan ainoastaan saman lopputuloksen perusteella? Mielestäni tällaisten luokittelujen tekeminen onkin varsin hyödytöntä. Jos nyt joku toimija saataisiinkin nimettyä vaikkapa konservatistiksi, niin mitä iloa siitä olisi? Todennäköisesti hieman uudesta lähtökohdasta ja uudella lukutavalla lähestyvä tutkija murentaisi tuon tulkinnan. Tätä taustaa vasten pääkirjoitusten kontekstin tulkinta muodostuu hyvinkin ongelmalliseksi. Tutkijan lienee lähes mahdotonta ymmärtää eri

kannanottojen taustoja täsmällisesti 'oikein'. Se, mitä jäljelle kuitenkin jää, on itse teksti. Huomio tulee kiinnittää luokitteluyrityksien sijaan koko tekstin tulkintaympäristöön ja kirjoitusympäristöön hyväksyen siinä mahdollisesti ilmenevät ristiriitaisuudet osaksi tekstin kontekstia.

1.5. Suomen Kuvalehden agenda 1990-luvulla

Historiankirjoitus tulisi mieltää lähtökohtaisesti poliittiseksi teoksi. Historiankirjoituksessa pyritään tuottamaan kollektiivinen kokemustila menneen ajan erityisluoteesta. Tämä kokemus toimii usein kontekstina tulevaisuuteen suuntautuville poliittisille valinnoille. Reinhart Koselleck on analysoinut teoksessaan *Futures Past* (1979) kokemustilan ja odotushorisontin käsitteitä. Näiden kahden toisistaan riippuvaisen käsitteen avulla Koselleck pyrkii kuvaamaan politiikan muotoutumisen historiasidonnaisuutta. Koselleck kirjoittaa seuraavasti:

"Since it is so common to argue against hypothesis, one should sometime try to approach history without the aid of hypothesis. It is not possible to state that something is, without saying what it is -- The formal prospect of deciphering history in its generality by means of this polarity can only intend the outlining and establishment of the conditions of possible histories, and not this history itself -- there is no history which could be constituted independently of the experiences and expectations of active human agents." (Koselleck 1985, 267–269.)

Keskeistä kokemustilan ja odotushorisontin välisessä asetelmassa on Koselleckin mukaan tiettyjen kielellisesti toteutettujen valintojen ohjaava vaikutus odotushorisontin muotoutumiseen. Toisin sanoen kokemustila (kollektiivisesti) ja muisto (yksilöllisesti) antavat lähtökohdan sille, mikä nähdään mahdolliseksi tulevaisuudeksi. Tilanne ei kuitenkaan ole liikkumaton. Kokemustila voidaan päivittää uudelleen, jolloin odotushorisontti saattaa muuttua. Toisaalta myös odotushorisontti saattaa pettää siitä huolimatta, että kokemustila pysyy ennallaan.

Kokemustilan poliittisuus korostuu, kun yksilö joutuu toimimaan kirjoitetun historian varassa. Silloin hänellä ei ole omaa kokemusta, jonka pohjalta mahdollista tulevaisuutta voisi hahmotella. Tällaisissa tapauksissa kysymys on ajallisesti tai paikallisesti kaukaisemmista tapahtumista. Jos pohditaan kokemustilan ja odotushorisontin merkitystä tässä tutkimuksessa, keskeiset kysymykset ovat seuraavat: millaisena 1990-luvun historia näyttäytyy Suomen Kuvalehden

pääkirjoituksissa ja miten tämä vaikuttaa tulevaisuuteen suuntautuvien odotusten asialistaan?

Ajallinen etäisyys vaikuttaa kokemustilan luonteeseen. Historiankirjoitus tapahtuu yleensä kerroksittain, jolloin myöhemmissä tulkinnoissa kritisoidaan ja suhteellistetaan aikaisempia tulkintoja. Tietyn objektiivisuuden toteutuminen saattaa olla lähempänä, jos historiankirjoittaja ei itse ole kohteensa välittömässä läheisyydessä ja hänellä on käytettävissään useita vaihtoehtoisia historioita, joiden olemassaolo jo kertoo erilaisten tulkintojen mahdollisuudesta. Kollektiivinen historiankirjoitus ei kuitenkaan tee oikeutta historialle, sillä siinä on aina kysymys lukuisista valinnoista ja yleistyksistä. Historiankirjoitus saattaa olla sanoin kuvaamattoman vaikeaa. Toisaalta kokemustilojen kuvaaminen saattaa olla sitä osuvampaa, mitä vähemmän etäisyyttä kirjoittajalla on kohteeseensa. Sanoin kuvattavan tallentamisen ohella sanoin kuvaamattoman aspekti korostuu kirjoituksessa. (Koselleck 1985.)

Timothy Garton Ash on analysoinut historiankirjoituksen luonnetta kirjassaan *History of the Present*. Myös Ash korostaa erityisesti ajallisen etäisyyden merkitystä ja vaikutusta siihen, millaisena historia näyttäytyy. Hän kirjoittaa seuraavasti:

"Let's put aside straightaway the objection that the present is but a line, scarcely a millisecond wide, between past and future. We know what we mean here by 'the present', even if the chronological boundaries are always disputed...The important point is this: not just professional historians but most arbiters of our intellectual life feel that a certain minimum period of time needs to have passed, and that certain canonical kinds of archival source should be available, before anything written about this immediate past qualifies as History." (Ash 1999, xi.)

Ashin keskeinen pointti on siis se, että ajallisesti lähellä olevasta historiasta tulisi kulua aikaa, jotta käsitykset tuolloisista ilmiöistä osuisivat enemmän kohdalleen. Tietyn ajallisen viiveen kuluttua historioitsijoiden ja muiden tutkijoiden on helpompi irrottautua tutkimuskohteestaan, toisin sanoen ottaa etäisyyttä, ja näin ollen lopputuloksesta ajatellaan tulevan objektiivisemmän, kuin tutkimuskohteessaan kiinni olevan tutkijan tulosten. Ajattelumalliin sisältyy tietynlainen paradoksi: ne, jotka eivät tutkittavaa historiaa ole koskaan eläneet, tuntevat sen paremmin kuin ne, jotka ovat olleet tutkimuskohteessa läsnä. Ash kirjoittaa tästä seuraavasti:

"...If you stop to think about it, this is actually a very odd idea: that the person who wasn't there knows better than the person who was." (Ash 1999, xi.)

Historiankirjoituksen ongelmat ovat muuttuneet ajan kuluessa paradoksaalisesti. Kun etäisten, vaikkapa vuosisatoja vanhojen tapahtumien tulkitsemisessa ongelmana on usein lähteiden vähäisyys, niin tuoreitten tapahtumien kuvaamisessa ongelmana on lähteiden paljous. Tällöin törmätään historiankirjoituksen poliittiseen aspektiin: kirjoittajan on tehtävä jatkuvasti valintoja sen suhteen, mitkä menneisyyden jäljet hän hyväksyy lähteikseen ja kuinka hän noita valittuja lähteitään tulkitsee. Käsitteeni mukaan historiankirjoitus ei koskaan voi täysin asettautua puolueettoman tarkkailijan rooliin ainoastaan kuvaamaan sitä mitä 'tapahtui', vaan historia hyvin usein tuotetaan vasta historiankirjoituksessa, eli tutkija itse luo oman tutkimuskohteensa. Tämä ei mielestäni kuitenkaan tarkoita sitä, että historiaa tulisi ryhtyä luokittelemaan esimerkiksi toteutuneiksi tapahtumiksi ja epäobjektiiviseksi politikoinniksi, vaan pikemminkin historia tulisi nähdä suhteellisena ja kysyä, millaisten ehdollistusten vallitessa ja mistä näkökulmasta tarkasteltuna historia näyttää kuvatun kaltaiselta. (Vrt. Ash 1999; Ankersmit 1996, preface.)

Pääkirjoituksissa esille nostetut teemat noudattelevat hyvin sovinnaisen yhteiskunnallisen asialistan rakennetta. Julkisuus ja talous ovat hyvin keskeisessä roolissa. Ajankohtaisuus ja suuren yleisön tavoittavat teemat korostuvat. Nopeus voittaa hitauden. Näiden valintojen pohjalta voidaan tehdä tulkintoja esimerkiksi siitä, keitä lehti pitää lukijoinaan. Täytyy tiedostaa, että käsite "sovinnainen yhteiskunnallinen asialista", jota olen käyttänyt, on suhteellinen. Koko yhteiskunnan asialistan luonnehdinta muodostuu hyvin suurelta osin yleistykseksi, joka sisältää lukuisia ongelmallisia valintoja.

Politiikka-määritelmien runsaus pääkirjoituksissa näyttää noudattelevan mielenkiintoisesti taloudellisen hyvinvoinnin logiikkaa: mitä "paremmin" Suomella menee, sitä vähemmän "politiikkaa" käsitellään ja päinvastoin. Esimerkiksi 1980-luvun loppupuolen pääkirjoituksista sain hakemalla hakea politiikkamääritelmiä, niitä en juuri löytänyt. Tuona aikanahan Suomen kansantalous oli niin sanotusti ylikuumentuneessa tilassa ja perinteisesti politiikan sektorille kuuluviksi mielletyt asiat, kuten työttömyyden hoito, eivät nousseet esiin.

Vuosina 1991–1992 politiikkaa luonnehdittiin jälleen runsaasti. Mainintoja löytyy esimerkiksi vuodelta 1991 yksitoista kappaletta, kun kahta vuotta aiemmin niitä ei ollut ainuttakaan. Ilmiön voisi arvioida viittaavan politiikan mieltämiseen sellaiseksi ilmiöksi, jolla reaalisesti tehdään tuloksia ja hoidetaan asioita. Jos asiat ovat huonosti, esimerkiksi taloudellinen kasvu on hiipunut, politiikan tulisi hoitaa asia kuntoon. Jos asiat ovat hyvin, ei politiikkaa niinkään tarvita. Vaikka pitkälle meneviä arvioita

tilastollisista muutoksista ei mielestäni voi tehdä, on kuitenkin syytä huomata muutamia seikkoja. Poliittikamääritelmien lukumäärien muutokset ja niiden linkittyminen yleisiin taloudellisiin suhdanteisiin viittaavat siihen, että politiikan ajatellaan liittyvän kollektiivisiin asioihin. Lisäksi politiikan aluetta rajataan juuri taloudellisiin ja yhteisiin tiloihin. Yksittäisiä, voimakkaitakaan konfliktitilanteita ei yleensä kuvata politiikka-sanastolla, vaan vasta kollektiviteetti ja julkisuus mahdollistavat asioiden mieltämisen poliittisiksi. Agendan asettaminen tulee nähdä perusluontoiseksi poliittiseksi toimenpiteeksi. Esiin nostetut teemat ja ilmiöt ovat aina valintojen seurausta. Tämän peruspoliittisen teon jälkeen agendan esittäminen, arvottaminen ja merkitysten tuottaminen voidaan tulkita poliittiseksi pelinavaukseksi, jossa poliittisuus paikantuu yritykseen määrittellä mistä keskustellaan. Ilmiön negaatio on myöskin huomioitava: kun jostakin keskustellaan, jostakin toisesta asiasta ei keskustella.

Suomen Kuvalehden pääkirjoitusten kontekstia arvioitaessa voisi helposti päätyä kertomukseen Suomen liberalisoitumisesta ja kansainvälistymisestä. Näiden täysin tulkinnanvaraisten käsitteiden sijaan luonnehtisin 1990-lukua "liikkeen retoriikan" aikakaudeksi. 1990-luvun alkuvuosien taloudellisen laskusuhdanteen aikaansaaman hämmennyksen jälkeen "virallisen keskustelun" valtasi liikkeen retoriikka: kaikki pitää saada liikkeeseen. Vaikka Suomen Kuvalehden terminologia sisältää lukuisia vaatimuksia "kansainvälistymiseen" ja "liberalisoitumiseen", ei keskeinen yhteinen nimittäjä ole liberalismi vaan liike.

Liike-retoriikan korostamisessa tulee olla kuitenkin kriittinen. Tietyllä tapaa Suomen Kuvalehden keskeiset teesit Suomen 1990-luvun historiasta ovat hyvin ristiriitaiset. Vaikka liike leimaa niitä hyvin voimakkaasti, toisaalta tietynlainen politiikan pelko ja poliittisen toiminnan kahlehtiminen kuuluvat keskeisesti Suomen Kuvalehden kannanottoihin. Tällöin joudutaan pohtimaan liikkeen retoriikan kohdentumista: Mitkä ovat ne substanssit, joita vaaditaan saatettavaksi liikkeeseen? Onko löydettävissä liike-retoriikalta suojattuja alueita? Jos pohditaan kysymystä siitä, mikä voisi olla Suomen Kuvalehden kantava teesi 1990-luvulla, lopputulos vaikuttaa hämmäntävältä: kansalaisten ei pitäisi osallistua politiikkaan juuri laisinkaan, sillä politikointi on yksiselitteisesti paha asia. Sopeutuminen, mukautuminen ja luutuneista asenteista luopuminen puolestaan ratkaisevat ongelmat. Poliitikasta tulee pidättäytyä ja vapauttaa luonnonlait, ehkäpä markkinavoimat ja kansainvälistyvä talous, hoitamaan asiat kuntoon. Tämä yhdistelmä on mielestäni samalla kertaa sekä hyvin konservatiivinen ja muutosvastarintaan tukeutuva että yltiöliberaalin uudistushakuinen. Kansalaisten mieltäminen yksisubjektiseksi olioksi ja heidän politikointimahdollisuuksiensa karsinoiminen ainoastaan "oikein äänestämiseen"

vaaleissa on varsin konservatiivinen ajatusmalli. Toisaalta sopeutumisen ja mukautumisen vaatimus yhdistettynä kansallisesta politiikasta pidättäytymiseen korostaa melkoista liberalismia. Tutkimukseni keskeinen hypoteesi tulee olemaan tulkintani politiikan pelitilan rajoittamisesta ja selkeärajaisen yhteiskuntajärjestyksen uusintamisesta.

Yhtenäisen 1990-luvun historian kirjoittaminen ei, edes niin suppeassa mittakaavassa kuin Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa, ole nähdäkseni mahdollista. Vaikka nominalistisella lukutavalla 1990-lukua voitaisiinkin kuvata esimerkiksi liberalismien ja kansainvälistymisen vuosikymmeneksi, ei käsitteistön sisällöllinen tulkinta tue käsitystä. Mielekkäämpää onkin tarkastella politiikkakonseptioiden tilannekohtaista ympäristöä: kenelle Suomen Kuvalehti tekstinsä on kirjoittanut, millaisessa tilanteessa se on kirjoitettu ja mikä on se oletettu yhteinen tulkinta todellisuudesta, johon sanoma perustuu.

Miten Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa tuotettu historiankirjoitus 1990-luvusta suhteutuu ajanjakson yleiseen yhteiskunnalliseen historiakäsitykseen? Kuten aiemmin totesin, 1990-luvun luonteeseen liittyvät kokemukset vaihtelevat suuresti. Osalle ajanjakso edustaa suurta edistystä, osalle se on kurjistumiskertomus. Osa ei ole ottanut asiaan ollenkaan kantaa, jolloin heidän tulkintansa eivät päädy muuten kuin välillisesti viralliseen historiankirjoitukseen. Jos yleistä 1990-luvun kokemusta yritetään hahmotella, joudutaan toimimaan edellä mainitut ongelmat huomioiden ja tiedostaen. Miten sitten jotakuinkin kattavasti 1990-lukua voitaisiin lähestyä? Ensimmäiseksi voidaan tarkastella, mistä sillä vuosikymmenellä puhuttiin, ja sen jälkeen väkivaltaisesti päätellä, mikä oli "keskeistä". Lähestyn asiaa muutamien keskustelujen kautta.

1990-luvun alkupuoliskon keskeisin puheenaihe oli talouslama. Tuohon samaan aikaan tapahtui myös muita 'merkittäviksi' luonnehdittuja asioita. Neuvostoliitto oli hajonnut, Berliinin-muuri kaadettu ja Suomi oli jättänyt hakemuksensa EU-jäsenyydestä. Tuohon aikaan käytiin useita keskusteluja, mutta taloudellinen aspekti oli niissä kaikissa keskeinen. Pohdittiin, mitä EU vaikuttaa Suomen talouteen, voisiko se taloudellisesti korvata Suomen menettämät markkinat Neuvostoliitossa, miten Itä-Euroopan mullistukset tulisivat vaikuttamaan koko Euroopan talouteen jne. On selvää, että 1990-luvun alun virallisista keskusteluista välittynyt taloudellisen aspektin korostuminen ei tee oikeutta niin temaattisesti kuin sisällöllisestikään. On todennäköistä, että esimerkiksi EU ymmärrettiin hyvin monilla erilaisilla tavoilla ja sen seurauksena vastustettiin ja kannatettiin erilaisia asioita, mutta ne kuitenkin

puhunnassa ilmaistiin EU:na. Taloudellinen aspekti kuitenkin toteutui puhunnassa ja niin sen merkityksen voidaan katsoa korostuneen. (Vrt. Räsänen 1996.)

Taloudellisten ongelmien syyllisiä etsittiin kiivaasti ja tehtävistä toimenpiteistä käytiin jatkuvaa debattia. Tuon talouskeskustelun yleinen johtopäätös oli se, että kysymys oli murroksesta, joka oli paljon kokonaisvaltaisempi kuin kukaan ymmärsi. Kun murrostulkinta oli saavuttanut legitimitietin, ryhdyttiin luettelemaan asioita, jotka tulisi saattaa liikkeeseen. Liikettä pidettiin vastauksena ongelmiin. Hyvä esimerkki liikkeen retoriikasta on muutamien keskustalaisten kirjoittama pamfletti, *Hyvästi 60-luku*, joka julkaistiin vuonna 1995. Kirjan takakansitekstissä tiivistyy kokonaisvaltainen liikkeen ylistys tyypillisimmillään.

"90-luvun Suomea ovat kova kilpailu, epäsäännöllinen työ, kalliit lainat ja epävarmuus tulevaisuudesta. 60-luvun suuret yleistyksset ja massaratkaisut eivät enää toimi. Uusi aika vaatii uuden ajattelun. Tätä päivää ovat yrittäjäyys, perustulo ja kansainvälisyys. Eteenpäin meitä vievät verkostot ja omatoimisuus." (Toim. Noronen 1995.)

Hyvin samoin sanakääntein nuorsuomalaisiksi itseään kutsuneet kirjoittajat kuvailivat 1990-luvun kokemustaan:

"Nyt se on loppu. Hyvinvointivaltio sellaisena kuin me sen opimme tuntemaan, on luhistunut altamme. Ylhäältä johdettu, suljettu, valtiokeskeinen järjestelmämme, joka sen rakensi, ei enää toimi muuttuneessa maailmassa." (Penttilä, Tapaninen & Jutila 1994, 11.)

Yhteistä edellisille esimerkeille on voimakas kannanotto liikkeen puolesta: uusi ajan luonne sanelee vaihtoehtottomasti poliittisen pelitilan. Puhuntaan sisältyy useita vaatimuksia "yksilöllisyydestä", mutta se määritetään kuitenkin ehdottomasti. Yksilöllinen valinta ei saisi olla "60-lukulainen". "Omatoimisuus" saa teksteissä myös poikkeuksetta jyrkän yksiselitteisen merkityssisällön: omatoiminen voi ja tulee olla vain 'oikealla' tavalla. Liikeretoriikkaan sisältyykin usein hyvin depolitisoiva retorinen aspekti. (Vrt. Hänninen 1996, 169–173.)

1990-luvun historia ei kuitenkaan ollut pelkkää liikkeen ylistystä. Suomen EU-ratkaisusta ei vallinnut yksimielisyyttä, kaikki eivät "halunneet mennä Eurooppaan". Kuten jälkikäteen tarkasteltuna tiedämme, liikkeen kannattajien puhunta pääsi julkisessa keskustelussa niskan päälle (Räsänen 1996). Tuossa poliittisessa keskustelussa esimerkiksi EU-jäsenyyden kannattajat pyrkivät tuottamaan,

käsitykseni mukaan varsin onnistuneesti, kuvaa tilanteesta, jossa ongelmaan olisi olemassa vain kaksi ratkaisua, joko "mennä mukaan" tai "jäädä ulos". Vaikka joissakin puheenvuoroissa yritettiin tulkinnanvaraistaa tuota luokittelua, sellaiset ajatukset eivät saaneet tuulta purjeisiinsa. Kukapa nyt ulos haluaisi jäädä. Esimerkki kriittisestä suhtautumisesta liikkeeseen on seuraava katkelma sanomalehti Ilkan päätoimittajan, Kari Hokkasen artikkelista.

"EU jäsenyyden seuraukset Suomelle ovat olleet voittopuolisesti negatiivisia sen arvomaailman kannalta, jonka olen keskustan aatehistoriasta lähtien sisäistänyt. EU:n jäsenenä Suomi on muuttunut keskittyneemmäksi ja samalla alueellisesti ja sosiaalisesti epätasa-arvoisemmaksi. Kansan kahtiajaon on yhteiskunta ja taloustieteellinen tutkimus todennut – – EU-jäsenyyden aikana ja siitä johtuen maaseutu ja koko maakuntien Suomi on köyhtynyt osaksi absoluuttisesti ja säännönmukaisesti suhteellisesti." (Hokkanen 1997, 45.)

Vaikka murrospuheen ja liikkeen retoriikan sisältö ei kaikista näkökulmista tarkasteltuna ole johdonmukainen ja se sisältää poliittisten esisopimusten tasolla useita omalle linjalleen vastakkaisia valintoja, tulee tämä puhunta nähdä sinä tulkintahorisonttina, jossa 1990-lukulaisuutta hahmotetaan.

1.6. Suomen Kuvalehden pääkirjoitusten yleisökonstruktio

Mikä on Suomen Kuvalehden pääkirjoitusten yleisö, ja mitkä ovat ne lähtökohdat, joille lehden puhe perustuu? Tämä kysymys on hyvin keskeinen, kun tekstin poliittista merkitystä tarkastellaan. Yleisön mahdollinen erityisluonne vaikuttaa ratkaisevasti tekstin tulkinnan onnistumiseen. Tämän tutkimuksen aineiston luoteesta voidaan päätellä, että pääkirjoitusten yleisö on varsin laaja, eikä pääkirjoituksia ole kirjoitettu esimerkiksi jollekin tietylle pienryhmälle. Suomen Kuvalehden toimijakonseptiot antavat viitteitä kansallisvaltiollisesta tulkinnasta, jonka mukaan heidän yleisönsä on usein "suomalaiset". Pääkirjoitukset ovat lehden puhetta kansalle, joka esitetään erittäin yhdenmukaisena kollektiivisena ryhmänä. Esimerkiksi "kansan" sisäistä hajanaisuutta ei teksteissä pohdita. Mahdollisten yleisökonstruktioiden tarkastelussa kiinnitän huomion niihin tekstien taustalla vaikuttaviin arvoihin ja esisopimuksiin, joihin Suomen Kuvalehti nojautuu pääkirjoituksia tuottaessaan.

1.7. Ennakoimattomuuden vastustus johtotähtenä

Hannah Arendtin kirjoittamassa, vuonna 1958 julkaistussa teoksessa *The human condition* eritellään poliittiseen osallistumiseen liittyviä käsitteitä. Arendt jakaa ihmisen tekemismuodot työhön, valmistamiseen ja toimintaan. Näistä käsitteistä työtä ja valmistamista pidetään toimintaan verrattuna epäpoliittisena aktiivisuutena, jossa ihminen ainoastaan tuottaa olemassaolonsa reaalisessa maailmassa. Toiminta puolestaan edustaa Arendtille ihmisen poliittista heräämistä. Ihminen ottaa aloitteen itselleen, ei ainoastaan saata jotain asiaa valmiiksi. Toiminta merkitsee kantojen muodostamista ristiriitaisessa maailmassa, itsen luomista poliittisena toimijana. Arendtlaisen tulkinnan mukainen poliittisuuden ja toiminnan yhdistäminen voidaan tulkita siten, että ennakoitavuuden lisääntyminen sekä vaihtoehtojen ja omavalintaisuuden väheneminen epäpolitisivat tilanteita. (Arendt 1998 [1958], 175–180.)

Suomen Kuvalehden suhde politiikkaan on paradoksaalinen. Tämä asetelma muotoutuu luonnollisesti sen mukaan, miten politiikka missäkin tilanteessa ymmärretään. Yleisötulkintojen näkökulmasta Suomen Kuvalehti suhtautuu politiikkaan hyvin ristiriitaisesti: yhtäältä lehti paheksuu säännöllisesti ennakoimattomuutta ja peliä, ilmiöitä, jotka hyvin yleisesti liitetään politiikan luonteeseen, toisaalta lehti kannustaa kansalaisia harrastamaan "kansanvaltaa".

Arendtlaisen tulkinnan mukainen toiminta nähdään Suomen Kuvalehden tulkintahorisontissa kielteiseksi ilmiöksi, jonka ainoastaan hallintoa ja arendtlaista valmistamisen käsitettä lähentävä toiminta saattaa pelastaa. "Pelin politiikan" tuomitseminen ja "reaalipolitiikan" vaatimus antavat hyvän kuvan niistä käsityksistä, joita Suomen Kuvalehdellä on yleisöstään. Poliitiikan paradoksi kiteytyy Suomen Kuvalehdellä siihen, kuinka politiikka voidaan kahlita ennakoitavaksi toiminnaksi menettämättä samalla "kansanvaltaan" jollain tapaa liittyvää poliittisen vapauden arvoa. Valinta painottuu vapauden kustannuksella ennakoitavuuden puolelle.

"Todellinen vaara uhkaa politikoinnin suomalaista perinnettä, asioiden muuttamista loputtomaksi ja päättömäksi puheeksi. Selkeäsanaisuus on kunniaksi puhujille: kuulija ymmärtää, mitä he ajattelevat. Juuri niin pitää olla. Poliitiikan pitäisi olla yhteisten asioiden hoitamista, vaikka se meillä usein rämettyy likaiseksi – siis tehdään aivan jotain muuta kuin mistä puhutaan eli valahdellaan ja harjoitetaan valtapeliä – Onko kyse siitä, että julkinen sana on niin vanhan politikoinnin talutusnuorassa,

ettei omaa järkeä osata käyttää, vaikka omin silmin nähdään ja kuullaan, mitä tapahtuu?" (SK 23. 5. 1997.)

Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukaiseen politiikkaan kuuluvan ennakoimattomuuden paheksunnasta huolimatta lehti kuitenkin puolustaa kansalaisen oikeutta vaikuttamiseen ja asioiden hoitamiseen. On kuitenkin huomattava, että kansanvaltaa pyritään sitomaan ja rajoittamaan hyvin monilla erilaisilla metodeilla. Kansalaiset nähdään tällaisessa tilanteessa lähinnä toiminnan objekteina, ei varsinaisina itsenäisinä poliittisina toimijoina. Yksilöllisyyttä ja yksilön mahdollisuuksia omiin valintoihin pidetään pääosin kielteisinä ilmiöinä. Hallinnon demokraattisuus toteutuukin Suomen Kuvalehden tulkinnan mukaan kollektiivisten arvojen allokaation kautta. Millaisen tulkinnan pääkirjoitusten yleisöstä tällainen arvottaminen sitten välittää? Keskeisin elementti on hyvin ortodoksisiaalinen käsitys maailmasta: totuus ja asioiden oikea tila ovat löydettävissä ja tämä tila on kaikille yhteinen. Kaiken lisäksi tällaisen hyvän elämän toteuttaminen ei ole edes vaikeaa – kysymys on ainoastaan siitä, että "järkeä pitää käyttää". On huomattava, että hyvää elämää ei pääkirjoituksissa jahdata jonkin tietyn välineen tai arvon, kuten esimerkiksi yksilönvapauden tai tehokkuuden avulla, vaan hyvä elämä voidaan Suomen Kuvalehden käsityksen mukaan tuottaa suoraan ja helposti, "tunnustamalla tosiasiat".

2. Pääkirjoitusten poliittiset esisopimukset

Poliittisella esisopimuksella voidaan ymmärtää Perelmania (1982) lainaten "yhteisen todellisuustulkinnan allekirjoittamista". Tämä tarkoittaa sitä, että sekä puhuja (tai kirjoittaja) sekä yleisö puhuvat jollain tapaa samaa kieltä, jolloin on löydettävissä sellaisia argumentteja, jotka kumpikin osapuoli hyväksyy ikään kuin selviöinä. Jos puhuja esimerkiksi esittää, että "tiukemmat päästörajoitukset henkilöautoissa ovat tarpeellisia", perustuu esitys todennäköisesti sellaiseen poliittiseen esisopimukseen, jossa ympäristön kuormittaminen katsotaan haitalliseksi ilmiöksi. On kuitenkin mahdollista, että tulkinta yhteisestä lähtökohdasta ei olekaan oikea. Tällaista saattaa tapahtua, jos esimerkiksi puheen kontekstia ei ole huomioitu tai se on tulkittu väärin.

Edellisen esimerkkilauseen poliittisen esisopimuksen tulkinta osuisi todennäköisesti oikeaan, mikäli se esitettäisiin vaikkapa Vihreän Liiton tunnekuohuisessa puoluejuhlassa, mutta jos kysymyksessä olisi esimerkiksi uusien pienipäästöisten henkilöautojen valmistajan kommentti omalle henkilökunnalleen, ei tulkinta olisikaan enää yhtä varmallalla pohjalla. Lause saattaisi sisältää ironiaa siitä, kuinka "yleinen huoli ympäristöstä" käännetäänkin taitavasti taloudellisen menestyksen resurssiksi. Tällaisten tulkinnallisten ongelmien vuoksi niin tekstien ja puheen konteksti kuin spesifimmin tietty yleisökin tulisi pyrkiä tulkitsemaan ja hahmottamaan mahdollisimman huolellisesti. Arvolähtökohtien lukumäärä on luonnollisesti valtava. Mitä laajemmasta yleisöstä on kysymys, sitä yleisemmiksi arvolähtökohdat tapaavat muuttua.

Tutkimukseni aineiston lähtökohtien ja yleisön suhdetta tarkasteltaessa voidaan lähteä liikkeelle ensinnäkin tekstien kielestä. Pääkirjoitukset julkaistaan suomeksi, josta voidaan päätellä, että tekstit on suunnattu sellaisille henkilöille, jotka 'pystyvät ymmärtämään' tätä symbolijärjestelmää. Aineisto sisältää lukuisia viitteitä siitä, että tekstit on kirjoitettu nimenomaan suomalaisille. Kun lehdessä paheksutaan esimerkiksi Suomen Keskustan puheenjohtajan Esko Ahon taktikointia, sitä ei kuvata edellä mainitulla tavalla, vaan kohdetta puhutellaan ainoastaan sukunimellä. Jos tekoa tulkitaan virallisen uutis- ja politiikantoimituksen käytännöllisessä horisontissa, voidaan havaita, että esimerkiksi Norjan keskustan johtohenkilöitä ei käsitellä pelkillä sukunimillä, vaan mukaan liitetään enemmän vihjeitä siitä, kuka henkilö lopultakin on. Kirjoittaja toisin sanoen olettaa, että lukija kyllä tuntee Ahon. Tällaisissa tapauksissa yleisö tulkitaan juuri kansallisvaltiollisessa horisontissa.

Globalisaation edetessä erilaisten viiteryhmien monimuotoisuus on lisääntynyt. Aina ei olekaan selvää, millaisten verkostojen välityksellä kukin viiteryhmä ja siihen liittyvät arvolähtökohdat oikein rakentuvat. Esimerkiksi voisin hyvin helposti kuvitella, että Helsingissä ja New Yorkissa asuvilla tietokonefriikeillä on enemmän yhteisiä arvolähtökohtia kuin vaikkapa pohjoisen poromiehillä kansallisvaltion rajoihin katsomatta. Kysymys on kuitenkin myös siitä, kuinka kieli vaikuttaa yhteisyyden kokemukseen. Kansallisvaltion olemassaolon ja säilyvyyden kannalta kieli nousee keskeiseen asemaan. Yhteinen kieli, symbolisen järjestelmän perushallinnan tasolla, ylläpitää ja uusintaa käsitystä yhteisyydestä. On kuitenkin huomattava, että kansallisvaltioiden omat kieletkään eivät ole muuttumattomia eivätkä yksiselitteisiä kokonaisuuksia, vaan näiden järjestelmien sisältä voidaan paikantaa useita variaatioita. Näin ollen arvolähtökohtien ja poliittisten esisopimusten sitominen kansallisvaltiofiguuriin ei välttämättä ole reaalisesti kovinkaan mielekäästä. Tämä ei luonnollisestikaan tarkoita mitään sellaista, että "kansallisvaltion aika on ohi". Kysymys onkin lähinnä kansallisvaltiofiguuriin palautuvien arvolähtökohtien suhteellistumisesta, yleisöjen pienenemisestä ja retoriikan (suostuttelun näkökulmasta) epäonnistumisesta.

Seuraavissa kappaleissa pyrin kokoamaan muutamien yhteisten nimittäjien alle niitä retorisia kokonaisuuksia, joiden Suomen Kuvalehti on olettanut toimineen yhteisinä poliittisina esisopimuksina lehden ja yleisön välillä 1990-luvulla.

2.1. Taloudellisen kasvun retoriikka

"Kuisman politikoinnista ei ole mitään hyötyä eteläafrikkalaisille, sen sijaan siitä on haittaa laman kourissa kamppaileville suomalaisille." (SK 19. 7. 1991.)

Lukuisissa esimerkeissä Suomen Kuvalehti nimeää politiikan tarkoitukseksi "yhteisen edun". Yhteisen edun yksi keskeinen elementti on talouskasvun turvaaminen ja hyvinvoinnin lisääminen. Ulkopoliitiikan ja muiden politiikan erityissectoreiden puolella yhteisen hyvän käsite näyttäytyy epäselvempänä ja määrittelemättömämpänä: "kyllä kaikki tietävät mitä pitää tehdä". Esimerkiksi "Kuisman politikointi" viittaa silloisen (1991) työntekijäjärjestön johtajan kannattamaan lakkoon, joka koettiin kohtuuttomaksi laman aikana. Vakaumusetiikkaan perustuva politiikka hylätään vastuuetiikan kustannuksella. Käsitteen "suomalaiset" taakse sisällytetään tässä yhteydessä se, että taloudellinen

kasvu hyväksytään päämääräksi. Tämä implisiittinen taustaoletus rajaa siten sellaiset ihmiset "suomalaisten" ulkopuolelle, jotka eivät allekirjoita tuota käsitystä. Mieleeni tulee Pentti Linkola, joka todennäköisesti ei allekirjoittaisi Suomen Kuvalehden määritelmää suomalaisten tahdosta ja näin ollen siirtyisi suomalaisesta ja kansasta harmaalle vyöhykkeelle.

Taloudellisen kasvun asettaminen lehden lukijakunnan yhteiseksi päämääräksi on koko 1990-luvun kattava poliittinen esisopimus Suomen Kuvalehden ja lukijakunnan välillä. Taloudellinen kasvu ymmärretään kautta koko 1990-luvun koko 'kansan' yhteiseksi tavoitteeksi. Selkeimmin tämä ajattelu näkyy teksteissä, joissa lähtökohtaista oletusta ei nosteta edes keskusteluun eli joissa perelmanilaisittain välttämättömyyksistä ei tarvitse argumentoida.

" – – äänestäjillä on oikeus odottaa, että hallitus ja oppositio löytävät toisensa ja kykenevät ratkaisuihin surkean taloutemme kohentamiseksi – – Tärkeintä on se, että tympeä poliittinen pelailu jätetään taka-alalle – –" (SK 23. 10. 1992.)

Suomen Kuvalehden pääkirjoituksesta voidaan lukea esiin hyvin mielenkiintoinen tulkinta. Demokratian näyttämö, eduskuntavaalit, on juuri toteutettu ja kansa on saanut sanoa sanottavansa. Suomen taloudellinen tilanne on huono, ja laskusuhdanne on juuri meneillään. Siitä huolimatta, että kansa on äänestänyt eduskuntavaaleissa eri tavoilla, jota voisi jopa kutsua poliittiseksi pelailuksi, Suomen Kuvalehti ottaa politiikan päämäärän annettuna: vaaleista ja kansan aiheuttamasta poliittisesta monimuotoisuudesta huolimatta politiikan tulisi nyt ryhtyä toteuttamaan "surkean talouden kohentamista". Talouskasvun itsestäänselvyys ohittaa Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä esimerkiksi demokratian toimivuuden, eli erilaisten poliittisten suuntausten oikeuden pelata "tympeää peliä". (Esim. SK 23. 10. 1992.)

Tekstiin sisältyy myös varsin voimakas käsitys siitä, että "äänestäjät odottavat talouden kohentamista". Jos äänestäjät odottavat sitä, että hallitus ja oppositio löytävät toisensa, miksi ihmeessä he äänestävät sitten mitä erilaisimmilla tavoilla? Luonnollisesti vastaus ei ole ollenkaan yksinkertainen. On toki mahdollista, että äänestäjien ryhmä onkin yhtä mieltä esimerkiksi siitä, että taloudellinen tilanne on huono ja että sitä tulee pystyä politiikan avulla kohentamaan, mutta tulkinnat niistä keinoista, joilla tuohon yksimieliseen päämäärään päästään, vaihtelevat, ja se aiheuttaa eroja äänestyskäyttäytymisessä. Äänestyskäyttäytymisen syiden analysointi on kuitenkin lähes mahdotonta ja myös hyödytöntä, mutta keskeistä spekuloinnissa onkin se, että myös äänestäjien tahdon ennakointi on melko väkivaltaista toimintaa. Suomen Kuvalehti ei kysy äänestäjiltä, haluavatko nämä, että

heidän erilaisista äänestämällä julkituoduista valinnoistaan huolimatta "kaikki löytävät toisensa".

2.2. Ympäristöretoriikka

"Ympäristönsuojelu on entistä enemmän muuttumassa yhteisestä huolesta mediatapahtumien jonoksi, näytelmäksi –" (SK 17. 8. 1990.)

Ympäristöretoriikan käyttö muodostaa yhden osan politiikan toimijoiden rajauksista. Luontokäsitteistön ympärille Suomen Kuvalehti on rakentanut yhden konsensuksen lähteen. "Huoli ympäristöstä" -ajattelu antaa kuvan tilanteesta, jossa kansa yksimielisesti kannattaa ympäristönsuojelua ja tietää, mitä tilanteessa pitää tehdä, mutta poliitikkojen politikointi sekoittaa selvän tilanteen. Ympäristö tulkitaan osuvasti politikoinnin alueeksi, mutta tilanteen paheksunta ja ajatus siitä, että olisi olemassa yhteinen tulkinta tilanteesta ja sen aiheuttamien toimien yhteisestä hyväksynnästä, rajaa jälleen poliittisia toimijoita. Mikäli ympäristönsuojelulla politikoidaan tai koko ajatusta ympäristönsuojelun merkittävydestä ei allekirjoiteta, rajaudutaan samalla yhteisyyden, jonka tulkitsen kansalaisuudeksi ja suomalaisuudeksi, ulkopuolelle. Samantyyppistä käsitystä luonnonsuojelun edellyttämästä yksiselitteisestä toiminnasta kuvataan seuraavasti:

"Puolueet ja poliitikot ovat nykyisin juhlapuheissaan toinen toistaan vihreämpiä. Kaikki sanovat tuntevansa syvää huolta luonnon säilymisestä ja ilmoittavat pitävänsä ympäristön suojelua tärkeimpänä poliittisena haasteena. Arkipäivän politikoinnissa ekologia jää taka-alalle ja etujen ohjaaminen omille äänestäjille nousee päätöksenteon perusteeksi." (SK 22. 7. 1994.)

Tekstistä välittyy käsitys, jonka mukaan "ekologia" itsessään sisältää sekä kysymykset että vastaukset. Ekologiaa ei siten ymmärretä niinkään kysymykseksi, johon liittyy erilaisia mahdollisia merkityksiä ja vielä monituisempia käsityksiä siitä, mitä tulisi kysymykseen vastaamisen jälkeen tehdä. Toisin sanoen mikäli ympäristön suojelu hyväksyttäisiin päämääräksi, "ekologiasta" saadaan valmiit vastaukset. Hyvänä käytännön esimerkkinä voisi esimerkiksi olla ydinvoima, jonka politisoituminen on aikaansaanut mielenkiintoisen poliittisen keskustelun. Osa vastustaa ydinvoimaa perustellen sitä weberiläisittäin vakaumusetiikan argumenteilla, tulee tehdä ennen kaikkea "oikein". Toiset perustelevat sitä valinnan seurauksilla (jos

ei ydinvoimaa, niin sitten hiilivoimaa). Oman lisänsä keskusteluun tuo muuttuva 'faktatieto' ympäristövaikutuksista. (Weber 1994, 358–363.)

Ympäristön politisoiminen onkin antanut viime vuosien aikana oman lisänsä politiikan pelikenttään. Ympäristöretoriikastakin teesi politiikan rajoittamisesta saa tukea: ympäristöasioissa ei tarvitse eikä saa politikoida, sillä kysymykset ja vastaukset ovat valmiina. Ekologia tulisi vapauttaa antamaan vastaukset ongelmiin, turha politikointi ainoastaan sekoittaa selvää tilannetta.

On huomattava, että Suomen Kuvalehden ympäristöretoriikan yksi keskeinen poliittinen esisopimus on 'ympäristönsuojelun' itsestään selvä ja yksinkertainen luonne. Tiivistetysti voidaan todeta, että Suomen Kuvalehden käsityksen mukaan ympäristönsuojelu on yksimielisesti hyväksytty ja oikeaksi koettu päämäärä ja ekologia antaa kaikki vastaukset. Pääkirjoituksissa ympäristöretoriikkaa käytetään välttämättömyysretoriikkana ja itsestään selvänä poliittisena lähtökohtana. Asiaa voidaan pohtia esimerkiksi kysymällä, mitä ympäristönsuojelu on ja kenelle tällainen ympäristönsuojelu oikeastaan on niin selvää. Ympäristöfiguurin tulkinnanvaraisuutta ja erilaisia muotoja Suomen Kuvalehti ei pääkirjoituksissaan pohdi.

Jos poliitikot ovat ainoastaan "juhlapuheissaan vihreitä", tulisiko heidät luokitella ympäristönsuojeluaatteen ulkopuolelle? Entäpä äänestäjät – jos "omille äänestäjille ohjataan etuja", niin kuuluvatko nämä äänestäjätkin vihreän aatteen ulkopuoliseen maailmaan? Ketkä sitten kuuluvat vihreisiin, ja miksi heillä tulisi olla jonkinlaista erityistä painoarvoa politikoinnissa? Suomen Kuvalehden mielenkiintoinen demokratiatulkinta nousee jälleen esiin ympäristöretoriikan vastaansanomattomuuden julistuksessa. Edelliseen lainaukseen viitaten voidaan kysyä, että mikäli äänestäjät äänestävät jotain muita ryhmittymiä kuin "vihreitä", niin minkä vuoksi näiden kannatusta saaneiden ryhmittymien tulisi sitten toimia äänestäjiensä tahdon vastaisesti ja kannattaa jotakin muuta suuntausta? Jälleen korostan, että suoraviivaiset tulkinnat siitä, "mitä äänestäjät oikeastaan tahtovat", eivät ole kovin mielekkäitä. Merkittäviä ovatkin ne Suomen Kuvalehden tulkinnat, että ympäristönsuojelua tulee harjoittaa kannatuksen puutteesta piittaamatta ja näin äänestäjien tahdonilmausten vastaisesti.

Edellisiin esimerkkeihin osin vastakkaista näkemystä edustaa Suomen Kuvalehden myöhempi luonnehdinta ympäristönsuojelun monitahoisesta poliittisesta luonteesta:

"Ja kysymyksistä tärkein: mikä on tämän hetken 'kehitysapu', muodikas politiikan alue, joka nauttii pyhän lehmän koskemattomuutta? – Jos haluamme oppia jotakin

kehitysapuidealismin karilleajosta, on meidän kysyttävä, mikä on nyt se politiikan tabu, aihealue, josta ei ole poliittisesti korrektia esittää epäilyjä. Olisiko ympäristön-suojelusta sellaiseksi? Ympäristön nimissä ei jaeta suuremmin avustuksia, mutta tehdään sitäkin mittavampia, kauaskantoisempia ja kalliimpia ratkaisuja jatkuvasti. Raikas toisinajattelu ja kyseenalaistaminen olisi ympäristöpolitiikassa enemmän kuin tarpeen." (SK 14. 7. 1995.)

Katkelmä, joka on kirjoitettu vuotta myöhemmin, edustaa harvinaisempaa tulkintaa Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa. Siinä viitataan juuri yksiselitteisyyden ongelmallisuuteen ja "aihealueiden" monitulkintaiseen luonteeseen (vrt. SK 22. 7. 1994). Vaatimus ulottaa toisinajattelun ja kyseenalaistamisen oikeutus myös poliittisten esisopimusten alueelle eli politisoinnin oikeutuksen tukeminen on osoitus lehden linjan suhteellisuudesta.

2.3. Realismi ja välttämättömyysretoriikka yhteisinä nimittäjinä

Välttämättömyysretoriikaksi kutsun sellaista retoriikan käyttöä vastapuolen suostuttelussa ja provosoinnissa, jossa tietyt ilmiöt ja asiat pyritään esittämään annettuina, vaihtoehdottomina ja pysyvinä siten, että politiikka niiden suhteen ei tulisi kysymykseen. Lisäksi pyritään vahvistamaan sellaista käsitystä, että välttämättömyyden ja vaihtoehdottomuuden lähteistä voidaan johtaa, kuten logiikassa, tiettyä toimintaa. Näiden lainalaisuuksien käyttöä poliittisessa argumentoinnissa kutsun välttämättömyysretoriikaksi. Välttämättömyysretoriikka toimii yhteisenä nimittäjänä sellaisille kapeamman sektorin poliittisille esisopimuksille, jotka muodostavat tekstin vaihtoehdottomat lähtökohdat. Edellä tarkastellut taloudellisen kasvun ja ympäristön erikoisalueet kuuluvat välttämättömyysretoriikan piiriin. Kyösti Pekonen kirjoittaa välttämättömyysretoriikan depolitisoivasta luonteesta seuraavasti:

"Kuvattu tapa puhua politiikasta pitää sisällään eräänlaisen välttämättömyyskielen ja -retoriikan ja tätä kautta kuvauksen todellisuudesta, jossa ei ole poliittisia vaihtoehtoja. Myös poliittiseksi kutsutun päätöksenteon primus motorina ovat talouden välttämättömyydet – – Välttämättömyyskielen ja puheen keskeinen strateginen tavoite on tulla mahdollisimman universaaliksi politiikan areenalla." (Pekonen 1991, 80–81.)

Vaihtoehdottomuuden tuottaminen voidaan jakaa käsittelyn helpottamiseksi kahteen erilaiseen kategoriaan: universaali "todellisuusretoriikka" pyrkii luomaan todellisuudelle politisoimattoman luonteen, ja tällöin se pyrkii toimimaan lähes rajattomalla alueella yksityiskohtaisista ja paikallisista tilanteista universaaleihin kiistoihin. Paikallisempi, enemmän sektorikohtainen välttämättömyysretoriikka pohjautuu yleensä jonkin politiikan erityissektorin lainalaisuuksiin, jolloin tarkoituksena onkin tämän erityisalan ja erityisyleisön vakuuttaminen siitä, että vaihtoehtoja ei ole. Otan esimerkit kummastakin tapauksesta.

" – – Vanhat vastakkainasettelut ja entiset lääkkeet eivät enää pure. Ainoastaan nopea sopeutuminen murrokseen turvaa yhteiskunnan tasapainon – –" (SK 24. 5. 1996.)

Esimerkissä on kysymys talouden erityissektorille kuuluvasta välttämättömyysretoriikasta. Vuonna 1996 Suomen kansantalouden kasvu kiihtyi, mutta laman aikana voimakkaasti lisääntynyt työttömyys ei odotuksista huolimatta vähentynyt. Suomen Kuvalehti käsitteli pääkirjoituksessaan Suomen työmarkkinajärjestöjen roolia uudessa tilanteessa. Ajan hengen mukaisesti vanhoillinen työväenliike koettiin rasittavaksi muinaisjäänteeksi, kun yrittäjyyttä ja yksilöllisiä arvoja korostava Suomi oli purjehtimassa Eurooppaan. Murros ja sen mahdollinen politisoituminen pyrittiin estämään toteamalla politiikan ja yhteiskunnan tasapainon olevan toisensa poissulkevia ilmiöitä. Yhteiskunnan tasapaino toimi välttämättömyysretoriikasta lähtevän epäpoliittisuuden päämääränä, joka puolestaan myös otettiin annettuna.

Mielenkiintoisia ajatuskokeiluja saadaan aikaan, jos pohditaan esimerkiksi välttämättömyysretoriikassa ilmituotua päämäärää, yhteiskunnan tasapainoa. Mikäli tasapainoa ei pidetäkään päämääränä tai käsitettä tulkitaan poikkeavasti, voidaan ajatella juuri "murroksella politikoinnin ja vastakkainasettelujen asettamisen" olevan hedelmällistä politiikkaa. Välttämättömyysretoriikan taustalta voidaankin lukea esiin oletuksia yleisöstä, sen tulkinnoista, päämääristä jne.

Sopeutuminen on mielenkiintoinen käsite. Siinä annetaan ymmärtää, että murros sisältää tietyt pelisäännöt, joiden suhteen ei voida tehdä mitään. Murroksen asettamat vaatimukset voidaan ainoastaan hyväksyä tai hylätä. Taloudellisesta järjestelmästä onkin tullut mitä voimakkain politiikkaa ja politisointia rajoittava tekijä. Poliitiikan pelitila on pienentynyt talouden vuoksi. Aikaisemmin talousjärjestelmä oli perinteisen politiikkatulkinnan mukaan mitä poliittisin

kysymys, nyt siitä on tullut mitä epäpolitisoin tekijä. Poliitikko koetaan jälleen riipaksi, josta vapautuminen mahdollistaa talouden realiteettien hyväksymisen.

" – – Poliitiikan pitäisi olla yhteisten asioiden hoitamista, vaikka se meillä usein rämettyy likaiseksi – – Onko kyse siitä, että julkinen sana on niin vanhan politikoinnin talutusnuorassa, ettei omaa järkeä osata käyttää, vaikka omin silmin nähdään ja kuullaan, mitä tapahtuu?" (SK 23. 5. 1997.)

Esimerkissä todetaan ensimmäiseksi, mitä "politiikan pitäisi olla". Sen tulisi olla yhteisten asioiden hoitamista. Tekstissä ei määritellä, mikä on yhteistä ja miten näitä asioita pitäisi hoitaa. Asioita pitäisi kuitenkin hoitaa, ei pidättäytyä esimerkiksi toiminnasta. Julkinen sana näyttäytyy lehden tulkinnassa tuomarina, jonka tulisi puhaltaa peli poikki, mikäli politiikan pelisääntöjä rikotaan. Näin ei kuitenkaan ole tapahtunut, jolloin lehti arvelee julkisen sanan olevan liitossa "vanhan politikoinnin" kanssa, koska "järkeä" ei haluta käyttää. Eräs jaottelu lehden tulkinnassa kulkee aikojen luonteen välillä: uudessa ajassa ei ole tilaa politikoinnille. Lehti määrittää itsensä ulkopuoliseksi toimijaksi, sillä Suomen Kuvalehti ei itseymmärryksensä mukaisesti ole osallinen politikointiin eikä tuohon tehtävässään epäonnistuneeseen julkiseen sanaan.

Eräs poliittinen esisopimus Suomen Kuvalehden teksteissä on "järjen" yksiselitteinen ja kyseenalaistamaton luonne. Politikointi ja järki muodostavat pääkirjoituksissa vastinparin. Järkeä ja järjen käyttöä pidetään välttämättömyytenä ja hyveenä, ja sille vastakohtaista toimintaa kuvataan politikoinnilla, puheella, hurskastelulla ja muilla pelillisyyttä ja ennakoimattomuutta sisältävillä käsitteillä. Suomen Kuvalehden mukaan järki on universaali ja kaikkien ulottuvilla samanlaisena, mikäli sitä vain "osataan" tai "halutaan" käyttää. Järki itsessään sisältää vastaukset mitä moninaisimpiin kysymyksiin ajasta, paikasta ja toimijoista riippumatta. Hyvä politiikka näyttäytyy Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä eräänlaisena koneena, joka toimii samalla tavoin siitä huolimatta, kuka konetta käyttää (poliitikot) ja millaista polttoainetta tuohon koneeseen syötetään (vaalitulokset). Jos politiikkakoneen toiminta tuottaakin ennakoimattomia ja epämääräisiä tuotoksia, sitä on käytetty väärin (järkeä ei ole käytetty, esim. oman edun tavoittelu) ja sen polttoaine on ollut sopimatonta (väärin äänestäminen, esim. kapina).

Max Weber on luonnehtinut teoksessaan *Political Writings* (1994) vakaumus- ja vastuuetiikan kombinointia politiikan mahdollittoman taitona. Weber jaottelee teoksessaan politiikan etiikan kahteen erilaiseen ryhmään: osa politiikan toimijoista tekee valintojaan sen mukaan mikä on 'oikein' ja osa sen mukaan, mitä käytännön

seurauksia heidän valinnoillaan arvioidaan olevan. Oikein toimimisen ensisijaisuuden Weber luokittelee vakaumusetiikan alueelle ja valintojen seurausten ennakoinnin ja vastuunottamisen seurauksista hän tulkitsee kuuluvan vastuuetiikan alueelle. Koska näitä kahta etiikan lajia ei Weberin mukaan ole 'mahdollista' yhdistää, politiikka näyttäytyy Weberille mahdottoman taitona. Järjen käsite lähenee Suomen Kuvalehden tulkinnoissa Weberin vastuuetiikan aluetta. Samoin monet muut välttämättömyysretoriikkaan sisältyvät käsitteet kuten sopeutuminen, mukautuminen ja tosiasioden tunnustaminen kuuluvat enemmän vastuuetiikan kuin vakaumusetiikan piiriin. (Weber 1994, 358–363.)

Vakaumusetiikkaan pohjaava välttämättömyysretoriikka Suomen Kuvalehdellä arvottaa politiikan ilmiöitä 'oikein tekemisen' näkökulmasta. Esimerkkinä voimme ottaa seuraavan lainauksen 1993 julkaistusta pääkirjoituksesta, jossa käsitellään presidenttiehdokas Väyrysen olemusta:

"Omaa kuvaa piirtäessään Väyrynen maalaa Suomen 70-luvun ja 80-luvun alun poliittisen maiseman kaikessa sairautessaan. Sitä katsoessa ymmärtää, että tuon ajan kasvattamilla poliitikoilla ei voi olla mitään annettavaa tämän hetken Suomelle."
(SK 19. 3. 1993.)

Tekstissä otetaan kantaa 1970- ja 1980-luvun "poliittiseen maisemaan", tarkemmin kysymys on poliittisen kulttuurin olemuksesta, jota paheksutaan arvoiltaan sairaana. Käsitteellä tarkoitetaan tässä yhteydessä laaja repertuaaria erilaisia politiikan negatiivisiksi miellettyjä käsitteitä, kuten hyvä veli -järjestelmää, suomettumista, poliittisia lehmänkauppoja, pelailua jne. Tällaiset toimintatavat kootaan yhdeksi kokonaisuudeksi, 1970- ja 1980-lukujen poliittiseksi kulttuuriksi, jonka pysyväksi edustajaksi Paavo Väyrynen valitaan.

Suomen Kuvalehti esittää tässä tapauksessa tuonaikaisen politikoinnin olemuksen välttämättömistä arvolähtökohdista tarkasteltuna tuomittavaksi. Toisin sanottuna oikein toimiminen asetetaan välttämättömäksi lähtökohdaksi. Tämä tulkinta lähestyy Weberin vakaumusetiikan repertuaaria. Voidaanko järjen käyttö ja oikein toimiminen sitten yhdistää? Kysymys palautuukin suoraan Weberin tulkintaan politiikasta mahdottoman taitona. Jos poliittisessa tilanteessa 'paras tulos' saavutetaan vaikkapa hyvä veli -järjestelmän avulla ja muilla likaiseksi peliksi luonnehdituilla menetelmillä, tulisiko poliittisen toimijan pitäytyä vakaumusetiikkaan ja mahdollisesti menettää tuo tulos? Toisaalta vastuuetiikkaa lähenevä poliittinen toiminta, esimerkiksi "vastuun kantaminen", jota Suomen Kuvalehti toistuvasti peräänkuuluttaa, saattaa joissakin tilanteissa edellyttää poliitikolta valintoja ja toimintaa, jotka eivät itsessään

ole vakaumusetiikan mukaisia. Tällöin saatetaan joutua "tunnustamaan tosiasioita" ja "sopeutumaan". Suomen Kuvalehden vaihtoehdottomuuspuheen lähtökohdat jakautuvatkin sekä vakaumus- että vastuuetiikan alueille. Pääkirjoitukset esittävät mahdottoman taidon vaihtoehdottomana.

Todellisuuden yksiselitteisyyteen pohjaavaa välttämättömyysretoriikkaa voidaan käyttää universaalimmin kuin tiettyjä erityisretoriikkoja. Vetoaminen järkeen, tosiasioiden tunnustamiseen ja ajan henkeen on tällaisen puheen yleisimpiä lähtökohtia. Tällaisella retoriikalla piirretään kuvaa yhdestä todellisuudesta, josta järkevä politiikka on suoraan johdettavissa. Lisäksi ajan henki lähenee todellisuutta siten, että kronologisesti voidaan määrittää, millainen politiikka on mahdollista minäkin ajanjaksona. Poliittisen pelitilan rajaamisessa välttämättömyysretoriikka on hyvin keskeisessä roolissa. Rajaamisen lisäksi ja sen tueksi se toimii arvottavana elementtinä määriteltäessä hyvää ja pahaa politiikkaa.

Suomen Kuvalehden käsitys aikojen ominaisluonteesta on mielenkiintoinen. Edellisessä esimerkissä 1970- ja 1980-lukujen poliittinen maisema näyttäytyi kollektiivisena kokemuksena, joka kasvattaa yksilön, tässä tapauksessa poliitikko Väyrysen, tiettyyn poliittiseen kulttuuriin. Tuo poliittiseen kulttuuriin kasvaminen näyttäytyy niin kokonaisvaltaisena kokemuksena, että siitä ei voi vapautua. Mielenkiintoisia ajatuskokeiluja saadaan aikaan, jos ilmausta "tuon ajan kasvattamat poliitikot" laajennetaan koskemaan weberiläisittäin kaikkia kansalaisia 'tilapäispoliitikkoina'. (Weber 1994, 316–317.)

3. Poliittikkaa luonnehtivat käsitteet

Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa politiikkaa luonnehtivat käsitteet jakautuvat pääosin kahteen erilaiseen kategoriaan: siihen, *mitä politiikan tulisi olla* ja *mitä se parhaimmillaan on*, sekä siihen, *mitä politiikka pahimmillaan on*. Tämä kategorisointi jäsentää politiikka-sanaston hyvin kattavasti läpi koko tarkasteluajanjakson. Keskeiset lähtökohdat politiikka-sanaston arvottamisessa hyvään ja pahaan politiikkaan löytyvät hyvin tyypillisistä suomalaisista ajattelumalleista sanojen ja tekojen, konsensuksen ja konfliktin, kollektiivisuuden ja yksilöllisyyden sekä politiikan tulosten asymmetrisessä jaottelussa. (Vrt. Kääriäinen 1999, 1–2.) Edellä lueteltuja jakoja tulkitaan kuitenkin politiikan sektorikäsitteiden horisontissa, jolloin jako julkisen ja yksityisen elämänpiirin välillä muodostuu perustavimmaksi lähtökohdaksi. Poliittikkaa luonnehtivien käsitteiden kokonaisuus muodostaa Suomen Kuvalehdessä myös hyvin selkeän arvoketjun juuri edellä mainittujen jaotteluperusteiden näkökulmasta, "yhteisestä toiminnasta" ja "toteuttamisesta" siirrytään pahimmassa tapauksessa "yksilölliseen valtapeliin" ja "päättömään puheeseen". Suomen Kuvalehden politiikkaa määrittävät käsitteet ovat tarkasteluajanjaksona pääkirjoituksissa lähinnä seuraavat:

pelejä, taktiikka, politikointi, arvojen soveltaminen käytäntöön, päätön puhe, valtapoliittikka, oman edun ajaminen, kiistely, halolla iskeminen, pakkopeli, pyrkyryys, henkilökohtaisten etujen kahmiminen, pikkupolitikointi, raaka voima, karnevaali, kesäteatteri, teatteri, juntaus, valtapeli, vallantavoittelu, sanahelinä, valehtelu, silkka pelleily sekä rehellisyys, kansakunnan tulevaisuuden turvaaminen, järjenkäyttö, selkeäsanaisuus, yhteisten asioiden hoitaminen, kansanvalta, mukautuminen, sopeutuminen, tosiasioiden tunnustaminen, isänmaan edun ajaminen, vastuun kantaminen, rohkeus ja vaikuttaminen. (Liite 1.)

Jos Suomen Kuvalehden politiikka-käsitteistöä suhteutetaan hypoteesiini politiikan vastaisesta ristirekkestä, voidaan havaita tietty kaksijakoisuus: kun lehti arvottaa politiikan ilmiöitä, vedenjakaja kulkee juuri ennakoitavuuden ja pelivaran kohdalla. Käsitteet jakautuvat hyvän ja pahan politiikan metonymioihin juuri niiden 'poliittisuuden' kautta. (vrt. lukuihin 1.1. ja 1.2.) Mitä poliittikkasanaston sisällöstä voidaan päätellä? Yhteenvedon totean, että käsitteistöä voidaan lukea esiin konfliktin kuulumisen erottamattomana osana politiikkaan. Toisin sanoen politiikkaan kuuluu runsaasti myös lehden näkökulmasta negatiivisia piirteitä, joita

vastustetaan. *Peli, taktiikka, politikointi, oman edun ajaminen, valtapolitiikka, kiistely, henkilökohtaisten etujen kahmiminen, valtapeli, vallantavoittelu, raaka voima, halolla iskeminen ja juntaus* liittyvät suoraan konfliktin olemassaololle pohjautuvaan käsitteistöön. Konfliktipohjainen sanasto muodostaa politiikkaa kuvaavan käsitteistön enemmistön. Toiminnallisuus korostuu tässä ryhmässä pelkän alueeseen tai sektoriin viittaamisen sijasta. Valta ja vallan eri muodot liittyvät keskeisesti toimintaan, eli politiikan tulkitaan tarvitsevan käyttövoimakseen erilaisia valtaresursseja, jotta konfliktisessa tilanteessa toimintaa voidaan yrittää suunnata tavoitteisiin. Erityisesti käsite *valtapeli* on hyvin kuvaava: monitoimijaisessa tilassa pelaajat tarvitsevat valtaresursseja pystyäkseen pelaamaan ja pelin yksi päämäärä näyttäytyy vallan tavoitteluna, eli pelin tarkoitus on pelin jatkamisen edellytysten turvaaminen, toisin sanoen lopputuloksen, mikä se sitten onkaan, ohella itse toiminta korostuu. (Vrt. Palonen 1997, 12–14.)

Toinen ulottuvuus perustuu epäaitouden paradigmaan, vastakohtana 'totuudelle'. Tähän ryhmään kuuluvat käsitteet *päättömän puhe, karnevaali, silkka pelleily, teatteri, kesäteatteri, sanahelinä ja valehtelu*. Tässä politiikka näyttäytyy epäaitona, reaalisesta maailmasta irrotettuna aspektina ja toimintana. Sanasto kuvastaa myös politiikan halveksuntaa, varsinkin käsitteet *pikkupolitikointi* ja *silkka pelleily* määrittävät toiminnaksi, jota kirjoittaja tarkastelee ikään kuin poliittisen pelin ylä- ja ulkopuolisena toimijana. *Päättömän puheen* ja *sanahelinän* kaltaiset käsitteet voidaan tulkita viittaavan politiikan mahdolliseen monimielisyyteen ja monikielisyyteen, politiikan puhe näyttäytyy monimerkityksisenä ja kontingenttisenä, kun kieli ei osoittaudukaan politiikan kahleeksi vaan resurssiksi, päädytään helposti tulkitsemaan puhe 'päättömäksi' eli ennakoituun ja kollektiiviseen merkityshorisonttiin, tai paremminkin merkitykseen, vaikeasti sijoitettavaksi.

Kolmas politiikkasanaston ryhmä on konsensuspohjainen epäpoliittisen toteuttamisen paradigma. Siihen kuuluvat *rehellisyys, kansakunnan tulevaisuuden turvaaminen, järjenkäyttö, selkeäsanaisuus, yhteisten asioiden hoitaminen, kansanvalta, mukautuminen, sopeutuminen, tosiasioiden tunnustaminen, isänmaan edun ajaminen, vastuun kantaminen, rohkeus ja vaikuttaminen*. Tämän ryhmän terminologiassa politiikka näyttäytyy arvostettavana, tärkeänä ja yksinkertaisena toimintana. Yksinkertaistaminen leimaa koko ryhmän sanastoa, sillä monimuotoiset tilanteet, joissa on useita erilaisten tavoitteiden puolesta toimivia ryhmittymiä tai yksilöitä, eivät kuulu sanaston presuppositioihin. Kun esimerkiksi *pel*i ja *taktiikka* sisältävät ajatuksen useista vastakkaisin intressein toimivista olioista, *vastuun kantamiseen* tai *tosiasioiden tunnustamiseen* ei sellaista asetelmaa sisälly. *Järjen käyttö* viittaa ajattelutapaan, jossa kaikilla toimijoilla on yhteinen käsitys siitä, mikä

on järkevää. Tämän kolmannen kategorian käsitteistön keskeinen pyrkimys on lopettaa spekulointi vetoamalla universaaleihin tosiasioihin. Kuten myös koko Suomen Kuvalehden käsitteistö kuitenkin osoittaa, esimerkiksi *kansakunnan tulevaisuuden turvaamiseen* vetoaminen kuitenkin yleensä aloittaa spekulatiot toiminnan sisällöstä ja mahdollisista vaikutuksista, ei lopeta sitä. Poliittikkaa kuvaavan sanaston arvottaminen edellä mainittuihin kolmeen ryhmään tukee hypoteesia pyrkimyksestä kansalaisten politikointimahdollisuuksien vähentämiseen ja politiikan saattamiseen pois itse politiikankin sektorilla tapahtuvasta toiminnasta.

Poliittikka-käsitteistöä tarkasteltaessa voidaan myös havaita, että eräs keskeinen jako kulkee realisoituneen ja toivotun, 'toteutumattoman' politiikan välillä. Muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta (esim. SK 2. 11. 1990), 'realisoituneet' politiikan ilmiöt kuuluvat tuohon ei-toivottuun kategoriaan. Positiivisen konnotaation omaavat poliittikkaa määrittävät käsitteet ilmaistaan yleensä konditionaalissa, eli ne ovat se päämäärä, johon tulisi päästä, mutta yleensä matkaan tulee mutkia...

Jos Suomen Kuvalehden poliittikka-käsitteistöä suhteutetaan viimeaikaisiin tutkimuksiin politiikkaan viittaavan käsiterepertuaarin luonteesta, selvä yhteinen 'linja' on havaittavissa: käsitteet ovat siirtyneet viittaamaan yhä selvemmin politiikan toiminnallisia ominaisuuksia ja näiden ominaisuuksien indikaattoreita, kun aikaisemmin käsitteillä kuvattiin esimerkiksi tieteenalaa tai muuten toiminnallisuudesta eritettyä sektoria. (Palonen 1997, 11–16.)

3.1. Sanoista tekoihin – tekeminen politiikan elementtinä

"Todellinen vaara uhkaa politikoinnin suomalaista perinnettä, asioiden muuttamista loputtomaksi ja päättömäksi puheeksi. Selkeäsanaisuus on kunniaksi puhujille: kuulija ymmärtää, mitä he ajattelevat. Juuri niin pitää olla. Poliittikan pitäisi olla yhteisten asioiden hoitamista, vaikka se meillä usein rämettyy likaiseksi – siis tehdään aivan jotain muuta kuin mistä puhutaan eli valehdellaan ja harjoitetaan valtapeliä –" (SK 23. 5. 1997.)

Jaottelu sanoihin ja tekoihin on hyvin tyypillinen suomalaisessa poliittikkapuheessa. Suomen Kuvalehden poliittikkakonseption yksi keskeisimmistä piirteistä on ajatus puheen ja sanojen vähempiarvoisuudesta verrattuna tekoihin ja toimintaan. Ellei poliittikasta seuraa yksiselitteistä 'tulosta', sitä kuvataan negatiivisen konnotaation sisältävillä käsitteillä kuten *hurskastelu*, *taktikointi*, *valtapeli* jne. Mikäli Suomen

Kuvalehden politiikkakonseptiota verrataan käsitykseen politiikasta eri ilmiöiden mahdollisena aspektina, Suomen Kuvalehden suhtautumisessa puheeseen näyttäisi olevan tiettyä politiikan pelkoa: sanojen tulisi olla yksiselitteisiä, yksimerkityksisiä siten, että yleisö "ymmärtää, mitä puhuja ajattelee". Toisin sanoen puheen ja käsitteiden monimerkityksisyys, ennakoimattomuus ja erilaiset tulkintahorisontit pyritään vangitsemaan yksiselitteisyyteen.

"Karu kieli sopii politiikkaan, sillä sehän on armotonta menoa. Ulkokultaisuus tarkoittaa, että teot ja sanat ovat keskenään ristiriidassa – sitä voi yrittää peitellä sanahelinällä – – Poliitikkojen työn tulokset eivät ansaitse kehuja. Vain vähän aikaa sitten nämä neropatit syöksivät Suomen itsenäisyyden ajan pahimpaan talouskriisiin. Monet kellokkaista ajavat muka isänmaan nimissä oman ryhmäkuntansa etua. Juuri julkaistu tutkimus kertoo, etteivät ministerit tiedä, mistä päättävät. Nykyisessä eduskunnassa virnuilee oppositiojohtajan kupeessa eturivin paikoilla valtakunnan-oikeudessa tuomittu mies. Toki joukossa on aina kunnan väkeäkin – se hiljaisempi joukko. Pelin politiikkaa siivittää alaston vallantavoittelu – ei isänmaan etu." (SK 1. 11. 1996.)

Suomen Kuvalehden ajatus puheen alisteisuudesta teoille ja toiminnalle sopii hyvin myyttiin vaikenevasta kansasta, joka puhuessaan 'puhuu asiaa'. Sen lisäksi, että lehti vaatii käsitteellistä ortodoksiaa ja toisintulkittamisen rajoittamista, itse puhumista pidetään kielteisenä piirteenä politiikassa: "hiljaisempi joukko" nähdään "kunnan väkenä".

"Tarvitaan keskittymistä ihmisille ja maalle tärkeisiin asioihin, halua puhua selvää suomea, pidättäytymistä henkilökohtaisten etujen kahmimisesta ja rohkeutta – –" (SK 8. 3. 1991.)

"Suomalaista väestöpolitiikkaa on pakko ryhtyä pian suunnittelemaan uudella tavalla – ei vain hurskaasti päivitellen, vaan käytännön teoin, jotka käyvät läpi yhteiskunnan." (SK 13. 7. 1990.)

Keskeinen tulkinta Suomen Kuvalehden sanat–teot-jaottelusta on pyrkimys poliittisen pelitilan rajoittamiseen, konsensuksen lisäämiseen ja kontingenssin vähentämiseen. Sanan tulisi olla yksiselitteinen ja yhteisesti luettavissa. Suomen Kuvalehden käsitteistöstä on myös selvästi luettavissa esiin suhtautuminen sanojen ja tekojen erilaiseen arvoon. Jako puheen kielteisyyteen ja tekojen myönteisyyteen ei kuitenkaan ole täysin yksiselitteinen. Sekä tekoja että sanoja arvotetaan tulosten näkökulmasta. Mikäli puheen tulos näyttää Suomen Kuvalehden

politiikkakonseption muihin osiin (esim. kansakunta, isänmaa) suhteutettuna positiiviselta ja yksiselitteiseltä, puhe lähentyy tekemistä ja saa positiivisen konnotaation. Jos tätä ajattelutapaa verrataan esimerkiksi Arendtin tulkintaan politiikan tulosten sisällyttämisestä jo itse toimintaan ja aloitteen ottamisen merkityksestä poliittisuuden kriteerinä, voidaan puhua lähes päinvastaisista käsityksistä. (Arendt 1998 [1958].)

Poliittisen pelitilan supistaminen kielen ortodoksiaa korostamalla tapahtuu lehden tulkinnoissa kansan näkökulmasta. Lehti pyrkii alamaistamaan poliitikot kielellisesti kansalle siten, että heidän tulisi parhaimmalla tapauksella lopettaa puhuminen ja aloittaa tekeminen, mutta jos tämä ei ole mahdollista, niin puheen tulisi olla sitten sellaista, jota "ymmärretään" ja jonka avulla poliitikkojen toimintavapaus voidaan sitoa tehtyihin kannanottoihin.

3.2. Konsensuksesta konfliktiin

Yksi Suomen Kuvalehden politiikkakonseption perustavampia ideoita on konsensus hyvän politiikan lähtökohtana. Poliitiikan kaikkia vivahteita tulkitaan ja arvotetaan juuri konsensuksen näkökulmasta. Poliittisuuden rajaa ei määritetä konfliktin läsnäolon kautta, mutta konflikti–konsensus-akselilla operoidaan, kun halutaan arvottaa politiikkaan kuuluvia ilmiöitä. Perusasetelmassa konflikti ja yksilöllisyys ja konsensus ja kollektiivisuus nivoutuvat asymmetrisiksi käsitteiksi, joilla Suomen Kuvalehti operoi.

"Nyt tarvitaan kuitenkin myös meillä kansallista yksimielisyyttä. Tämä ei ole pikkupolitiikoinnin aikaa –" (SK 23. 8. 1991.)

Kansallinen yksimielisyys, joka yksisubjektisen kansan keskuudessa vallitsee, rikkoutuu usein politiikan sektorille tultaessa "pikkupolitiikointiin" tai muihin vastaaviin ilmiöihin. Jos konflikti–konsensus-asetelmaa verrataan hypoteesiini politiikan rajoittamisesta ja selvärajaisen yhteiskuntajärjestyksen uusintamisesta, huomataan, että aineisto tukee hypoteesia. Kuitenkin tulee huomata, että jo argumentointi poliittisen pelitilan lisääntymistä vastaan osoittaa pääkirjoitusten politiikkakonstruktion suhteellisuuden ja haurauden; kansaa varjellaan politiikkaan osallistumisen vaaroista, mutta itse osallistumista pidetään kuitenkin reaalisenä mahdollisuutena.

Konsensuksen vaatimus politiikassa on tietyllä tapaa paradoksaalinen: konsensukseen pääseminen vaatii usein poliittisia lehmänkauppoja, pikkupolitikointia ja muita Suomen Kuvalehden käsitteistössä negatiivisen konnotaation saavia käsitteitä. Tulkintani mukaan lehden konsensuspolitiikan vaatimus ei kohdistu ainoastaan politiikan tuloksiin, metapolitiikkaan esimerkiksi kansallisvaltion tasolla, vaan se kohdistuu itse poliittisen järjestelmän sisäiseen kulttuuriin ja toimintatapoihin. Poliitikassa tulisi lehden mukaan vallita yksimielisyys ei ainoastaan voittaneiden valintojen tasolla vaan myös lähtökohtaisesti tavoitteiden tasolla (vrt. Paloheimo & Wiberg 1997, 42–44).

"Koska maantieteemme oli ja on se mikä on, tuo jossittelu on aika akateemista, mutta sen sijaan suurempaa käytännön merkitystä on sillä, miten suomettumisen nousu ja tuho vaikuttavat maamme tulevaisuuteen. Nykypolitiikassa on edelleen mukana niitä, jotka käyttivät tuota ulkopolitiikkaan kuuluvaa ilmiötä 'väärin', sisäpoliittisiin ja henkilökohtaisen edun tarkoituksiin. Sellaisella ei ole tekemistä reaalipolitiikan kanssa." (SK 13. 9. 1991.)

Lainaus ajoittuu tulevien (1994) presidentinvaalien alle, jolloin keskusteluun nousivat Suomen ja Neuvostoliiton suhteet ja varsinkin suomalaisen ulkopolitiikan historialliset erityispiirteet. Tekstistä voidaan lukea jaottelu reaalipolitiikan ja ei-reaalipolitiikan sekä sisäpolitiikan ja ulkopolitiikan välille. Teksti pohjaa tyypilliseen sektorijatteluun kuuluvaan jaotteluun, jossa ajatellaan sisä- ja ulkopolitiikan olevan erotettavissa toisistaan. Lisäksi reaalipolitiikka määrittyy politiikan tulosten mukaan: jos politiikan tulos on kollektiivisen hyvän tuottaminen, se on realisempaa kuin henkilökohtainen politikointi.

"Äänestäjillä on oikeus odottaa, että hallitus ja oppositio löytävät toisensa ja kykenevät ratkaisuihin surkean taloutemme kohentamiseksi. Ainakin yhteistä tahtoa ja näkemystä tarvitaan, ehkä myös hallituspohjan laajentamista. Tärkeintä on se, että tympeä poliittinen pelailu jätetään taka-alalle." (SK 23. 10. 1992.)

Vuotta myöhemmin taloudellisen laskusuhdanteen kärjistyminen suuntasi yhteiskunnallisen keskustelun taloudellisiin kysymyksiin. Talouden kohentaminen katsottiin tärkeämmäksi kuin erilaisten poliittisten suuntausten tavoitteiden toteuttaminen. Lehdessä ajateltiin, että hallituksen ja opposition tulisi löytää toisensa, vaalituloksesta riippumatta, ja että hallituspohjaakin voidaan laajentaa, mikäli sen arvioidaan lisäävän taloudellista hyvinvointia. Keskeistä Suomen Kuvalehden tulkinnoissa on politiikan ja kansalaisten poliittisen tahdonilmausten väheksyminen verrattuna talouden toimintaan. Toisin sanoen Suomen Kuvalehti

oletti, mahdollisesti aivan oikein, että kansa haluaa taloudellisen tilanteen kohentumista enemmän kuin poliittisten valintojensa yhteiskunnallista näkyvyyttä.

"Ulkopolitiikan johdon häpeällinen toiminta Kiinan verilöylyn aikana ja sen jälkeen osoittaa, että on syytä pelätä, että Suomen ulkopoliitiikan peruspilari ei ole Suomen etu vaan eräiden yritysten kauppapoliittiset intressit." (SK 5. 1. 1990.)

Osin vastakkaista linjaa edustaa tämä vuonna 1990 julkaistu lainaus, jossa paheksutaan taloudellisten arvojen asettamista etusijalle verrattuna humaaneihin arvoihin. Suomen etu ymmärrettiin nyt ulkopoliitiikan erityissektorilla jotenkin siten, että ulkopoliitiikan tarkoituksena on turvata Suomen hyvät suhteet ulkovaltoihin, ei käydä kauppaa humaaneilla arvoilla. Kysymys on palautettava ajatukseen politiikan erityissektoreista: eikö talouspolitiikassa, vaikkapa ulkomaankauppapolitiikassa, voi olla arvoaspektia ja päinvastoin? Päinvastainen esimerkki pääkirjoituksista löytyy vuodelta 1991, jolloin silloisen työntekijäjärjestöjen johtajan, Risto Kuisman, toimia paheksuttiin täysin päinvastaisin argumentein.

"Kuisman politikoinnista ei ole mitään hyötyä eteläafrikkalaisille, sen sijaan siitä on haittaa laman kourissa kamppaileville suomalaisille." (SK 19. 7. 1991.)

Tuolloin taloudellisen laskusuhdanteen aikana Kuisman ajatukset Etelä-Afrikan kaupallisesta boikotoinnista tuomittiin suomalaisen liike-elämän ja sitä kautta suomalaisten kannalta turmiollisiksi. Tällöin kysymys ei kuitenkaan ollut ulkopoliitiikan sektorista, jolloin perinteisiä ulkopoliitiikkaan kuuluvia arvoja ei suhteutettu kaupallisiin intresseihin. Perustulkinta teksteistä tukee tutkimukseni perushypoteesia: suutari pysyköön lestissään.

"Jos Koivisto tässä vaiheessa ilmoittaisi, että hän ei ole enää käytettävissä seuraavalla kaudella, pelikenttä jäisi vapaaksi viran tavoittelijoille ja yhteinen etu saattaisi kadota kunkin ehdokkaan yksityisen edun alle. Kansakunnan kannalta saattaa olla viisastakin siirtää presidenttipelin aloitus mahdollisimman myöhäiseen ajankohtaan." (SK 30. 10. 1992.)

Konsensuskonflikti-asetelma Suomen Kuvalehdellä on hyvin mielenkiintoinen. Vaatimus kollektiivisesta konsensuksesta on voimakas: esimerkiksi presidentinvaalit näyttäytyvät Suomen Kuvalehdelle niin pelillisenä tapahtumana, että se tulisi supistaa minimiinsä. Kansanvaltaa kuvataankin hyvin loogisena "arvojen siirtona", ilman kamppailua eri arvojen välillä ja erimielisyyttä arvojen tulkinnoista, puhumattakaan spekuloinnista, miten nämä arvot voidaan käytännössä toteuttaa.

Edelliset lainaukset sijoittuvat kaikki 1990-luvun alkuun. Tuolloin Suomen kansantalous oli kääntynyt jyrkkään laskuun aiheuttaen voimakkaan paineen poliitikoille saattaa asiat kuntoon. Huomion arvoinen ilmiö oli tuona ajanjaksona politiikkaa käsittelevien ja määrittelevien tekstien räjähdysmäinen lisääntyminen Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa. Kun 1980-luvun lopulla politiikka-määritelmiä sai hakemalla hakea pääkirjoituksista, vuonna 1991 oli määritelmiä runsaasti (katso luku 1.1.). Tämän tilastollisen selkeän muutoksen tulkitsen kertovan ennen kaikkea siitä, missä Suomen Kuvalehti arveli vaikutusvallan sijaitsevan: perinteisesti tulkittuna politiikan sektorilla. Kun arvioitiin, että jotakin tulisi tehdä, käännettiin osoittamaan poliittista järjestelmää. Kun muutamia vuosia myöhemmin huomattiin, että poliittinen järjestelmä ei pystynytään muuttamaan vallitsevaa tilannetta nopeasti, keskustelussa ilmeni tiettyä hajaantumista; hyvinvointipalveluja osoitettiin syyttävällä sormella ja yrittäjyyttä huudettiin apuun. Oliko vaikutusvalta hajaantunutkin laajemmalle alueelle? (Vrt. SK 10. 1. 1997.)

Keskeinen tendenssi Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa 1990-luvun alussa oli konsensus–konflikti-asetelman paheksunta sekä yhteisöllisyyden voimakas korostaminen. Pääkirjoitusten muistikonstruktio kertoo lukijoilleen selkeän sanoman: suomalaisilla on yhteinen ja jakamaton etu, kuten kaikki tietävät. Tämä viesti on otettu pääkirjoitusten poliittiseksi esisopimukseksi, mielet kohtaavat ja hyväksyvät tämän lähtökohdan, kuten Perelman luonnehtii argumentaation edellytyksiä. Suomen Kuvalehden pääkirjoitusten ehdollistukset ovat hyvin yleisiä suomalaisessa politiikkapuheessa. (Vrt. esim. Hänninen 1996, 169–173.)

3.3. Konsensuksen lähteet

"Arvot sinänsä ovat kohtuullisen vakaita. Ne tulevat politiikan takaa, kuten uskonnosta tai humanismista. Arvojen soveltaminen käytäntöön eli politiikka ei sen sijaan toimi. Kriisi ei siis ole arvoissa vaan politiikassa, josta on vieraannuttu juuri siksi, ettei se toteuta oikeita arvoja." (SK 9. 1. 1998.)

Suomalaisen kansalaiskeskustelun lempiteema on jo pidemmän aikaa ollut se, kuinka kansalaiset ovat vieraantuneet politiikasta ja kuinka railo kansan ja poliitikkojen välillä on ammottava (vrt. Kääriäinen 1999, 1–2). Puhe politiikasta vieraantumisesta sisältää samalla jonkinlaisen käsityksen siitä, mitä politiikka oikein on. Yksi Suomen Kuvalehden esittämä politiikka-määritelmä sisältyy edelliseen kappaleeseen: politiikka on "arvojen soveltamista käytäntöön". Lisäksi politiikka nähdään arvoja

pinnallisempänä, sillä arvot ovat "vakaita" ja tulevat "politiikan takaa". Arvojen ja politiikan välille tehdään kuitenkin selvä ero (vrt. Ankersmit 1996, 182–186). Ovatko arvot sitten varmasti suojattu politisoinnilta tai voitaisiinko arvoja olla käyttämättä politikoinnissa hyväksi? Nykyisen politologisen keskustelun horisontissa tätä pidetään kyseenalaisena. Suomen Kuvalehden tulkinnassa arvot nähdäänkin eräänlaisena politiikan ja sen eri operaatioiden liekana; arvot ohjeistavat politiikan sisällön niin, että tulokset ovat ennakoitavissa. Jos näin ei jostain syystä tapahdu, politiikka on epäonnistunut. Arvojen yhteisöllisyyttä luova ja poliittista pelitilaa rajaava ominaisuus perustuu käsitykseen niiden yksiselitteisestä luonteesta.

Suomen Kuvalehti käyttää konsensusta ja sen lähikäsitteistöä varsin mutkattomasti. Se ei tarkemmin erittele, mitä konsensus tarkoittaa tai mitkä ovat sen edellytykset. Selkeitä, mutta varsin yllättäviä konsensuksen lähteitä ovat "talousjärjestelmä", "kansantalouden lait", "Suomen kansa" ja "todellisuus". Nämä aikaisemmin varsin kiistanalaisina pidetyt ja perinteisen poliittisen jaottelun pohjaksi usein otetut käsitteet, kuten talousjärjestelmä ja talouden lainalaisuudet, ovatkin muuttuneet kansallisvaltion horisontissa yksimielisyyttä tuottaviksi ja politiikan pelitilaa kaventaviksi ilmiöiksi.

"Vanhat vastakkainasettelut ja entiset lääkkeet eivät enää pure. Ainoastaan nopea sopeutuminen murrokseen turvaa yhteiskunnan tasapainon –" (SK 24. 5. 1996.)

"Punamulta-ajan valtapolitiikka ei ollut demokratian ihanteiden mukaista – siinä sen eväät syötiin – Oikea vastaus on: politiikan keinot ovat vähäiset, koska murros ei ole hallittavissa eduskunnan eikä hallituksen päätöksin. Valta on luisunut politiikan ulottumattomiin markkinavoimille. Edessä on kivinen polku, jolta päästään vain mukautumalla uuteen globaaliin kilpailutilanteeseen – Ahon avaus oli valtapolitiikkaa ja taktikointia." (SK 10. 1. 1997.)

Konsensusretoriikka antaa kuvan hyvin suoraviivaisesta ja loogisesta toiminnasta: taloudella on selkeät lainalaisuudet, jotka täytyy hyväksyä, politikointi ei auta. Näistä lainalaisuuksista on johdettavissa yhteinen etu, joka saadaan sopeutumalla ja mukautumalla. Poliitiikka onkin itse asiassa yhteiskunnan kiviriippa, joka estää tehokkaan sopeutumisen ja mukautumisen. Tällainen ajattelumalli edellyttää politiikan ymmärtämistä toiminnan sektorina. Toisin sanoen talous katsotaan politiikan sektorille kuulumattomaksi ilmiöksi. Osin päinvastainenkin tulkinta kuitenkin löytyy aineistosta. Tässä esimerkissä politiikkaa ryhdytään puolustamaan suhteessa mukautumisen aiheuttamaan kansanvallan kaventumiseen. Täytyy kuitenkin huomauttaa, että kysymyksessä on perinteisen kansanvallan

puolustaminen, ei poliittisen pelitilan laajentaminen sellaisille alueille, minne se ei kuulu.

"Paavo Lipposen viiden puolueen hallitus on jo ennen varsinaisen työnsä käynnistymistä jäänyt Suomen historiaan. Se on ensimmäinen hallitus, joka on tehnyt politiikan lähes tarpeettomaksi – Ehdottomuudessaan uuden hallituksen ohjelma latistaa aatteellista keskustelua, yhdenmukaistaa puolueiden toimintaa ja vähentää vaihtoehtoja. Asiantuntijat ovat ottaneet määrävän aseman pakottamalla puolueet noudattamaan valmiiksi kirjoittamaansa käsikirjoitusta – Yhteiskuntaa ei enää muovatakaan pelkästään kansanvallan pelisäännöillä, vaan parhaimmillaankin vain yksioikoisilla makrotalouden lainalaisuuksilla – Edessä ei siis näy vain talouspoliittinen konsensus. Pahimmassa tapauksessa myös poliittisten aatteiden vaihtoehdot ovat käymässä vähiin." (SK 23. 9. 1995.)

Tässä esimerkissä todetaan myös, kuinka politiikan vaikutusvalta on vähentynyt taloudellisen järjestelmän kasvattaessa valtaansa. Yllättävästi poliittisten vaihtoehtojen vähentyminen tulkitaankin kielteisiksi ilmiöiksi. Jälleen tulee korostaa, että nämä käsitykset sisältävät hyvin sovinnaisen tulkinnan politiikan olemuksesta: politiikka voidaan hävittää esimerkiksi hallituksen mahtikäskyllä tai ehdottomalla hallitusohjelmalla. Toisin sanoen koska politiikka lehden itseymmärryksessä paikantuu ainoastaan "hallituksen ohjelmaan" ja tuon ohjelman johdannaisiin, politiikka katoaa politiikasta. Hallitusohjelma nähdään lehden tulkinnassa yksiselitteisenä tekstinä, joka ei sisällä mahdollisesti monitulkintaisia kohtia tai sen päämääränasettelujen realisoimiseen tehtävät valinnat ja toimenpiteet eivät näyttäyty vaihtoehtoisina. Hallitusohjelmien luonnetta kuvaavat ne useat keskustelut, joissa eri poliittiset puolueet ja ryhmittyvät kiistelevät siitä, "voidaanko tuollaista hallitusohjelmaa noudattavaa hallitusta tukea" ja usein johtopäätös on se, että on parempi osallistua edes jollakin tavalla kuin olla kokonaan ulkona. Näissä keskusteluissa hallitusohjelmien yksiselitteisyys suhteellistuu, sillä 'jotakin' katsotaan olevan tehtävissä.

Kummassakin tapauksessa, oli talouden ylivalta sitten konsensuksen ja hyvinvoinnin lähde tai kansanvallan kaventaja, huomio tulee kiinnittää politiikan kaavamaiseen ymmärtämiseen. Suomen Kuvalehti tulkitsee poliittisen vaikuttamisen ja valitsemisen vain "eduskunnan ja hallituksen päätöksiksi", ja siihen asetetaan raja poliittisuuden suhteen. Yksilön politikointimahdollisuudet eivät täytä Suomen Kuvalehden politiikan kriteerejä, oli sitten kysymys taloudesta tai jostakin muusta ilmiöstä.

Suomen kansa on keskeinen konsensuksen lähde Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiossa. Varsin yllättävä ja mielenkiintoinen rajausta konsensuksen ja konfliktin välillä. Vaikka pääkirjoitusten tulkinnoissa politiikan sektori ja poliittisen järjestelmän eri ilmiöt palautuvatkin vaalien välityksellä kansaan, se ei koskaan kuitenkaan näyttäydy poliittisen konfliktin alkuperänä. Poliittisen konfliktin synty vastaa poliittisen järjestelmän sisällä. Kansa konsensuksen lähteenä sijoittuu hyvin siihen tulkintahorisonttiin, jossa poliittisten esisopimusten tasolla vallitsee yksimielisyys yksisubjektisen toimijan tavoitteista.

"Jos – – pelikenttä jäisi vapaaksi viran tavoittelijoille niin yhteinen etu saattaisi kadota kunkin ehdokkaan yksityisen edun alle – –" (SK 30. 10. 1992.)

Lainaus liittyy lähestyvän presidentinvaalikamppailun (1994) aikaan. Tuolloin keskusteltiin presidenttipelin vaikutuksista "yhteiseen etuun". Yhteinen ja yksityinen etu asetetaan tekstissä toisilleen vastakkaisiksi ilmiöiksi. On kuitenkin huomattava, että yksityisellä edulla viitataan poliitikko-subjektin etuun. Lainauksessa esitetty etujen ristiriita liittyy käsitykseen siitä, että presidentinvaalit sekoittavat asiallisen yhteiskunnallisen esityslistan noudattamisen ja asiakysymysten hoitaminen hautautuu tai lykkääntyy vaalisirkuksen vuoksi. Presidentinvaaleja ei siten lehden tulkinnassa pidetä relevanttina tapahtumana, sillä yhteisen edun tuottaminen ei paikannu presidentin valitsemiseen.

Kansa, Suomen kansa ja kansakunnan etu nähdään säännöllisesti konsensuksen lähteenä. Kansa ei yleensä politikoi, pelaa tai hurskastele. Kansa välittää oikeat arvot, joita niitäkään politiikka ei pysty realisoimaan. Yhteisymmärrys kansan keskuudessa on Suomen Kuvalehdellä niin vahva, että voidaan huoletta puhua yhdestä subjektista. Suomen kansalla on yhteinen tahto, arvot ja myös yhteinen hyvä.

Tutkimuksen aineistosta löytyy kaksi esimerkkiä, jossa kansan poliittinen osallistuminen aiheuttaa konsensuksen rikkoutumisen. Ensimmäisessä esimerkissä (SK 28. 5. 1993) kansalaiset äänestävät presidentinvaalien esivaaleissa, vaikka 'eivät edes kannata' kyseistä puoluetta. Tällaista osallistumista Suomen Kuvalehti luonnehtii "mielivallaksi" ja "kiusanteoksi". Toinen esimerkki koskee Natura-valitusten tulvaa (SK 13. 6. 1997). Tällöin lehti luonnehtii poliittista osallistumista "kapinaksi". Kummassakin tapauksessa konsensus rikkoutuu, koska kansalaiset osallistuvat politiikkaan sovinnainten tapojen vastaisesti. Vaikka äänestäminen onkin sallittu osallistumisen muoto, se pitää ymmärtää tehdä oikein...

Koska yksisubjektisuus kuitenkin edellyttää tiettyjä ominaisuuksia ja ehtoja, tulee myös pohdiskella, ketkä politiikan toimijat sitten rajautuvat kansan ulkopuolelle. Tietynlainen realismin vaatimus rajaa politiikkaa ja toimii myös yhteisymmärryksen lähteenä.

"Suomella on hieno turvallisuuspoliittisen keskustelun perinne, jota on leimannut illuusioton, kylmän laskelmoiva etujen ja haittojen puntarointi. Meillä ei ole ollut varaa taivaanrannan maalailuun. Siksi on kysyttävä, miksi juuri nyt, suurten turvallisuuspoliittisten valintojen kynnyksellä, turvallisuuskeskusteluamme on ryhdytty pumpuloimaan maailmanparantajien pehmoargumentaatiolla." (SK 6. 10. 1995.)

"Politiikan vastaus luottamuspulaan on karnevalisoituminen. Nyt oppositiossa paukkuu. Villissä lännessä ei tosin ole puolueita eikä oikeusjärjestystä, laki on pistoolin piipussa, maailmassa on vain hyviä ja pahoja, rohkeimmat yksilöt selviytyvät. Mutta eihän westernejä tosissaan esitetä, sillä ne ovat satua." (SK 23. 8. 1996.)

Poliittisen pelivaran laajentuminen ohi oman karsinansa torjutaan vetoamalla asioiden todelliseen olemukseen. Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukaan "edut ja haitat" voidaan kyllä määritellä, mikäli halutaan. Myös politiikan "karnevaali" määrittyy saduksi. Kummassakin esimerkissä taustalta on luettavissa yksioikoinen tulkinta siitä, että totuus on olemassa ja oikein voidaan toimia. Puhuttaessa etujen ja haittojen puntaroinnista verrattuna pehmoargumentaatiolla pumpulointiin, täytyy pohtia sitä, mihin edut ja haitat suhteutetaan, miten käsitteet tulkitaan ja kenen näkökulmasta puhutaan. Edut ja haitat Suomen Kuvalehti suhteuttaa luonnollisesti Suomi-konseptioonsa, jolloin joudutaan jälleen palaamaan yksisubjektuuden problemaattisuuteen ja tulkinnanvaraisuuteen. Poliitiikan ja karnevaalin rinnastaminen puolestaan pakottaa pohdiskelemaan politiikan todellisuutta karnevaalin takana. Mikä määrittää Suomen Kuvalehdellä saduksi ja mikä todeksi? Todellisuuden rekonstruoiminen karnevaalin takaa palautuu hyvän politiikan käsitteistöön: vastuun kantamiseen, kansakunnan edun turvaamiseen jne. Jälleen joudutaan yksisubjektuuden ja erilaisten tulkintojen pariin. Voidaan perustellusti kysyä, voidaanko esimerkiksi "pehmoargumentaation" takaa löytää reaalista argumentaatiota? (Vrt. Palonen & Summa 1996, 13.)

"Onko kyse siitä, että omaa järkeä ei osata käyttää, vaikka omin silmin nähdään ja kuullaan, mitä tapahtuu?" (SK 23. 5. 1997.)

Todellisuuden mutkaton ja yksitulkintainen luonne toimii kansan, talouden ja muiden lainalaisuuksien kanssa poliittisen konsensuksen lähteinä. Suomen Kuvalehden politiikkaa määrittävään sanastoon suhteutettuna konsensuksesta konfliktin, ennakoimattomuuden ja monikielisyyden suuntaan siirryttäessä termistö muuttuu pelillisemmäksi ja konnotaatioiltaan negatiivisemmaksi, yhteisten asioiden hoitamisesta ja vastuun kantamisesta siirrytään politikointiin, valtapeliin, hurskasteluun ja karnevaaliin. Poliitikka pitäisikin olla loogisesti johdettavissa, ilman kontingenttisuutta ja erilaisia tulkintoja, todellisuudesta, arvoista jne. Toisin sanoen politiikka olisi parhaimmillaan, Suomen Kuvalehden tulkinnan mukaan, tietynlainen mekaanisen välityksen prosessi, vailla häiriöitä, joiden ajatellaan johtuvan irrottautumisesta kollektivismista ja yksisubjektiivisuudesta.

4. Poliitiikan toimijat

Yksi Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiota määrittävä ulottuvuus ovat erilaiset politiikan subjektit. Samaan tapaan, jolla Suomen Kuvalehti operoi aikaisemmin tarkastellun konsensus-käsitteistön piirissä, tulkitaan myös politiikan toimijakonseptioita. Tietty yksioikoisuus ja äärimmäinen pelkistäminen luonnehtivat myös toimijakäsitteistöä. Pelkän yksioikoisuuden moittimisen sijaan huomio tulee kiinnittää niihin käsitteellisiin ehtoihin ja taustaoletuksiin, joiden ehdollistuessa eri toimijat mahdollistuvat. Toisin sanoen huomiota kannattaa kiinnittää juuri niihin kriteereihin, joiden mukaan erilaisia toimijoita nimetään, määritellään ja arvotetaan. Tässä on kysymys ennen kaikkea varsin yksipuolisesta ja väkivaltaisesta operoinnista, jossa toimijoilta itseltään ei kysytä, haluavatko he kuulua määritelmän piiriin ja allekirjoittavatko he mahdollisesti ne tulkinnat, joiden hyväksyminen vasta toteuttaa kyseisen toimijan olemassaolon. Poliitiikan toimijoita tarkasteltaessa ja määriteltäessä tulisikin huomio kiinnittää ehkäpä enemmän siihen, ketkä rajautuvat poliittisen toimijuuden ulkopuolelle ja mitkä ehdot rajaavat poliittista toimijuutta.

4.1. Poliittinen toimijuus politiikan erityissektoriin ja tuloksiin suhteutettuna

"Samanmielisten kansalaisten yhteenliittymät, puolueet, ovat se kanava, jota pitkin lukemattomat yksilölliset tahdot tiivistyvät poliittiseksi tahdoksi ja yhteisiksi päätöksiksi – – Esivaaleissa äänestivät rinta rinnan puolueensa parasta ajatelleet vakaumukselliset kannattajat, kiusantekijät ja vieläpä puolueen suoranaiset vastustajatkin – – Tämä ei ole kansanvaltaa vaan mielivaltaa – –" (SK 28. 5. 1993.)

Lainauksen viesti liittyy vuoden 1994 presidentinvaalien ehdokasasetteluun, jonka yhtenä osana oli puolueiden ehdokasvalinta yleisten esivaalien avulla. Julkiseen keskusteluun nousi kysymys siitä, kuka oikeastaan saisi äänestää esivaaleissa. Tulisiko äänioikeuden perustua puolueen varsinaiseen jäsenyyteen, vai voisivatko vaalit olla kaikille avoinna? Yksi tulkinta, johon Suomen Kuvalehtikin näyttää päätyneen, oli ajatus siitä, että ehdokkaan valinta oli puolueen sisäinen asia. Toisin sanoen lehdessä arveltiin, että puolueen varsinaiset kannattajat osaisivat äänestää esivaaleissa 'paremmin' kuin muut, jotka saattaisivat puolueen parhaan ajattelemisen

sijasta tehdä kiusaa. Jälleen politiikan ennakoimattomuuden pelko nosti päätään, politiikkaa haluttiin vähentää esivaaleista. Kansanvalta-käsitteen, joka säännöllisesti esiintyy Suomen Kuvalehden retoriikassa ikään kuin kansan politiikan synonyymina, tulkitaan muuttuvan "mielivallaksi", jos tietyt reunaehdot toteutuvat. Keskeinen idea ajattelussa onkin politiikan ja poliittisen toimijuuden sitominen tiettyihin toimintatapoihin ja valintoihin. Poliittinen teko, kansan osalta, on lehden itseymmärryksessä lähinnä äänestäminen hyväksyttävällä tavalla. Oikein toimimisen mahdollisuus näkökulmaa ja ehdollistuksia täsmentämättä nähdään reaalisiksi.

"Vikströmin saarnan kaltaiset puheet ovat entistä tärkeämpiä näinä aikoina, kun maan johtoon valitut henkilöt joko vaikenevat tai keskittyvät lausunnoissaan siihen, että heitä ei niiden perusteella saada kiinni mistään lopullisesta kannanotosta. Aikana, jolloin usko poliittisiin johtajiin horjuu, kirkon merkitys nousee entistä suuremmaksi. Se lisää kirkon edustajien vastuuta. Rajanveto kristillisestä etiikasta lähtevän kannanoton ja poliittisen julistuksen välillä on vaikeaa. Kirkko tekisi kuitenkin viisaasti, jos se pitäisi tämän rajan kuitenkin selvänä. Me emme tarvitse poliittista kirkkoa, vaan kristillistä etiikkaa politiikkaan." (SK 18. 12. 1992.)

Politiikan subjektien jaottelu kansaan ja poliitikoihin perustuu paljolti käsitykseen politiikasta sektorina: politiikka ymmärretään julkisena, yksityisestä erotettavissa olevana alueena, jossa operoi tietty määrä erilaisia toimijoita, kuten hallitus, eduskunta, puolueet ja poliitikot. Raja politiikan ja ei-politiikan välillä ymmärretään pääsääntöisesti selkeäksi, mutta irtioton mahdollisuus väijyy kuitenkin koko ajan ilmassa: kirkosta saattaa tulla poliittinen toimija tai puolueen esivaaleissa saattaa esiintyä "normaaliin kansanvaltaan" kuulumatonta äänestyskäyttäytymistä. Poliittinen toimijuus ei ehkä sittenkään ole sidottu sektoriin tai instituutioihin, vaan raja poliittisen toimijuuden ja muun välillä on hämärä. Tosin mikäli esimerkiksi esivaaleissa äänestää puolueen suoranainen vastustaja se ei ole kansanvaltaa vaan mielivaltaa. Mielivalta voidaankin siten lukea kuuluvaksi politiikan sektorin negatiivisiin ilmiöihin.

"Kunnallis- ja eurovaalien tulokset kertovat karua kieltään kansalaisten asenteista politiikkaa kohtaan: yhä suurempi osa suomalaisista on kyllästynyt koko touhuun. Myös eurovaalien tulos osoittaa, että politiikka jätetään poliitikoille. Julkisuuden henkilöillä ei ollut vetoa – ehkä Kokoomusta lukuun ottamatta. Europarlamentissa ahkeroineet eivät saaneet kaipaamaansa kiitosta, vaan valinta tehtiin toisin perustein. Maakuntien aktiivisuus vaikuttaa myönteiseltä, mutta lopputulosta tarkasteltaessa positiivinen vaikutelma karisee: valituista joka neljäs vastustaa koko unionia, eivätkä siihen myönteisesti suhtautuvistakaan kaikki ajane Suomen vaan lähinnä

omaa etuaan europarlamentissa. Poliitikka on hengetöntä ja aatteetonta, aktiivisimmillaan juntausta. Oikea johtopäätös kuitenkin on: puolueiden uskolliset luottavat edelleen omiin puolueisiinsa, mutta yhä suurempi osa kansasta viittaa kintaalla valtapelille ja samalla koko demokratialle." (SK 25. 10. 1996.)

Edellinen ote viittaa kansa–poliitikko-jaottelun suhteellisuuteen, julkisuus ei pelkästään riitä poliitikko-leiman saamiseen. Julkisuuksien henkilöt eivät siis Suomen Kuvalehden itseyttämyksessä ole varsinaisia poliitikkoja, vaan poliitikon määrittäminen tapahtuu toisin perustein. Poliitikoksi tuleminen perustuukin lähes yksinomaan vaaleissa menestymiseen, puolueissa toimimiseen jne. Tulokinnassa korostuu jälleen politiikan erityissektori, jonka rajat pyritään pitämään selvinä suhteessa muihin sektoreihin. Jos jaottelua suhteutetaan Suomen Kuvalehden politiikka-käsitteistöön, politiikan subjektit arvotetaan myös politiikan tulosten näkökulmasta. Tällöin huomio tulee kiinnittää tulosten ja toimijuuden keskinäiseen yhteyteen. Siirtymä reaali-politiikasta politiikan kautta politikointiin ja puheeseen luonnehtii myös politiikan subjekteja.

"Nyky-politiikassa on edelleen mukana niitä, jotka käyttivät tuota ulkopoliitikkaan kuuluvaa ilmiötä 'väärin', sisäpoliittisiin ja henkilökohtaisen edun tarkoituksiin. Sellaisella ei ole mitään tekemistä reaali-politiikan kanssa." (SK 13. 9. 1991.)

Lainaus liittyy vuosikymmenen alun suomettumiskeskusteluun, jossa Suomen Kuvalehti paheksuu "menneen ajan poliitikkoja". On huomattava, että ulkopoliitikan erityissektorilla mielletään olevan erilainen toimintakulttuuri kuin joillakin muilla alueilla. Ulkopoliitikkassa voidaan sallia arveluttavimpiakin operaatioita, sillä siellä pelisäännöt ovat toiset. Tämä lisäksi hyväksytään. Tällöin toiminta lähenee Weberin vastuuetiikan käsitettä, jossa poliitikko joutuu huomioimaan politiikan ennakoimattomuuden ja pyrkii kantamaan vastuunsa toimistaan (Weber 1994). Poliitikan sektorin sisällä näyttääkin olevan vielä eriytyneempiä toiminnan alueita, joilla toimivat joutuvat käyttämään erilaisia toimintastrategioita.

4.2. Käsitteitys reaali-politiikasta vastuunkantajana

Reaali-politiikka, kansakunnan etu jne. muodostavat lehden tulokinnassa politiikan kovan ytimen, joka asettaa tiettyjä ehtoja politiikan subjekteille. Realismi ja sen johdannaiset muodostavat vastakohtan politiikan pinnalliselle, epäaidolle puolelle. Suomen Kuvalehden vertaus politiikasta teatterina onkin paradoksaalisesti itse

asiassa varsin osuva luonnehdinta siitä, mitä politiikan ja sen subjektien tulisi lehden itseymmärryksen mukaisesti olla: jokaisella toimijalla on määrätty rooli (kansaa, poliitikko, julkisuuden henkilö jne.), selkeät toimintaa rajoittavat pelisäännöt toiminnan alueiden suhteen (sisäpolitiikan ja ulkopoliitiikan erottaminen toisistaan) sekä vaatimus kahlehtitumisesta yksiselitteiseen kieleen, jota "kuulija ymmärtää". (Vrt. Ankersmit 1996, 47–50.) Myös politiikan tulokset tulisi itse asiassa tietää jo ennen kuin mitään siirtoja tehdään, mikä ilmenee esimerkiksi paheksuntana siitä, että "valitut vastustavat koko unionia" tai "ajanevat ryhmäkuntansa etua kansakunnan edun sijasta". Lehden käsitykset politiikan tulosten arvottamisesta ovat hyvin pelkistetyt. Pääkirjoituksissa ei vaivauduta pohtimaan esimerkiksi sitä, voisiko EU näyttäytyä eri ihmisille erilaisena ja voisiko se sisältää erilaisia elementtejä, joiden luonne saattaisi olla erilainen. Jos EU:n yksiselitteisyys ja liikkumattomuus kiistetään, näyttävät lehden lausunnot esimerkiksi Unionin vastustamisen tuomitsemisesta melko ongelmallisilta.

Reaalipoliitikko politiikan subjektina näyttäytyykin itse asiassa hyvin epäpoliittisena toimijana, jonka mahdollisuudet kaikenlaiseen ennakoimattomaan toimintaan ja pelaamiseen on pyritty kahlehtimaan. Suomen Kuvalehden tulkinnossa reaalipoliitikko onkin hyvin lähellä hallinnon viranomaisia. Paras politiikan toimija Suomen Kuvalehdessä ei nykyisen politologisen keskustelun horisontissa siten täyty juuri mitään "poliitikon kriteerejä", joita voisivat olla kyky ennakoida vastustajan siirtoja, tulkita lausuntoja ja aikaisempia valintoja siten, että pelivara uusiin mahdollisiin siirtoihin itsellä lisääntyisi, mutta vastapelurilla pienenesi. (Esim. Palonen 1997, 23–26.)

4.3. Poliittinen peluri reaalipoliitikon vastakohtana

Keskeinen politiikan toimija, poliittinen peluri, näyttäytyy politiikan subjektina, kun kaikki reaalipoliitikon ominaisuudet käännetään vastakohtikseen. Pelurin keskeiset ominaisuudet sisältävät runsaasti nykyisen politologisen keskustelun politiikkakäsityksiin sisältyvää materiaalia: ennakoimattomuutta, yksiselitteiseen käsitteelliseen ortodoksiaan sitoutumattomuutta, toisistaan poikkeavia tulkintoja, sisäpolitiikan ja ulkopoliitiikan rajauksien suhteellistamista ja hylkäämistä jne. Tällainen poliittinen toimija muodostaakin Suomen Kuvalehdessä nykypoliitikon prototyypin, jota voimakkaasti paheksutaan.

Jos peluripoliitikon toimintaa suhteutetaan politiikan rajoihin, tapahtuu pelitilan laajentumista, "henkilökohtaisen edun tavoittelu" laajentaa politiikkakäsityksen myös henkilökohtaiselle, yksityiselle sektorille. (Henkilökohtainen voikin olla poliittista.) Tosin laajentuman taustaedellytyksenä toimii se, että peluri täyttää poliitikon kriteerit eli hänet on merkitty poliitikoksi. Tulkitsen tämän siten, että politiikan rajat venyvät yhteen suuntaan, poliitikko voi politikoida henkilökohtaisella alueella ja pelata varsin rajoittamattomasti. Tämä toiminta luetaan Suomen Kuvalehden politiikka-käsityksen piiriin. Jos samalla tavalla toimii sellainen subjekti, jota ei ole nimetty poliitikoksi, kyse ei olekaan politiikasta. Tulkinta suhteellistaa tällöin jaottelun politiikan sektorista julkisen ja yksityisen, konsensuksen ja konfliktin välillä. Poliitiikan ymmärtämisessä keskeisemmäksi nouseekin tällöin toimijuus sektorin kustannuksella. (Vrt. Kääriäinen 1999, 118–125.)

Peluripoliitikon ominaisuuksiin lehden käsityksessä kuuluu vallan tavoittelu. Kun reaalioliitikko näyttäytyy "vallattomana" toimijana, peluripoliitikko tavoittelee säännöllisesti valtaa, joko itselleen tai ryhmäkunnalleen. (Esim. SK 1. 11. 1996.) Voiko poliitikko toimia menestyksellisesti ilman valtaa? Tähän kysymykseen lehti ei ota suoraan kantaa, mutta kysymystä tulee tarkastella lehden omaan politiikkakonseptioon suhteutettuna. Kun politiikka lehden ideaalituypissa näyttäytyy konfliktittomana "arvojen siirtona", saattaisivat reaalioliitikon mahdollisuudet vallattomaan politikointiin realisoitua. Jos valtaa tulkitaan politiikan resurssina ja politikoinnin jokseenkin ehdottomana edellytyksenä, ajatus vallattomuudesta on vähintäänkin ongelmallinen. Voisi ajatella, että vallaton poliitikko ei saisi mitään aikaan. Tällainen ajattelu sisältää kuitenkin ajatuksen politiikan konfliktipitoisuudesta, yksimielisyyttä ei vallitse ja toiminta kohdannee hyvin todennäköisesti vastustusta. Tällöin valtaresurssit aktualisoituvat politiikan käyttövoimana. Koska lehden politiikka-ideaalissa politiikka on konfliktitonta, valta saa yleensä negatiivisen merkityksen. (Vrt. Weber 1978, 53.)

4.4. Kansa ja kansalainen poliittisena toimijana

Kuten aikaisemmin on todettu, kansa on sekä konsensuksen lähde että poliittinen toimija. Kansan poliittinen toimijuus palautuu Suomen Kuvalehden käsityksissä yksinomaan vaaleihin politiikan näyttämönä. Vaalit muodostavatkin itse asiassa sen ainoan foorumin, jossa kansa voi osallistua politiikkaan. Koska kansa nähdään sekä konsensuksen lähteenä että yksisubjektisena oliona, näyttäytyvät myös vaalit hyvin yksinkertaisena "arvojen siirtona", ei niinkään valintatilanteena tai taisteluna. Kansa-

käsitettä tarkasteltaessa onkin pyrittävä keskittämään huomiota sellaisiin kysymyksiin, kuten ketkä luetaan kansaan ja ketkä rajautuvat siitä ulos, mitkä ovat ne taustaoletukset, joiden täytyessä kansa-olion kriteeristö täyttyy jne.

"Äänestäjillä on oikeus odottaa, että hallitus ja oppositio löytävät toisensa ja kykenevät ratkaisuihin surkean taloutemme kohentamiseksi. Ainakin yhteistä tahtoa ja näkemystä tarvitaan, ehkä myös hallituspohjan laajentamista. Tärkeintä on se, että tympeä poliittinen pelailu jätetään taka-alalle." (SK 23. 10. 1992.)

Kansan, äänestäjien, ihmisten ja muiden kollektiivisubjektien yksinkertaistaminen ja epäpoliittisoiminen on edennyt niin pitkälle, että itse asiassa kansan ainoa poliittisuuden muoto, vaaleihin osallistuminen, olisi parhaimmillaan sitä, ettei sillä olisi mitään merkitystä. Toisin sanoen Suomen Kuvalehti ymmärtää kansan niin yksituumaisena poliittisena toimijana, että pelillisemmän ja arvaamattomamman vaalitapahtuman jälkeen, tuloksista riippumatta, olisi suotavaa, että hallitus ja oppositio voisivat "löytää toisensa" ja ryhtyä yksimielisesti toteuttamaan Suomen kansan parasta. Suomen Kuvalehden kansalaiskäsitys ja siihen liittyvät poliittisuuden muodot tukevat vahvimmin hypoteesiani poliittisen ennakoimattomuuden vastustuksesta. Ne harvat tilaisuudet, joissa lehden tulkintojen mukaan kansalainen osallistuu politiikkaan, vaativat legitimoitukseen kollektiivisuutta. Hyvä esimerkki tästä löytyy 28. 5. 1993 julkaistusta pääkirjoituksesta, jossa todetaan, kuinka *"lukemattomat yksilölliset tahdot tiivistyvät poliittiseksi"*. Poliittiseksi tulemiseen tarvitaan siten lehden itseymmärryksessä kollektiivisuutta. Mutta ei ainoastaan sitä, sillä kansan kollektiivinenkin osallistuminen saattaa muuttua esimerkiksi "kapinaksi", mikäli kansa äänestää tai toimii muulla tavoin "väärin". (Vrt. SK 13. 6. 1997.)

Yhteenvedona kansalaisen poliittisuudesta voidaan todeta että, kansalaisen poliittisen osallistumisen tulee olla ennakoitavaa niin toiminnan sijainnin kuin sisällönkin suhteen. Poliittisesti toimitaan vaaleissa, yhdessä muiden kanssa, ja äänestettäessä tulee ajatella joko puolueen tai parhaassa tapauksessa koko kansakunnan parasta. Jos kollektiivisuus tai valintojen sisältö ei täytä näitä poliittiselle toiminnalle asetettuja kriteerejä, muuttuu toiminta "kiusanteoksi" tai "mielivallaksi" (esim. SK 28. 5. 1993). Mistä sitten nämä 'oikein toimimisen' kriteerit oikein tulevat? Täysin tyhjentävää vastausta tällaiseen kysymykseen tuskin voi antaa, mutta tietynlainen todellisuuden mutkaton ja looginen malli selventää asiaa jonkin verran. "Politiikan takaa" voidaan löytää vastauksia. Arvot, humanismi ja uskonto antavat lehden mukaan oikeita aineksia politiikan myllyyn, joka kuitenkin ei toimi siinä määrin, että noita arvoja voitaisiin toteuttaa käytäntöön. (Esim. SK 9. 1. 1998.) Tällainen ajattelutapa ei ota huomioon vaikkapa uskontojen monitulkintaisuutta ja politikoinnille otollista

maaperää. Jos ajattelemme uskontojen historiaa ja niitä läpeensä politisoituneita kiistoja, joita uskontojen ympärillä on käyty ja tullaan luultavasti edelleen käymään, voidaan helposti päätyä lopputulokseen, jossa uskonnon ja etiikan epäpoliittisuus on teesinä ongelmallinen.

4. 5. Poliittisen toimijuuden harmaa vyöhyke

Kansan ja poliitikkojen luonnehdintojen yhteydessä on käsitelty myös niitä tavoitteita ja päämääriä, joita eri politiikan toimijat haluavat tai joihin he pyrkivät. Tätä luokittelua purkamalla voidaan myös pohtia, ketkä tai mitkä tahot lukeutuvat ulos poliittisesta toimijuudesta ja muodostavat näin harmaan vyöhykkeen. Suomen Kuvalehden määrittelyt siitä, mitä poliitikot tai kansa haluavat, ovat hyvin yleisiä, eikä tässä asetelmassa tiettyjen uloslyötyjen ryhmien tai yksilöiden nimeäminen ole helppoa eikä mielekästäkään. Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikka määritelmät olisivat vieläkin yksityiskohtaisempia, ei tämän tyyppisten negatiivisten luonnostelemien olisi missään tapauksessa helppoa, sillä erilaiset tavat ymmärtää asetettuja reunaehtoja vaikeuttavat tulkintaa. (Vrt. Palonen 1997, 27–29.)

"Suomen ulkopoliittikan peruspilari ei ole Suomen etu, vaan eräiden yritysten kauppapoliittiset intressit." (SK 5. 1. 1990.)

Kollektiivisubjekti Suomi nivoutuu hyvin lähelle kansan käsitettä. Yleisesti voisi olettaa, että Suomi-käsitteen piiriin kuuluisi suurempi joukko enemmän tai vähemmän määriteltävissä olevia ryhmiä, kuten yrityksiä, kansaa, poliitikkoja, armeijaa jne. Esimerkkiin viitaten voidaan kuitenkin todeta, että mikäli eräiden yritysten etu sulkee nollasummaisesti pois Suomen edun, niin nämä yritykset eivät voi kuulua Suomi-käsitteen piiriin. Tästä voitaisiin jatkaa pohdintaa esimerkiksi yrityksen henkilöstön sijainnin suhteen "eräät yritykset–Suomi"-akselilla.

5. Poliittikkakonseptio toimijoiden rajaamisessa

Keskeisin poliittista toimijuutta rajaava ja määrittävä tekijä on itse politiikka. Keskeinen toimijakonseptioihin palautuva käsitteellinen kahtiajako muodostuu kansan ja poliitikkojen välille. Lähtökohtaisesti voidaan todeta, että tässä mielessä poliitikon kriteeristön täyttävä henkilö ei sisälly kansan käsitteeseen. Keskeinen erotteluperuste on poliitikko-olion ja kansalaisen erilainen kieli. Poliitiikan 'häiriökieli' palautuu lehden tulkinnossa politiikan sektorilla toimivien poliitikkojen omaisuudeksi, jota kansalainen ei 'ymmärrä' eikä puhu. (Esim. SK 8. 3. 1991.) Kielen lisäksi kansalainen-poliitikko rajaus tuotetaan poliittiseksi merkitsemisen avulla. Kun kansalainen suorittaa tiettyjä rituaaleja, osallistuu vaaleihin, liittyy puolueeseen ja puhuu häiriökieltä, hänet nimetään poliitikoksi, jonka arviointikriteerit verrattuna kansalaiseen muuttuvat ja samalla hänet luetaan ulos kansalaisuudesta. (Esim. SK 23. 5. 1997.) Koska tutkimuksen keskeisin tavoite on tarkastella Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukaista tulkintaa politiikasta, täytyy toimijoidenkin rajaus politiikan näkökulmasta palauttaa koko poliittikkakonseption reunaehtoihin. Toisin sanoen on pyrittävä vertailemaan koko sitä kriteeristöä, jonka toteutuessa Suomen Kuvalehti voi julistaa asian kuuluvan politiikan piiriin, ja niitä ominaisuuksia, joilla kuvataan eri poliittisia toimijoita tämän kehyksen sisällä. Poliittiseksi merkitseminen tapahtuu Suomen Kuvalehdellä hyvin perinteisellä tavalla. Seuraavissa luvuissa tarkastellaan niitä ominaisuuksia, joiden varassa poliittiseksi merkitseminen tapahtuu.

5.1. Poliitiikan pelikenttä

Poliittisen pelitilan analysoinnissa keskityn tarkastelemaan asiaa kahdesta näkökulmasta: Miten politiikan sektori Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä rajautuu ja kuinka tätä rajausta mahdollisesti pyritään liikuttelemaan. Kansallisvaltio Suomi muodostaa Suomen Kuvalehden poliittikkakäsityksen keskeisen näyttämön. Julkisuus yksityisyyden ja konsensus konfliktin vastakohtana ovat merkittävät kriteerit määriteltäessä, missä politiikka on ja missä sen tulee olla. Tämän sovinnaisen poliittikkakäsityksen rajat ovat kuitenkin häilyvät. Aineistosta nousee esiin mahdollisuus näiden rajojen rikkomisesta ja irtiotosta, politisoinnista ja politikoinnista, sovinnaisen politiikan mediumin ulkopuolella. Tällaisia, Suomen Kuvalehdenkin poliittikkakäsitykseen kuuluvia tekoja pidetään yleensä negatiivisena

normien rikkomisena. Tällaista politiikan rajoilla liikkuvaa toimintaa kuvataan negatiivisella politiikka-käsitteistöllä, joka on vastakkainen sovinnasta politiikkaa kuvaavalle käsitteistölle.

Poliittista pelitilaa rajataan kansallisvaltionäkökulman lisäksi poliittisten toimijoiden, politiikan toimintatapojen ja politiikan 'tulosten' näkökulmasta. Tällainen ajattelu perustuu mielestäni tietynlaisen ortodoksian vaatimukseen ajattelun lähtökohtana. Poliitiikan eri osa-alueet, toimijat, toimintatavat, toiminnan alue, tulokset jne. tulee pystyä jäsentämään selvästi erillisiksi osioikseen, ja politiikan ylipäätänsä tulee olla selitettävissä ja palautettavissa näihin tekijöihin, lähtökohtiinsa. "Ulkopoliittikkaan kuuluvia ilmiöitä on käytetty väärin sisäpolitiikkaan" (SK 13. 9. 1991). Esimerkiksi ulkopoliitiikan ja sisäpolitiikan erottelu voidaan liittää käsitykseen kansallisvaltion tiukkarajaisuudesta: on olemassa valtion sisäistä ja ulkoista politiikkaa, kummallakin toiminnan sektorilla on omat toimintatapansa, jotka voidaan sallia jne.

Suomen Kuvalehden yhtenä lähtökohtana on pyrkimys politiikan rajojen ankaraan supistamiseen. On kuitenkin korostettava, että vaikka kansallisvaltio onkin keskeinen käsite poliittista ja ei-poliittista aluetta määriteltäessä, itse kansallisvaltio ja sen merkittävin lähtökohtakäsite, kansakunta, eivät muodosta Suomen Kuvalehden tulkinnassa poliittista pelitilaa, vaan kansakunta ymmärretään epäpoliittiseksi näyttämöksi, jonne politiikan tulokset heijastuvat mutta jossa itsessään ei harjoiteta tai ei ainakaan tulisi harjoittaa politiikkaa. Kansan ulkopuolinen, mutta kansallisvaltion sisäinen politiikan erityissektori on keskeisin politiikan pelialue.

5.2. Julkinen politiikan pelitilana

Julkinen yksityisen vastakohtana muodostaa politiikan näyttämön Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä. Tämä tarkoittaa sitä, että poliittiseksi tulemisen yksi kriteeri on julkisuus. Yksityistä ei mielletä poliittiseksi, elleivät muut poliittisuuden kriteerit, kuten esimerkiksi subjektin mieltäminen poliitikoksi, täyty. Kun pohditaan Suomen Kuvalehden käsitystä siitä, missä politiikkaa tehdään, on mielenkiintoista pyrkiä samalla määrittelemään, missä sitä ei tehdä. Toisin sanoen mikä on politiikan ulkopuolinen alue ja mitkä ovat ne kriteerit, joiden kautta tämä alue voidaan määrittää epäpoliittiseksi. Tulkinta julkisuudesta politiikan näyttämönä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Pelkkä julkisuus ei riitä poliittisuuden kriteeriksi, sillä politiikka tulkitaan eriytyneenä sektorina, ei esimerkiksi ilmiöiden mahdollisena aspektina. Esimerkiksi kirkon kannanotot eivät ole poliittisia, eikä niiden

politisoituminen ole suotavaa, mutta mielenkiintoista kyllä, politisoitumisen riski ymmärretään lehden tulkinnoissa kuitenkin mahdolliseksi. Seuraava esimerkki kuvaa poliittiseksi tulemisen vaikeaa rajanvetoa.

"Aikana, jolloin usko poliittisiin johtajiin horjuu, kirkon merkitys nousee entistä suuremmaksi. Se myös lisää kirkon edustajien vastuuta. Rajanveto kristillisestä etiikasta lähtevän kannanoton ja poliittisen julistuksen välillä on vaikeaa. Kirkko tekisi kuitenkin viisaasti, jos se pitäisi tämän rajan kuitenkin selvänä. Me emme tarvitse poliittista kirkkoa, vaan kristillistä etiikkaa politiikkaan." (SK 18. 12. 1992.)

Kirkko instituutiona tulkitaan pääsääntöisesti politiikan ulkopuoliseksi toimijaksi. Vaikka kirkko nähdäänkin julkisuuden piiriin kuuluvaksi toimijaksi, joka esittää "kristillisestä etiikasta lähteviä kannanottoja", sitä ei mielletä poliittiseksi toimijaksi. Julkisuuden lisäksi tarvitaan muitakin kriteerejä, jonka jälkeen kirkonkin kannanotot muuttuvat "poliittisiksi julistuksiksi". Tätä pidetään kuitenkin mahdollisena, koska "rajanveto – – on vaikeaa". Jos kristillisestä etiikasta lähtevä kannanotto on pääsääntöisesti ei-poliittinen, mutta kristillisen etiikan siirtäminen tai lisääminen politiikkaan nähdään mahdolliseksi, korostuu käsitys erityisalueesta. Ehkäpä kyseessä on jälleen pyrkimys epäpolitisoida politiikan erityissektoria lisäämällä sinne epäpoliittista kristillistä etiikkaa. Tilannetta voidaan tulkita myös siten, että vaikka kristillinen etiikka kokonaisuutena epäilemättä on monitulkintainen ja altis politikoinnin resurssiksi, se tietyllä tapaa vakiintunut tapa argumentoida, jota suomalainen kirkko käyttää, näyttäytyy Suomen Kuvalehden näkökulmasta harmittomana ja ennakoitavana, toisin sanoen lehti olettaa ettei kirkon piiristä ole vaaraa radikaaleihin ja yllättäviin irtiottoihin, mikäli se 'pitäytyy etiikassaan'. Kirkon politisoitumisen riski liittyykin edellisen esimerkin yhteydessä 'väriin teemoihin' ei niinkään mahdollisesti vielä vaarallisempaan kristillisen etiikan uudelleentulkintaan.

Edellisessä esimerkissä poliittisuuden kriteeri muodostui poliittisten ja ei-poliittisten kysymysten välille. Koska "kannanotto" itsessään ei ole poliittinen, tulee kysyä, muuttuuko se poliittiseksi silloin, kun se tehdään joistakin muista lähtökohdista kuin "kristillisestä etiikasta" vai onko poliittisuus joidenkin ilmiöiden sisäsyntyinen ominaisuus: ovatko esimerkiksi hyvinvointivaltion kysymykset sellaisia, että jos niihin ottaa kantaa, tulee samalla toimineeksi poliittisesti. Tulkitsisin asetelmaa siten, että Suomen Kuvalehti vetää poliittisuuden rajan juuri substanssien kautta. Poliittisiksi merkityt asiat tulisi lehden mukaan jättää rauhaan, mikäli ei satu olemaan poliittiseksi merkitty toimija. Tällainen ajattelu perustuu tiettyyn kollektivismiin ja ortodoksiaan: kansallisvaltiolla on yhteisesti hyväksyty lista poliittisista kysymyksistä. Poliitiikan ulkopuoliset toimijat eivät saisi näihin puuttua, sillä tämä

saattaisi hämärtää rajaa eri toimijakonseptioiden välillä. Lehden tulkinnoissa ei pohdita poliittisuuden näkökulmariippuvuutta tai mahdollista liikkuvuutta. Politisoitumisen tai poliittisen relevanttiuden katoamisen mahdollisuudet eivät ole Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä mahdollisia.

"Samanmielisten kansalaisten yhteenliittymät, puolueet, ovat se kanava, jota pitkin lukemattomat yksilölliset tahdot tiivistyvät poliittiseksi tahdoksi ja yhteiseksi päätöksiksi – –" (SK 28. 5. 1993.)

Yksityistä tahtoa ei Suomen Kuvalehden tulkinnoissa mielletä vielä politiikan alueelle, vaan vasta lukemattomien yksityisten tahtojen tiivistymisen jälkeen muotoutuu poliittinen tahto, joka jo nimetään poliittiseksi. Toisin sanoen "tahdon" politisoituminen tarvitsee kollektiivisuutta ja sen myötä julkisuutta. Tällaisesta ajattelutavasta voidaan lukea esiin tiettyjä yhtäläisyyksiä Jean-Jacques Rousseau'n käsityksiin kollektiivisen ja yksilöllisen tahdon välisestä suhteesta. Rousseau ajatteli, että oli olemassa yhteinen tahto, jonka toteutumisen esteenä oli ihmisten vieraantuminen luonnontilasta ja siirtyminen yhteiskunnan piiriin, jossa korruptoituminen ja yksilöiden oman henkilökohtaisen edun tavoittelemisen kukoistivat. Omaisuus ja vauraus näyttäytyivät Rousseaulle negatiivisina ilmiöinä, jotka motivoivat yksilöitä toimimaan yhteisen tahdon ja yhteisen hyvän vastaisesti. Todellisen ja oikean yhteisen tahdon Rousseau tulkitsi löytyvän alempien yhteiskuntaluokkien keskuudesta, sillä heillä ei hänen tulkintansa mukaan ollut egoismin riippaa kannettavanaan. Suomen Kuvalehden tulkinnoista voidaan lukea esiin selviä yhtymäkohtia Rousseau'n ajatusten kanssa. Yhteisen hyvän olemassaolo, alempien luokkien olemassaolo (kansa) ja niiden ryhmien omistama metakieli ja 'parempi' ja 'oikeampi' tietoisuus verrattuna yläluokkaan ja poliitikkoihin lähentävät tulkintoja toisiinsa. Lisäksi ajatukset siitä, kuinka yksilö turmeltuu ja ryhtyy ajattelemaan omaa etuaan yhteisen edun sijasta, kun hän joko vaurastuu tai kohoaa yhteiskunnallisesti (vrt. luku 8. 2.), liittyvät läheisesti toisiinsa Suomen Kuvalehden ja Rousseau'n tulkinnoissa. (Rousseau 1988 [1918], 164–167.)

Julkisuus poliittisuuden kriteerinä näyttäytyy myös Suomen Kuvalehden politiikkaa kuvaavan käsitteistön kautta. Lukuisissa käsitteissä, joilla politiikkaa kuvataan, on julkisuus yhtenä aspektina. *Karnevaali, teatteri, kesäteatteri, mediatapahtumien jono, näytelmä ja imagonrakennus* ovat esimerkkejä sellaisista käsitteistä, joihin kuuluu ajatus julkisuudesta. *Karnevaali* on näistä käsitteistä ehkä hieman tulkinnanvarainen. Sen alkuperäinen ideahan on yhteiskunnallisten roolien kääntäminen pääläelleen, jolloin kansa suorittaa itse näyttelemisen ja tällä tavoin osallistuu politiikkaan. Tulkitsisin karnevaalikäsitettä kuitenkin ennen kaikkea reaali politiikan ja mielikuva-

politiikan erottelun ja luokittelun näkökulmasta, jolloin korostuu aidon ja epäaidon, oikean ja väärän, sanojen ja tekojen paradigma. Tällaisessa ajattelussa symbolien ja kielen merkitykset ymmärretään lähtökohtaisesti sidotuksi, eli symboleilla tulisi olla yksi ja yhteisesti allekirjoitettu merkitys. Jos tästä symbolisen diktatuurista yritetään luistaa, lehti paheksuu mahdollisia poikkeavia tulkintoja 'totuuden vastaisina'. Tällöin niitä ironiaa tavoitellen luonnehditaan esimerkiksi *kesäteatteriksi*. Ajattelun taustalta voidaan lukea esiin myös tiettyjä piirteitä kirjoittajan tavasta jäsentää elämää. *Teatterin* negaatio on ei-teatteri, jossa ei näytellä jotain 'muuta' kuin mitä 'ollaan'. Oleminen ja näytteleminen muodostavat siten Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä asymmetrisen vastinparin, jossa oleminen on reaalista ja näytteleminen epäreaalista. Mihän raja olemisen ja epäolemisen välille voidaan vetää? Mitkä voisivat olla niitä kriteerejä, joiden realisoinnin jälkeen voidaan jokin julistaa siirtyneen epäolemisen tilaan? Argumentaatio retorisenä operaationa tähtää vastapuolen vakuuttamiseen siitä, että kysymys on kummankin osapuolen näkökulmasta siinä määrin olemassaoleva ja todellinen, että myöhemmät mahdolliset johtopäätökset ja toiminta (joita argumentoija esimerkiksi esittää tai joihin hän tähtää) liittyisivät loogisesti ja luontevasti siihen, millaisena kysymys tai ilmiö on argumentoijan näkökulmasta pyritty vastapuolelle esittämään.

Kun Suomen Kuvalehti luonnehtii politiikkaa *kesäteatteriksi*, voidaan pohtia millaisia mahdollisia vaikutuksia tällä teolla on politiikanvastaisuuden suhteen. Ensimmäinen mieleen tuleva tulkinta on yleensä perusluontoinen ja yleinen politiikan vastainen teko: koska politiikka on yhtä kesäteatteria, ei siihen kannata vakavasti suhtautua eikä osallistua. Osallistumisen kun voidaan ajatella tietyllä tapaa tartuttavan tuon halveksittavan ja totuudenvastaisen leiman, joka politiikkaan on juuri tuotettu, politiikkaan osallistumista harkitsevaan. Toisaalta asia voidaan nähdä myös täysin päinvastoin: kun politiikka nimetään kesäteatteriksi, tullaan samalla purkaneeksi ideaa yksiselitteisyydestä ja yhdestä ainoasta oikeasta tavasta politikoida. Poliittisen pelitilan voidaan ajatella kasvavan, jos politiikka ei välttämättä olekaan puhdasta realismia ja logiikkaa vaan siihen sisältyy symbolisen kontingenssin mahdollisuus. Tällaisessa tulkinnassa politiikan vastaisen kielellisen operaation voidaan ajatella kääntyneen vastakohtaiseksi alkuperäiselle idealleen.

5.3. Irtiottoja julkisuuden sfääristä

Vaikka julkisuus on poliittisuuden eräs edellytys, tietyillä ehdoilla julkisen ja yksityisen raja Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiossa voidaan rikkoa. Tämä tapahtuu yksipuolisesti politiikan sektorilta käsin siten, että poliittinen toimija, lähinnä poliitikko, operoikin yllättäen yksityisellä, politiikkaan kuulumattomalla sektorilla. Tällainen toiminta on Suomen Kuvalehden käsityksen mukaan epäilyttävää, epäaitoa ja pinnallista, ja sitä kuvaava käsitteistö lähenee politiikkasanaston likaisen pelin luokkaa.

"Mielikuvapolitikointi onkin tyypillisimmillään poliitikkojen henkilökohtaista imagonrakennusta. Nyt näyttää siltä, että mielikuviin perustuva politiikanteko on edennyt yhteiskunnallisiin asiakysymyksiin asti. Eduskuntavaalikamppailua käydään parhaillaan mielikuvien pohjalta." (SK 10. 2. 1995.)

Voidaanko eduskuntavaalikamppailua käydä joidenkin muiden kuin mielikuvien pohjalta? Retoriikan ja puheen mahdollisen poliittisen potentiaalin yksi keskeinen idea on puheen yksiselitteisen luonteen kiistäminen, merkitysten tilanne- ja aikasidonnaisuuden huomioiminen sekä yleisön osuuden mieltäminen merkitysten tuottamisessa. Suomen Kuvalehti pyrkii irtisanoutumaan tästä ajatuksesta jaottelemalla "yhteiskunnalliset asiakysymykset" ja "mielikuvapolitikoinnin" omiksi maailmoikseen. Toisin sanoen merkityksen syntyminen käsitetään loogiseksi prosessiksi, joka on universaali ja liikkumaton. Tai ainakin näin tulisi olla, sillä jos mielikuvien tuottamiseen perustuva politikointi kuitenkin on reaali maailmassa mahdollista, kuinka jaottelu voidaan tehdä? Onko mielikuvan ja asian välinen ero jyrkkärajan vai voisiko asiakysymyksen jossakin osassa olla vaikkapa pikkuisen mielikuvaa? Näihin kysymyksiin Suomen Kuvalehti ei ota suoraan kantaa.

Julkisen ja yksityisen rajaa ei kuitenkaan voida palauttaa pinnallisen ja reaalisen väliseen jaotteluun. Ajattelussa on kuitenkin selvä yhteys poliitikon yksityisen pelin ja mielikuvapolitikoinnin sekä yhteisten asioiden hoitamisen ja reaalipoliitikan välillä. Vaikkei selvää rajaa poliitikon mahdollisesta operoinnista yksityisellä sektorilla voida osoittaa, huomioitavaa kuitenkin on politikoinnin yksipuolisuus: yksityiset ihmiset eivät politikoi henkilökohtaisessa elämässään, eivät edes vaaleissa, mutta poliitikot saattavat kylläkin politikoida henkilökohtaisessa sfäärissä, jolloin toiminta mielletään nimenomaan pejoratiivisemmin ilmaistuna politikoinniksi, ei politiikan tekemiseksi saati asioiden hoitamiseksi.

5.4. Kollektiivisuus ja konsensus suhteessa politiikan rajakäsityksiin

Julkisuuden lisäksi hyvä politiikka rajautuu lehden tulkinnoissa politiikan tulosten ja tekotavan mukaan. Konsensus politiikan pelitilan rajana Suomen Kuvalehden operoinnissa on kaksijakoinen: toisaalta konsensuksella epäpolitisoidaan tiettyjä mahdollisen politisoinnin kohteeksi joutuvia alueita, kuten kansakuntaa, mutta koska esimerkiksi kansakunta mielletään Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä konsensuksen lähteeksi, epäpoliittiseksi alueeksi, ei poliittista pelitilaa rajata konsensuksen avulla politiikkakonseption sisällä. Toimiiko konsensus sitten ainoastaan politiikkaa arvottavana näkökulmana Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä? On kuitenkin huomioitava, että konsensuksen arvottavan luonteen ohella se luo tietynlaista politiikan rajaseutua, sillä kun "kansanvallasta" tulee tiettyjen ehdollistusten toteutuessa "mielivaltaa", siirrytään normaalin poliittisen vaikuttamisen alueelta ulospäin. Tästä näkökulmasta myös konsensuksen olemassaolo kuuluu politiikkaan muodostaen rajaa suhteessa esimerkiksi "kiusantekemisen" luokkaan. Konsensukseen perustuva politiikka on kansalaisille sallittua politiikkaa. Jos konsensus rikkoutuu niin kansan toiminta (esim. kansanvalta) lähenee kapinan ja mielivallan tyyppisiä muotoja.

Kollektiivisuus sen sijaan rajaa poliittista pelitilaa selvemmin. Toiminnan tulee olla kollektiivista tai ainakin kollektiiviseen päämäärään pyrkivää, jotta poliittisuuden kriteeristö täytyisi. Kollektiivisuus toimii konsensuksen tapaan myös politiikan arvottajana: mitä enemmän kollektiivisuutta, sen parempaa politiikkaa. Jos yhteiskunnassa on yksi ainoa mielipide tai tulkinta asioiden luonteesta, sitä voidaan pitää diktatuurina. Onko Suomen Kuvalehti diktatuurin kannattaja? Tällaista tulkintaa ei varsinaisesti voida tehdä, sillä lehti kannattaa "aatteellisia vaihtoehtoja" (esim. SK 23. 9. 1995), toisaalta aatteellisilla vaihtoehtoilla ei saisi olla mitään merkitystä, sillä esimerkiksi hallituksen ja opposition "tulisi löytää toisensa" heti pelillisen ja arvaamattomamman vaalitapahtuman jälkeen (SK 23. 10. 1992) ja poliittisen pelin pitäisi loppua vaaleihin (SK 23. 8. 1991). Olihan entisessä Neuvostoliitossakin aatteellinen vaihtoehto...

Niin "Suomen ulkopoliittikka" konsensuksen ja kollektiivisen edun kehtona kuin "poliittinen peli eduskunnassa" mielletään politiikan piiriin kuuluviksi ilmiöiksi. Näin ollen näiden käsitteiden merkitys on lähinnä arvottava ja politiikkakonseption ulkopuolella politikoinnin väline. Poliitiikan tilakäsityksillä on itseisarvoisen tiedon

lisäksi toinenkin puoli: lehden itseymmärryksen mukaisen käsityksen tuottaminen pyrkii toteuttamaan käsityksensä mukaista tietoutta poliittisesta tilasta. Tässä tapauksessa politiikan rajakäsitykset tukevat hypoteesia politiikan säännelystä ja ennakoitavasta roolista.

6. Käsitteellinen ortodoksia pelinavauksien kahleena

Kuten tutkimuksen alussa olen todennut, Suomen Kuvalehti korostaa politiikkakonseptiossaan käsitteellisen ortodoksian merkitystä, "sanojen" ja "tekojen" erillisyyttä, sekä yksiselitteisyyden arvoa.

"Tarvitaan -- halua puhua selvää suomea --" (SK 8. 3. 1991.)

"Ulkokultaisuus tarkoittaa, että teot ja sanat ovat keskenään ristiriidassa – sitä voi yrittää peittää sanahelinällä --" (SK 1. 11. 1996.)

" -- maan johtoon valitut henkilöt joko vaikenevat tai keskittyvät lausunnoissaan siihen, että heitä ei niiden perusteella saada kiinni mistään lopullisesta kannanotosta --" (SK 18. 12. 1992.)

Poliittista pelitilaa halutaan rajoittaa eli eri toimijoiden ennakoimattomia valintoja ja mahdollisesti muuttuvia tulkintoja suhteessa annettuihin lausuntoihin halutaan vähentää. Tämä onkin mielestäni yksi keskeisimpiä poliittisen pelikentän rajoittamiseen ja supistamiseen tähtääviä pyrkimyksiä Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiossa. Käsitteellinen ortodoksia yhdistettynä lopullisten kannanottojen vaatimukseen onkin huomattavan järeä keino pyrkimyksessä poistaa poliittinen kontingenssi. Tämä tulkinta tukee tutkimuksen alussa esitettyjä tuloksia poliittisten toimijoiden yksiselitteisyydestä: politiikan eri osapuolilla tulee olla yhteinen kieli ja yhteiset argumentaation lähteet, toisin sanoen yhteinen todellisuus, josta käsitteet kumpuavat. Jos yhteinen todellisuus ja kieli kiistetään, seuraa eri osapuolten välille kommunikaatiokatkos, jolloin käsitteellisen ortodoksian mahdollisuus häviää. Myös alussa esitellyn "reaalipolitiikan" ja "näytelmän" välillä vallitseva ristiriita tukee tulkintaa käsitteellisen yksiselitteisyyden ongelmallisuudesta. Yhteisen todellisuuden ja kielen ongelmallisuus palautuu myös politiikan tuloksiin, eri näkökulmista tarkasteltuna saattavat politiikan tulokset näyttäytyä hyvinkin erilaisina, jopa toisilleen täysin vastakkaisina.

"Lopullinen kannanotto" kuvastaa käsitystä politiikasta täysin ennakoitavana ja loogisena tapahtumien, tekemisen, sarjana. Mahdollisuutta tilanteiden muuttumiseen ja uudenlaisten tulkintojen ja siirtojen tekemiseen ei Suomen Kuvalehti halua

politiikalle suoda. Tässäkin tapauksessa käsitteellisen uudelleentulkinnan mahdollisuus halutaan rajata pois.

Jälleen joudutaan toteamaan, että vaikka Suomen Kuvalehden vaatimus poliittisesta ortodoksiasta onkin tiukka, rajan pitävyys ei kuitenkaan ole täydellinen. Perelmania siteeraten jo argumentin läsnäolo todistaa konfliktin, tässä tapauksessa käsitteellisen ortodoksian puuttumisen. Jos jokin on välttämätöntä, siitä ei argumentoida (Perelman 1982).

Teoriassa käsitteelliseen ortodoksiaan sitoutunut ja ainoastaan lopullisia kannanottoja tekevä politiikan subjekti joutuu toimimaan muiden armoilla. Tämä tietysti edellyttää sitä, että politiikassa vallitsee erilaisia pyrkimyksiä. Kielellinen sitominen tapahtuu lehdellä kansan näkökulmasta. Kansalla on lehden tulkintojen mukaan hallussaan sellainen yhteinen metakieli, johon politiikan häiriökieltä pyritään palauttamaan. Tulkinnoissa ei siis yritetä esimerkiksi opettaa kansalaisia ymmärtämään politiikan kieltä vaan politiikkoja patistetaan käyttämään kansan kieltä. Poliitiikan kieli näyttäytyy säännönmukaisesti vähempiarvoisena verrattuna kansan kieleen. Kun politiikassa puhunnaa kuvataan *sanahelinäksi* tai *hurskasteluksi*, kansan puhumisen ilmauksena on esimerkiksi *keskustelu* (esim. SK 6. 10. 1995). Lukumääräisesti aineistosta ei montaa esimerkkiä kansan puhunnasta löydy. Tämä asetelma suhteutuu hyvin Suomen Kuvalehden peruskonseptioon poliittisuuden ilmenemismuodoista; niin reaalisena toiminnan kuin puheenkin ongelmalliset piirteet, kuten tulkinnanvaraisuus, palautuvat poliittiseksi merkittyjen toimijoiden ja politiikan erityissektorin ominaisuuksiksi. (Vrt. Ankersmit 1996, 180–183.)

7. Suomen Kuvalehden politiikkakonseption merkitysten analysointi

Tutkimuksen viimeisessä luvussa teen yhteenvedon Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa tuotetusta politiikkakonseptiosta 1990-luvulla sekä analysoin tuon konstruktion poliittista merkitystä. Tulkitseen tutkimuksen tuloksia suhteutettuna päähypoteesiini, epäpoliittisen yhteiskuntakäsityksen uusintamiseen ja poliittisen pelitilan supistamiseen. Keskeiset kysymykset, joihin hahmottelen vastauksia, ovat seuraavat: Miten (Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukaisesti) politikoidaan reaalisesti eli miten politiikkaan osallistuminen ymmärretään; kuka politikoi, voi politikoida ja saa politikoida? Tämän jälkeen tarkastelen Suomen Kuvalehden omaa politikointia. Millaisia kerroksia lehden politikoinnista voidaan lukea esiin, mikä on lehden oman politikoinnin keskeinen sisältö, ja millaisia vaikutuksia tällaisella toiminnalla voidaan arvioida olevan? Lisäksi arvioin tutkimukseni tuloksia avoimiksi tai jäsentymättömiksi jääneiden kysymyksenasettelujen suhteen eli mitä mahdollisia uusia tutkimuksellisesti mielenkiintoisia kysymyksiä tämän tutkimuksen pohjalta voidaan lukea esiin.

Suomen Kuvalehden politiikka-konseption ideaali lähestyy monilta keskeisiltä elementeiltään Max Weberin käsitystä byrokratian ideaalityypistä. Seuraavaksi käsittelen lyhyesti kummankin mallin yhteneväisyyksiä ja keskeisiä eroja.

Max Weberin tulkinta byrokratian ideaalityypistä perustuu ajatukseen rationaalisuuden kasvusta modernin valtion muutoksessa. Rationaalisuuden tuottamiseen moderni valtio tarvitsee byrokratiaa, joka ideaalisissa olosuhteissa toimii koneen lailla ilman häiriöfunktioita ja ilman omaa poliittista tahtoa. Byrokratia ainoastaan realisoi politiikan tuotokset. Poliitikka ja byrokratia erotetaan näin ollen selvästi toisistaan. Byrokratian ei tule ottaa kantaa asioihin, sen tuotosten tulee olla mahdollisimman ennakoitavia ja sen tulee olla kansalaisten silmissä legitiimiä, modernissa valtiossa legaalisuuden kautta. Tämä tarkoittaa luonnollisesti koko valtiollisen koneiston, poliittinen elämä sen mukana, legitiimisyttä. Weberin ideaalityyppi on nimensä mukaisesti ideaalityyppi, sellaista tuskin koskaan voi missään olla reaalisesti olemassa. Kiinnostavimmat ainekset tässä mallissa, Suomen Kuvalehden politiikkakonseptioon suhteutettuna, ovat sen selvät yhtymäkohdat, mutta täysin päinvastaiset johtopäätökset. Weberin tulkinnassa byrokratian

ideaalittyyppin yksi suurimpia ongelmia oli sen mahdollinen uhka poliittiselle vapaudelle ja politiikan itsenäisyydelle. Weber näki byrokratian kasvun myötä mahdolliseksi politiikan toimintavapauden heikkenemisen. Byrokratia saattaisi alkaa kehittää omaa poliittista tahtoaan, jonka resursseiksi muodostuisivat sen jatkuvasti lisääntyvä tieto ja asiantuntijuus. (Weber 1978, 956–958.)

Seuraavaan kuvioon olen kerännyt ne kääntäen verrannolliset ideat ja johtopäätökset, jotka voidaan löytää niin Weberin byrokratian ideaalittyyppistä kuin Suomen Kuvalehden politiikka-konseptiostakin.

BYROKRATIA -IDEAALI
(Weber)

POLITIikka-IDEAALI
(Suomen Kuvalehti)

Hallinto ei itse kirjoita agendaansa vaan pyrkii ainoastaan mahdollisimman tehokkaasti realisoimaan poliitikalta saamansa agendan. Hallinto keskittyy 'mahdollisen' tavoitteluun.	Politiikan tulisi suuntautua 'asiakysymyksiin' eli agenda on valmiina. Mielikuvapolitikointi tuomitaan.
Hallinnon ei tule eikä tarvitse taistella vallasta. Hallinnon valtaresurssit eivät pohjaudu poliittiseen taisteluun.	Politiikan tulisi toimia ilman valtataistelua. Vallantavoittelu tuomitaan.
Hallinto on aina alisteinen poliitikalle. Hallinnon politisoituminen ja oman poliittisen tahdon muodostuminen on uhkakuva.	Politiikka on aina alisteinen realismille. Poliitiikan politisoituminen ja ennakoimattomuuden lisääntyminen on uhkakuva.
Johtopäätös	Johtopäätös
Politiikalla on itseisarvo vapauden ja ohjauksen horisontissa.	Politiikalla ei ole itseisarvoa vaan realisoituneet tulokset nähdään keskeisempänä kuin vapaus niiden tavoitteluun.

Suomen Kuvalehden politiikan ideaalittyyppin yhtäläisyydet Weberin byrokratian ideaalittyyppiin ovat ilmeiset. On kuitenkin huomattava, että kun Weberin mallissa byrokratian koneeseen syötettävä materiaali tulee politiikasta, Suomen Kuvalehti

jättää vastaavan kysymyksen lähes täysin auki – sopeutumisen, mukautumisen ja järjen käytön kaltaisten ilmauksien pohjalta kun politiikan asialistojen ja toimintatapojen kirjoittajien jäljille on hankala päästä. Keskeiset kysymykset, jotka nousevat esiin koskevat esimerkiksi sitä, kuka käyttää valtaa ja kenen mahdollisuuksia lisätä valtaansa kasvatetaan, kun agenda otetaan politiikan koneeseen annettuna. Keskeistä on kuitenkin se, että näiden asialistojen kirjoittamiseen ei tule ryhtyä eikä pelinavauksia tule tehdä. Tietyissä mielessä tällainen ajattelutapa tosiasiallisesti saattaa kääntyä ilmeisen pyrkimyksensä negaatioksi: jos politiikan subjekti onnistuu luomaan kuvan omien siirtojensa läheisestä yhteydestä realismiin, hänen pelitilansa laajenee ja hän voi hyödyntää monimielisten "järjen käyttö" johdannaisten tuomaa liikkumatilaa omiin operaatioihinsa. Tällaisissa tilanteissa Suomen Kuvalehden voidaankin tulkita laajentaneen poliittista liikkumatilaa määrittelemällä oikean politiikan arvohorisontti niin väljästi ja monimielisesti, että politikoinnin keskeiseksi operaatioksi saattaakin nousta itsensä ja siirtojensa määrittelemisen tuolle alueelle.

7.1. Miten politiikkaan voidaan osallistua – Suomen Kuvalehden itseymmärryksen mukainen tulkinta poliittisen osallistumisen ilmenemismuodoista

Poliittisuus paikantuu Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä kansallisvaltiolliseen tulkintahorisonttiin, jossa politiikalle on varattu niin osallistumisen reaalisten muotojen (äänestäminen vaaleissa) kuin sisältönsäkin puolesta (oikein äänestäminen) oma paikkansa. Poliitikkaan osallistuminen, poliittinen teko, määrittyy osittain sen mukaan, millaisesta politiikan subjektista on kysymys. Kullekin toimijalle on määritetty oma luonnollinen ja hyväksyttävä tapansa politikoida. Kansa-subjektin poliittisen osallistumisen muoto on äänestäminen vaaleissa. Toimintaa vaalien ulkopuolella ei pääsääntöisesti mielletä poliittiseksi, mutta viitteitä politiikan vuotamisesta vaalitapahtuman ulkopuolelle on olemassa. Lehden itseymmärryksessä politiikan rajat eivät siten ole ehdottomat, sillä epäsovinnasta poliittista toimintaa saattaa tapahtua. Vaikka kansa-subjektin poliittisen osallistumisen rajat pidetään ahtaina, kansanvaltaa ja kansan oikeutta vaikuttaa poliittisesti pidetään lehden retoriikassa tärkeänä.

Tutkimuksen aineistosta löytyy muutamia huolestuneita kannanottoja "poliittisen vaihtoehdottomuuden" lisääntymisestä. On kuitenkin huomattava, että poliittisen vaihtoehdottomuuden negaatio ei ole esimerkiksi yhteiskunnan läpipolitisoituminen

tai epäsovinnainten poliittisten vaikutusmahdollisuuksien tukeminen, vaan poliittisen vaihtoehdotomuuden poistuminen merkitsee lehden itseymmärryksessä sovinnaisen politiikan sektorin sisäistä monimuotoisuutta, esimerkiksi toisistaan poikkeavia hallitusohjelmia, oppositiopolitiikan tarjoamia vaihtoehtoja jne.

Politikoinnin muodot riippuvat osittain subjektin erityisluonteesta. Kun kansa-subjektin relevantti poliittinen teko mielletään äänestämiseksi, poliitikko-subjektin poliittinen teko onkin vaikeammin määriteltävissä. Poliitikon poliittisuus paikantuu kollektiivisiin tekoihin, esimerkiksi kansakunnan edun turvaamiseen. Tällaisen toiminnan tapa on myös hyvin selkeästi rajattu. Poliitikon pitää ensisijaisesti 'tehdä', ei 'puhua'. Itse teon käsite jää Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa epäselväksi. Sitä luonnehtii kuitenkin vaatimus tuloksista. Teon tuloksen määrittäminen tulkitaan reaaliseksi, mutta puheen osalta näin ei tapahdu. Poliitikko-subjektin politikointi määrittyy kuitenkin laaja-alaisemmaksi kuin kansa-subjektin. Poliitikkojen kannanotot tulkitaan jollain tapaa politiikan sektorille kuuluviksi, vaikkakin usein vähempiarvoisiksi käytännön työhön verrattuna. Kansa-subjektin kohdalla näin ei tapahdu, sillä vasta kun kansa tekee jotain reaalista, se lähestyy politikoinnin tuomittavaa muotoa, ellei kysymyksessä ole kansan politikoinnille ennalta osoitettu paikka.

7.2. Poliitiikan subjektit

Politiikan erilaisia subjekteja Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä luonnehtii äärimmäinen pelkistäminen. Keskeiset subjektit, kansa ja poliitikko, esitetään teksteissä yksiselitteisinä olioina, joiden mahdollisia erilaisia variaatioita ei teksteissä varsinaisesti pohdita. Pelkistämisen politiikka subjektien osalta kohdistuu kuitenkin keskeisemmin kansa-olioon, sillä poliitikko-ryhmästä voidaan lukea esiin muutamia erilaisia variaatioita. Nämä erilaiset poliitikko-prototyypit jäsentyvät yleensä politikoinnin tarkoituksen ja toiminnan muotojen mukaan. Ennakoimattomuuden, pelin ja monitulkintaisuuden maailmassa operoivat poliitikot luokitellaan negatiivisesti pelureiksi. Tällaisen subjektin poliittiseen toimintaan kuuluu keskeisenä elementtinä oma pelinavaus, joka voi tapahtua ennakoimattoman poliittisen määrittelyn tai muun politiikan sääntöjä rikkovan toiminnan kautta.

Poliittisen pelurin vastakohtaksi Suomen Kuvalehti mieltää "reaalipoliitikon". Tämän subjektin olemukseen kuuluu äärimmäinen epäitsekkyys, sillä poliitikko toteuttaa "kansan parasta" jopa kansan tahdonilmausten vastaisesti. Reaalipoliitikko ei noudata

esimerkiksi vaalien tuloksia vaan johtaa poliittiset valintansa "politiikan takaa", arvoista, humanismista, uskonnosta jne. Tällainen toimija on Suomen Kuvalehden käsityksissä politiikan ihannesubjekti. Reaalipoliitikko ei varsinaisesti itse osallistu valintojen tekemiseen, vaan hänen tehtävänsä on ohjata todellisuudesta kumpuava kansakunnan yksiselitteinen etu politiikan välityksellä sen objekteille.

Kansa-subjekti näyttäytyy Suomen Kuvalehden tulkinnassa poliitikko-subjekteja epäpoliittisempänä toimijana. Kansan sisältä ei ole yleensä luettavissa esiin useampia variantteja, joiden välillä saattaisi olla erimielisyyksiä. Kansa-subjekti myös arvotetaan lehden tulkinnoissa poliitikko-varianttien yläpuolelle, sillä yhteiskunnassa vallitsevat ongelmat eivät paikannu kansaan, vaan poliitikkoihin. Lehti tuottaa kuvaa tilanteesta, jossa kansa on realistinen ja tietää, miten asiat ovat, mutta poliitikkojen politikointi sekoittaa tilanteen. Tulkinta sopii täsmällisesti perinteiseen hokemaan siitä, kuinka "poliitikot eivät ymmärrä kansan arkitodellisuutta". Ajatuksen voisi kääntää ympäri ja pohtia, ymmärtääkö kansa politiikan monitulkintaista todellisuutta. Kansa-subjekti onkin Suomen Kuvalehden politiikkakonseptiossa lähinnä politiikan ulkopuolinen tuomari, jonka osallistumista ja roolia politiikassa ei kuitenkaan täysin voi rajata ulos.

7.3. Poliitiikan arvottaminen

Suomen Kuvalehden arvottamisen politiikka kiinnittyy voimakkaasti kolmeen perusarvoon: ennakoitavuuteen, kollektiivisuuteen ja konsensukseen. Ennakoitavuus ja "järjestyksen" puolustaminen liittyvät kiinteästi toisiinsa. Nämä arvot ylittävät lehden tulkinnoissa esimerkiksi vapauden. Poliitikkaan liittyvä ennakoimattomuus tuomitaan, ja sitä luonnehditaan myös kahden muun perusarvon, kollektiivisuuden ja konsensuksen, kannalta turmiolliseksi. Ennakoitavuuden korostaminen politiikassa lähenee byrokratian ideaalia, jossa hallinnon toiminta on häiriötöntä ja jatkuvuus varmaa. Tällainen arvottaminen merkitsee politiikkaan osallistumisen eri muotojen, politiikan sisällön ja politiikan tuotostenkin kahlitsemista siten, että mitään yllättävää ei pääsisi tapahtumaan.

Kollektiivisuus perusarvona pohjautuu käsitykseen yhteisyydestä. Suomen Kuvalehden itseymmärryksessä hyvän elämän sisältö on kaikille ihmisille sama. Ihmisten yksilöllisten tarpeiden ja erilaisuuden ei katsota olevan ristiriidassa keskenään, itse asiassa tällaisen peruskonfliktin olemassaoloa ei teksteissä edes tunnusteta, vaan konflikti tulkitaan aina perusteettomaksi. Vaikka erilaisten intressien

aiheuttamien konfliktien olemassaolo tunnustetaan politiikan erityissektorilla, lehti korostaa konfliktin kuuluvan ainoastaan sinne. Myös politiikan konfliktia luonnehditaan tarpeettomaksi, ja sitä verrataan usein ei-poliitikkojen maailmaan: "kansa viittaa kintaalla mokomalle pelille." (SK 25. 10. 1996.)

Konsensuksen arvostaminen tukee sekä ennakoitavuuden että kollektiivisuuden merkittävyyttä. Konsensuksen vallitessa ennakoitavuus on suurta ja kollektiivisuus yleensä toteutuu. Lehti tulkitsee, aivan osuvasti, että konsensuksen ja kollektiivisuuden välillä vallitsee selkeä yhteys. Mitä useammat allekirjoittavat ja hyväksyvät asioiden tilan, sitä pienempi on todennäköisyys, että politiikan myllyyn tulee toimintahäiriöitä.

7.4. Suomen Kuvalehden politikoinnin merkitys

Kun tekstistä pyritään lukemaan esiin politiikkaa, joudutaan pohtimaan tekstin monikerroksisuutta ja mahdollista monimielisyyttä. Tätä ei tule ymmärtää pelkästään mahdollisten ristiriitaisuuksien etsiskelyksi, vaan keskeiseksi tehtäväksi nousee tekstin eri kerrosten erittelemine ja arvottaminen siten, että tulkintoja kirjoittajan tuottamasta todellisuudesta voidaan esittää. Suomen Kuvalehden pääkirjoituksissa eri retoriikan tasojen arvottaminen osoittautui varsin mielenkiintoiseksi.

Keskeisin ongelma tutkimuksessa ilmeni liike-retoriikaksi kutsumani "sopeutumis- ja mukautumispuheen" ja tekstien poliittisten esisopimusten välillä. Liike-retoriikassa puhuja haluaa yleensä saattaa asioita liikkeeseen, uudistaa tai ainakin purkaa vanhaa. Suomen Kuvalehtien pääkirjoituksista tällaista puhuntaa löytyi runsaasti (esim. SK 24. 5. 1996). Poliittisten esisopimusten tasolla Suomen Kuvalehti asettui järjestelmällisesti vastustamaan kansalaisten poliittista aktiivisuutta ja politiikkaa yleensä. Poliittikka ymmärrettiin lehden tulkinnoissa lähinnä edistyksen esteeksi. Näiden kahden retorisen teon yhdistelmä on mielenkiintoinen: politiikka pois ja ohjaket löysälle! Vaikka ensikatsomalta liikeretoriikan ja politiikanvastaisuuden välillä näyttäisi vallitsevan ristiriita, näin ei tässä tapauksessa kuitenkaan ole. Liikeretoriikkaan sisällytetyt muutosvaatteet ajatellaan lehden tulkinnoissa toteutettaviksi ilman politiikkaa ja politiikka itseasiassa näyttäytyy muutoksen riippana. Näin ollen voidaan katsoa, että sekä politiikan vastustaminen että liikeretoriikka tukevat toisiaan.

Kuka tekee ratkaisut väistämättömissä valintatilanteissa? Onko ajatus politiikan hävittämisestä reaalinen? Tähän kysymykseen vastattaessa tulee luonnollisesti tiedostaa, että politiikka ymmärretään usein hyvinkin erilaisilla tavoilla. Jyväskyläläisestä politologisesta tulkintahorisontista tarkasteltuna suhtaudun Suomen Kuvalehden ajatukseen skeptisesti. Sopeutumisen poliittisuus on uskoakseni löydettävissä. Sopeutuminenkin voi olla erittäin poliittinen valinta. Lisäksi, kun joku sopeutuu, joku toinen ei sopeudu. Tällöin joudutaan esittämään peruskysymys, johon päähypoteesini pyrkii vastaamaan: mitä poliittisia seurauksia politiikan hävittämisellä on?

Poliittisen pelitilan supistaminen ja uusien poliittiseksi merkitsemisen tapojen rajoittaminen pyrkivät uusintamaan vallitsevaa poliittista asetelmaa. Uusien pelinavausten mahdollisuuksien rajoittaminen saattaa onnistua poliittisena siirtona, mutta varmuutta ei kuitenkaan voida saavuttaa. Hyvän politiikan arvolähtökohdat Suomen Kuvalehti on määritellyt kuitenkin varsin monimielisesti. Tämä teko saattaa jättää liikkumatilaa politiikalle juuri omien siirtojensa argumentoinnin alueella. Jos politiikan operaatiot saadaan joiltakin osin palautettua esimerkiksi "järjen käyttämisen" alaisuuteen, poliittisen pelitilan kasvu saattaakin olla huima. Tämä tulisi kuitenkin ymmärtää lähinnä vastaukseksi esimerkiksi sellaiseen kysymykseen kuin "minne Suomen Kuvalehti jättää politiikka-konseptiossaan pelivaraa". Yleisestä pelitilan kasvusta ei siis voida puhua.

Tutkimuksen alkuperäisen kysymyksenasettelun analysoinnin ohella esiin nousi muutamia mielenkiintoisia kysymyksiä, joiden tarkastelu olisi jatkossa mielenkiintoista poliittisuuden ja poliittisen toimijuuden kysymyksiä pohdittaessa. Tutkimuksen alussa käsittelin lyhyesti kysymystä lehden olemuksesta. Miten lehti tulisi oikein ymmärtää? Onko lehti politiikan subjekti, vai tulisiko se paremminkin ymmärtää politiikan mediumina, mahdollisille muutoksille alttiina alueena, jossa erilaiset poliittiset toimijat operoivat ja yrittävät toteuttaa intressejään? Voidaanko lehden sisäistä politikointia jäsenellä siten, että mahdolliset erilaiset poliittisuuden muodot voidaan lukea esiin? Nämä kysymykset suhteellistavat ajattelun lehdistä konservatiivisina, oikeistolaisina jne. Luonnollisesti nimeämistä ja luokitteluaakin tulee tarkastella mahdollisena poliittisena tekona. Tällaisen ajatuksen mahdollisen reaalisuuden hyväksyminen suhteellistaa luonnollisesti kirjoitetun historian luonteen. Kollektiivisuuteen pohjaava historiankirjoitus, jossa lukumääräisyys toimii usein virallisuuden leimasimena, sisältää vahvan poliittisen latauksen. Tällaiseen kollektivismiin perustuvan poliittisen propagandan purkaminen tutkimuksen keinoin sisältäisi lukuisia mielenkiintoisia asetelmia.

Tutkimuksen alkuvaiheessa muodostunut käsitykseni pyrkimyksestä poliittisten ja yhteiskunnallisten valtasuhteiden uusintamiseen ja poliittisuuden vakiintuneen mallin vahvistamiseen saa tutkimuksessa vahvistuksen. Samaan hengenvetoon tulee kuitenkin pohtia, voiko politiikka jatkua ilman politiikkaa. Yksi 1990-luvun keskeinen keskustelunaihe on ollut kansan vieraantuminen politiikasta. Tällöin vieraantumisen käsite on ymmärretty lähes säännönmukaisesti sovinnaisen politiikka-käsityksen tulkintahorisontissa. Käytännössä on tarkoitettu vähenevää äänestysinnokkuutta, puolueiden väheneviä jäsenmääriä ja poliitikkojen arvostuksen pienenemistä. Toisaalta 1990-luvulla korostuneita ilmiöitä ovat olleet uusien, perinteiseen poliittiseen karttaan vaikeammin suhteutettavien ryhmittymien kannatuksen kasvu. Konfliktiulottuvuus näyttää säilyneen, mutta se ei paikannu enää talousjärjestelmien välille (vrt. Pekonen 1998, 166–170).

Puolueiden legitimitetin heikkenemisen voidaan todeta olevan reaalin ilmiö, mutta johtopäätökset politiikan vähenemisestä saattavat olla hätiköityjä. Viime aikoina puolueiden ja muiden perinteisesti politiikan piiriin ymmärrettyjen toimijoiden vastaus esimerkiksi väheneviin äänestysmääriin on ollut pelialueen laajentaminen ja omaksi merkitseminen. Tällä on tulkintani mukaan pyritty ensinnäkin vetoamaan yhä laajempiin massoihin tarjoamalla jokaiselle jotakin, mutta myös rajoittamaan vastapuolen mahdollisia pelinavauksia siten, että joku toinen ei onnistuisi löytämään sellaista poliittisesti relevanttia aluetta, jota muut eivät ole ymmärtäneet 'merkitä' itselleen. Käytännössä tämä on näkynyt puolueiden yhä monipuolisempina ohjelmalistoina, joissa on pyritty luettelemaan kaikki poliittisesti relevanteiksi mielletyt asiat. Vaikka perinteisiä politiikan asialistoja onkin ahkerasti laajennettu, tämä on osaksi tapahtunut uskottavuuden kustannuksella.

Täytyy muistaa, että äänestysprosentit eivät useinkaan kerro mitään kovin syvällistä poliittisuudesta. Äänestämättä jättäminen ja puolueisiin kuulumattomuus kun saattavat osoittaa äärimmäisen poliittisiksi teoiksi, ja kääntäen, äänestysinnokkuuden nopeakaan lisääntyminen ei välttämättä tarkoita kansalaisten poliittista aktiivisuutta. Tässä tilanteessa on kuitenkin hauskaa kysyä, onnistuuko vallitsevien poliittisten valtasuhteiden uusintaminen politiikan pelitilaa supistamalla ja murrokseen vaihtoehdottomasti sopeutumalla vai johtaako pyrkimys perinteisen politiikan legitimitetin lopulliseen romahtamiseen ja uuden politisoinnin ja politikoinnin muotojen esiinmarssiin.

Epilogi

Suomalaisen laatulehden päätoimittajan ja kansalaisen keskustelu

Eräänä syyskuisena aamuna päätoimittaja ja kansalainen olivat metsällä. Päätoimittajan ajokoiraa oli laskettu hakemaan ja kaverukset istuivat kaatuneella puunrungolla, hengittäen kirpeää syysilmaa ja tarkkaillen koiransa edesottamuksia. Auringon noustessa keskustelu siirtyi politiikkaan.

PT: Politiikasta on tullut silkkaa pelleilyä, suorastaan kesäteatteria. Vaikka kuinka yritän tivata haastatteluissa poliitikoilta lopullisia kantoja asioihin, he vain valehtelevat ja hurskastelevat.

K: Etkö sinä hyvä mies ymmärrä, että lopullinen sitoutuminen johonkin kantaan antaa valttikortit vastustajille, kun tilanteet muuttuvat, täytyy asioita miettiä uudelleen. Niin ajatteleva ihminen tekee.

PT: Vastustajille ja vastustajille, yhteisiä asioita tässä pitäisi hoitaa, mutta kaikki kellokkaat vain ajattelevat oman ryhmäkuntansa etua, se on juntausta ja halolla hakkaamista, sillä ei ole mitään tekemistä tosiasioiden tunnustamisen kanssa.

K: Mitä ihmeen yhteisiä asioita? Mietipäs nyt vähän. Kautta aikojen täällä kaikki ovat olleet tukkanuottasilla milloin mistäkin hirviluvista. Kun pitäjän hirviluvat on jaossa, siinä on yhteisyys kaukana. Jos nyt joku on valittu edustajaksi, niin miksi ihmeessä tämän tulisi heti alkuun hylätä kannattajansa ja menettää sen mukana työpaikkansa. Taidat kannattaa diktatuuria kun ajat tuollaista yhden oikean mielipiteen linjaa.

PT: Vai vielä diktatuurin asialla! Etkö sinä muista kuinka minä viime numerossa haukuin oikeiston lyttyyn ja vaadin suvaitsevaisuuskasvatusta pakolliseksi kouluaineeksi peruskouluun. Kyllä se kertoo, että en minä diktatuuria kannata, kansanvallan asialla minä olen.

K: Meinaatko itse kirjoittaa, mitä on suvaittava ja mitä ei. Diktatuuri kuin diktatuuri, ei sillä ole itse asiassa paljonkaan merkitystä millä argumenteilla poliittinen vapaus poljetaan. Lopputulos on aivan sama.

PT: No mutta... pitäähän meidän sopeutua ja mukautua yleiseen eurooppalaiseen kehitykseen. Vastapaneminen kun on pelkkää taivaanrannan maalailua. Kyllä meidän nyt pitää lopettaa tämä mieletön keskustelu. Eihän me eduskunnassa olla. Ei tämä ole oikea paikka politikointiin.

K: Nyt koira löysi jäniksen! Minä menen tuonne läheiselle mäelle passiin kuulostelemaan.

PT: Älä nyt jää yhteen paikkaan. Muuta paikkaa, jos ajo loittonee.

K: Tuotahan minä sinulle yritin jo sanoa...

Lähteet

TUTKIMUSAINEISTO

Pääkirjoitukset Suomen Kuvalehdessä (SK)

SK	5. 1. 1990
SK	13. 7. 1990
SK	17. 8. 1990
SK	2. 11. 1990
SK	8. 3. 1991
SK	19. 7. 1991
SK	23. 8. 1991
SK	13. 9. 1991
SK	23. 10. 1992
SK	30. 10. 1992
SK	18. 12. 1992
SK	19. 3. 1993
SK	28. 5. 1993
SK	22. 7. 1994
SK	10. 2. 1995
SK	14. 7. 1995
SK	23. 9. 1995
SK	6. 10. 1995
SK	24. 5. 1996
SK	23. 8. 1996
SK	25. 10. 1996
SK	1. 11. 1996
SK	10. 1. 1997
SK	23. 5. 1997
SK	13. 6. 1997
SK	9. 1. 1998

Kirjallisuus

Ankersmit, F. R. 1996: *Aesthetic Politics. Political Philosophy Beyond Fact and Value*. Stanford University Press, Stanford.

Arendt, Hannah 1998 [1958]: *The human condition*. (2nd ed). The University of Chicago Press, Chicago.

Ash, Timothy Garton 1999: *History of the Present. Essays, Sketches and Despatches from Europe in the 1991's*. Allen Lane, London.

Austin, J. L. 1962: *How to do things with words*. Clarendon Press, Oxford.

Hokkanen, Kari 1997: *Emu ja Euroopan aatehistoria*. — Kirsi Martikainen (toim.) *Selviytyvä Suomi. Suomi Emu-ratkaisun kynnyksellä*. Maaseudun Sivistysliitto, Helsinki.

Häggman, Kai 1996: *Kolmen kuvalehden Turja. Ilmari Turjan lehtimiesuran pitkiä linjoja 1920-luvulta 1960-luvulle*. Ilmari Turjan seuran julkaisuja 2, Helsingin yliopisto.

Hänninen, Sakari 1996: *Puhe on hyvinvoinnista – ja ehdollistamisen retoriikasta*. — Kari Palonen & Hilikka Summa (toim.) *Pelkkää retoriikkaa*. Vastapaino, Tampere.

Juntunen, Timo 1996: *Kyllä vai njet? Suomen Kuvalehden ja julkisesta sektorista riippumattomien EU-kannattajien argumentaation analyysi retorisisesta ja strategisesta perspektiivistä*. Valtio-opin pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Koselleck, Reinhart 1985: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Massachusetts Institute of Technology, USA.

Kääriäinen, Juhani 1999: *Ironinen itsepuolustus poliitikkojen autobiografiassa. Omalla tarinalla lisätilaa poliittiseen toimintaan*. Valtio-opin pro gradu -työ. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Martikainen, Kirsi (toim.) 1997: *Selviytyvä Suomi. Suomi Emu-ratkaisun kynnyksellä*. Maaseudun Sivistysliitto, Helsinki.

Noronen, Visa (toim.) 1995: Hyvästi 60-luku! Johdatus 90-luvun sukupolviajatteluun. Kirjayhtymä, Jyväskylä.

Paloheimo, Heikki & Wiberg, Matti 1997: Poliitiikan perusteet. WSOY, Porvoo.

Palonen, Kari 1988 a: Tekstistä politiikkaan. Johdatusta tulkintataitoon. Vastapaino, Tampere.

Palonen, Kari 1988 b: Sanansaivartelua. Poliitiikasta teksteissä ja teksteistä politiikassa. Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, julkaisusarja 25. Jyväskylä.

Palonen, Kari 1997: Kootut retoriikat. SoPhi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 11. Jyväskylän yliopisto.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996: Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere.

Palonen, Kari & Summa, Hilikka 1996: Johdanto: Retorinen käänne? — Kari Palonen & Hilikka Summa: Pelkkää retoriikkaa. Vastapaino, Tampere.

Pekonen, Kyösti 1991: Symbolinen modernissa politiikassa. Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 25. Jyväskylän yliopisto.

Pekonen, Kyösti 1998: Poliitiikka urbaanissa betonilähiössä. SoPhi, yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 20. Jyväskylän yliopisto.

Penttilä, Risto, Tapaninen, Jaakko & Jutila, Janne 1994: Ultimatum isänmaalle. Nuorsuomalainen näkemys Suomen mahdollisuuksista. Otava, Helsinki.

Perelman, Chaïm 1982: The Realm of Rhetoric. University of Notre Dame Press, Notre Dame, London.

Rousseau, Jean-Jacques 1988 [1918]: Yhteiskuntasopimuksesta eli valtio-oikeuden johtavat aatteet. Suomentanut ja johdannolla varustanut J. V. Lehtonen. 2. painos. Karisto, Hämeenlinna.

Räsänen, Iisa 1996: "Lastuna virrassa vai omaa purtta ohjaten". Itsenäisyyteen liittyvät valtamerkit EU:n vastaisina argumentteina suomalaisessa

integraatiokeskustelussa. Valtio-opin pro gradu -tutkimus. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Weber, Max 1978: *Economy and Society*. Vol. 1. An outline of interpretive sociology. University of California Press, Berkeley.

Weber, Max 1994: *Political Writings*. University Press, Cambridge.

Liite 1.

Politiikkaa kuvaavat käsitteet Suomen Kuvalehdellä

Konflikti keskeisenä oletusarvona, poliitikko-olion toiminta:

pel
taktiikka
politikointi
oman edun ajaminen
valtopolitiikka
vaalikilpailu
pyrkyryys
pikkupolitikointi
kamppailu
pokeri
kiistely
henkilökohtaisten etujen kahmminen
valtapeli
vallantavoittelu
raaka voima
halolla iskeminen
junttaus

kansalaisen toiminta:

mielivalta
kapina
kiusan tekeminen

Epäaitouden paradigma, poliitikko-olion toiminta:

päättön puhe

karnevaali
silkka pelleily
teatteri
kesäteatteri
sanahelinä
valehtelu
hurskas päivittely
näytelmä
mielikuvapolitikointi
taivaanrannan maalailu
satu
puhe

kansalaisen toiminta:

kiusan tekeminen

**Konsensuspohjainen hyvän politiikan käsitteistö,
poliitikko-olion toiminta:**

rehellisyys
kansakunnan tulevaisuuden turvaaminen
järjenkäyttö
selkeäsanaisuus
yhteisten asioiden hoitaminen
kansanvalta
mukautuminen
sopeutuminen
tosiasioiden tunnustaminen
isänmaan edun ajaminen
vastuun kantaminen
rohkeus
vaikuttaminen
käytännön tekeminen
aatteellinen työ
voimakas johtaminen
arvojen soveltaminen käytäntöön
annetun vallan käyttäminen

ansiokas toiminta
ihmisille ja maalle tärkeisiin asioihin keskittyminen
selvän suomen puhuminen

kansalaisen toiminta:

kansanvalta
äänestäminen
vaikuttaminen